

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 108 (1995)

Rubrik: Rapport annual 1994
Autor: [s.n.]

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 02.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

1994

Rapport annual

Romania · Uniun dals Grischs ·
Uniun rumantscha da Surmeir ·
Renania · Societad retorumscha ·
Uniun da scripturas rumantschas ·
Cuminanza rumantscha da radio
e televisiun · Uniun da las
Rumantschas e dals Rumantschs
en la Bassa

LIA
RUMANTSCHA

© LIA RUMANTSCHA, 1995, CUIRA
cumposiziun e stampa: Spescha e Grünenfelder, Glion
450 exemplars

Cuntegn

Prefaziun da Chasper Pult, parsura LR	5
Organs da la LR	8

RAPPORT DA LAVUR

Introducziun	16
1. Uniuns affiliadas	18
2. Collavuratur regionalas	19
3. Scolaziun e furmaziun	20
4. Assimilaziun/integrasiun	27
5. Rumantsch grischun	28
6. Post da linguatg	31
7. Post da translaziun	33
8. Servetsch d'infurmaziun e documentaziun	33
9. Meds da massa	37
10. Teater rumantsch	38
11. Chant e musica	40
12. Ediziuns LR 1994	41
13. Contacts/autoritads	47
14. Scuntrada rumantscha 1994	51
15. Administraziun, organisaziun, finanzas	53

Documents

1. Tschentaments da la Lia rumantscha dals 4-6-1994	57
2. Revisiun dad artigel 116 da la constituziun federala	69
3. Posiziun da las suprastanzas da las uniuns affiliadas davart l'inquista dal chantun Grischun conc. l'acceptanza dal rumantsch grischun	69
4. Intervenziuns parlamentaras en il cussegl grond	70
5. Linguatg rumantsch (poesia "Chara lingua" adattada)	71

Defunctas e defuncts 1994	72
---------------------------------	----

RAPPORTS DA LAS UNIUNS AFFILIADAS

Societad retorumantscha (SRR)	74
Romania + <i>rapport dal collavuratur regiunal</i>	78
Uniun dals Grischs (UdG) + <i>rapport dal collavuratur regiunal</i>	84
Renania + <i>rapport dal collavuratur regiunal</i>	91
Uniun rumantscha da Surmeir (URS) + <i>rapport dal collavuratur regiunal</i>	100
Uniun da scripturas e scripturs rumantschAs (USR)	107
Cuminanza rumantscha da radio e televisiun (CRR).....	111
Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa (URB) ...	115
Rapport da la Cuminanza da mussadras rumantschas (CMR)	117
Rendaquint da la LR	120

SIN VIA

da Chasper Pult, parsura LR

La nova pagina rumantscha quotidiana, integrada en il Bündner Tagblatt da sonda, ils 22-10-1994, ha accordà a la Lia rumantscha trais clav d'aur. La raschun ha num: *"La SCUNTRADA an Val Schons era pigls organisatours scu er pigl pievel rumantsch en grond success. La LR ò organiso Workshops, referats, discussiuns da podium scu er otras occurrenz. Tgera Lia Rumantscha; ia m'alegr sen la proxima SCUNTRADA, dei igl capricorn."*

SCUNTRADA 1994 VAL SCHONS

Senz'auter è la SCUNTRADA en Val Schons stada l'eveniment il pli impurtant da quest onn passà. Reunir la Rumantschia e discutir cuminaivlamain è sa mussà er en la quarta SCUNTRADA dapi 1985 sco occurrenza fitg impurtanta per la Rumantschia.

La SCUNTRADA da quest onn è stada caracterisada dals sequents aspects:

- Il discurs programmatic dal secretari Bernard Cathomas e las occurrenz sut il titel "Strategias per damaun" han dà l'ensaina da l'engaschament politic cultural a questa SCUNTRADA.
- La giuventetgna è sa participada durant l'emna ed ad in concert da rock istoric la sonda saira en in dumber considerabel, quai che mussa l'interess e l'engaschament.
- Ils radios e la televisiun rumantscha han pussibilità ina participaziun indirecta da la Rumantschia a la SCUNTRADA er senza far la via fin enta Schons. L'eco da la SCUNTRADA è stà considerabel.
- Last but not least ha la vallada da Schons pudì sentir ina fladada rumantscha ed è forsa sa sentida main isolada dal rest da la Rumantschia per in'emna; e las Rumantschas/ils Rumantschs da tut il Grischun han emprendì a conuscher la bella Val Schons e l'ospitalità e cordialità da lur abitantas ed abitants.

75 onns Lia rumantscha

La Lia rumantscha ha pudì festivar ses 75avel anniversari durant quest onn. Cun ina occurrenza durant la SCUNTRADA ha in vast public pudì sa regurdar u s'infurmar en ina nova furma da l'istorgia da questa organizaziun. La Lia rumantscha ha fatg tras in grond svilup en quests decennis ed è in spivel interessant da l'istorgia politica, economica, sociala e culturala dal Grischun. Il giubileum è stà sut l'ensaina da novs tschentaments, acceptads da la radunanza da delegadas e delegads da la stad. Quests tschentaments en moderns, correspundan a las pretensiuns d'ozendi e cuntengan en moda explicita la cumpetenza da la Lia rumantscha da

s'engaschar sin tut ils secturs da lavur sco ella fa quai dapi lung temp. "S'occupar cun tuttas dumondas da la politica da linguatg en il vast senn e defender ils interess da la Rumantschia" (art. 3, cif. 3) - quai è la nova basa per ina veglia lavur.

Blera pazienza pretendan ils temas che Cicero numnass sut "ceterum censeo": Las tentativas da stgaffir ina gasetta dal di e la revisiun da l'artitgel 116 en la constituziun federala. Las lavurs cuntinueschan pli plaun che previs. Ma sch'ins avess vulì resignar, sche fiss quai stà pussaivel bleras giadas en ils 75 onns LR, ed era nus avain la speranza ch'ìls dus temas vegnan discussiunads vinavant era en l'avegnir e chattian finalmain ina buna fin.

La lavur da la Lia rumantscha è caracterisada sco ils auters onns da l'engaschament da tut il persunal en Chasa rumantscha sut la direcziun da Bernard Cathomas e vegn prestada a moda professiunala. A tut las collavuraturas ed a tut ils collavuratur vulesch jau engraziar per l'identificaziun cun la chaussa rumantscha ch'els mussan di per di e che garantescha la credibladad d'ina instituziun che stat en il center da l'interess da las Rumantschas e dals Rumantschs e da la publicitad.

Elecciuns

Cun la fin da quest onn è ida a fin la durada d'uffizi dal consuprastant Giusep Capaul che ha contribuì durant tut ils 9 onns a formular la lavur da la LR ed a surprender responsablidad. Era Jon Domenic Parolini banduna la suprastanza suenter in emprim trienni, perquai ch'el è vegnì elegì nov collavuratur regiunal da la Lia rumantscha per l'Engiadina. Cun Jon Domenic Parolini e cun Romedi Arquint, anteriur president da la LR, èn ils dus novs collavuratur regiunals duas persunas ch'enconuschan la LR fitg bain e che vegnan a prestar buna lavur decentralisada per metter ils postulats en bratscha.

Terminain cun dus trais patratgs or dal pled final da la SCUNTRADA en Val Schons:

Tuns e suns, vuschs e punts pudess esser stà il motto da la SCUNTRADA - vesì en retrospectiva.

Tuns e suns, vuschs e punts

- Ils **TUNS** da chanuns da la batteria d'artigliaria da la scola da recruts dal Monteceneri n'han betg ans fatg perder il senn per la realitad sco er la serp da la via naziunala 13, la quala taglia permez la Val Schons.
- Ils **SUNS** musicals differents durant quest'emna mussan la variaziun culturala dals Rumantschs dal musical Püntcrap, dal Cor maschado da Donat e conturn fin al festival da las gruppas da rock rumantschas.
- Bleras **VUSCHS** han pudì vegnir a pled, savens era per dir che nus Rumantschas e Rumantschs n'hajan betg ina vusch sufficienta vers noss vischins grischuns e svizzers, ma er na tranter nus.

- E las **PUNTS** - dissegnadas dals scolars da Schons sin ils bindels en la tenda da festa - èn forsa il simbol da retegnair la SCUNTRADA. Na punts da crap, ma punts umanas che nus vulain crear tranter nus. Per l'emprima giada en l'istorgia da la Rumantschia avain nus ina generaziun giuvna che ha stgaffi las PUNTS sur las regiuns ora, la quala senta dad avair in'identitad rumantscha grischuna (betg anc identitad rumantsch-grischuna, ma tgi sa quant ditg ch'i cuzza anc fin che quest vocal n'ha betg pli da far la differenza!).

Mettain en moviment tuts ensemen quai che nus vulain e quai che nus stuvain metter en moviment. Abraham Gustin, pur a Donat, cun ina fatscha che mussa tut ils tratgs dad ina existenza purila che decida anc sezza sur l'adiever dal temp, ha detg a mai cun tutta loschezza: "*La SCUNTRADA â purto blear*". - Sche la SCUNTRADA ha purtà bler er a nus tuts, alura è ella stada necessaria.

A la fin da la preschentaziun dals 75 onns LR avain nus tedlà sco Tania e Curo da Vargistagn, in dals cumins da la Muntogna cun 45 abitants dals quals 14 èn anc uffants pitschens, han detg cun tutta natiralezza: "*jou bagliaf bugent rumàntsch*".

Questa fin dals giuvens uffants da Schons ans dat il curaschi necessari da prender per mauns vinavant ils problems ed jau vuless engraziar a tut quels che s'engaschan en ina moda u l'autra per il rumantsch e sia cultura.

ORGANS DA LA LR

Suprastanza

Parsura Chasper Pult, Pasqual/Sent
Viceparsura Gion Kunfermann, Lon
Assessurs Giusep Capaul, Mustér
Jon Domenic Parolini, Cuira/Scuol
Gion Pol Simeon, Domat/Lantsch

SuppleantAs Domenic Camastral, Puntraschigna
Remi Capeder, Casti
Cristian Joos, Cuira/Lon
Rita Killias-Cantieni, Laax

Presidents da las societads affiliadas

Romania Gion T. Deplazes, Domat/Sagogn
UdG Renata Bott, Tschierv
Renania Sep Item, Flem-Vitg
URS Romano Plaz, Savognin

SRR Jachen Curdin Arquint, Cuira
USR Flurin Spescha, Turitg
CRR Fidel Caviezel, Cuira
URB Gian Guolf Bardola, Thalwil

Ils presidents da las societads affiliadas furman ensemen cun la suprastanza il cussegl da la Lia rumantscha.

Radunanza da delegadas e delegads

Ella sa cumpona da delegadas e delegads da las uniuns affiliadas a la LIA RUMANTSCHA (63 del.), dals 8 presidents da las uniuns affiliadas e dals 5 commembers da la suprastanza (total: 76 vuschs)

Societad retorumantscha (SRR) (5 del.)

Roman Caviezel, Cuira
Felix Giger, Cuira
Cristian Joos, Cuira
Genoveva Seger-Arquisch, Vaduz
Arnold Spescha, Cuira

suppleants:
Gion Gaudenz, Puntraschigna
Gion Arthur Manetsch, Domat

Romania (18 del.)

Martin Cabalzar, Cumbel
Nicolaus Caduff, Vella
Pieder Caduff, Sagogn
Sora Florentina Camartin, Mustér
Aurelio Casanova, Glion
Richard Cavigelli, Cuera
Giusep Decurtins, Cuera
Giusep Giuanin Decurtins, Falera
Gion Antoni Derungs-Brücker, Cuera
Adolf Hosang, Curaglia
Rita Killias-Cantieni, Laax
Sep Antoni Muoth, Razén
Arnold Spescha, Cuera
Gion Battesta Spescha, Danis
Duri Sulser, Domat
Mariano Tschuor, Laax
Marcus Tuor, Mustér
Isidor Winzap, Cuera

suppleantAs:
Gian Bundi, Vella
Orlando Cathomas, Domat
Heimo Heisch, Cuera
Gion Lechmann, Sumvitg
Cecilia Maissen-Desax, Mustér
Miriam Manetsch-Berther, Glion
Martin Schnoz, Rueun
Brida Sgier, Vignogn
Carli Tomaschett, Cuera

Uniun dals Grischs (UdG) (14 del.)

Romedi Arquint, Chapella
Claudio Chiogna, Samedan
Nina Dazzi, Zuoz
Jon Depeder, Sta. Maria
Irma Egler, Lavin
Rico Falett, Sent
Anita Gordon, Silvaplauna
Robert Giacometti, Lavin
Ernesta Mayer, Ardez
Constant Pazeller, Tarasp
Elsi Schneller, S-chanf
Maria Sedlàcek, Sent
Josef Thomas Stecher, Tarasp
Philipp Walther, Champfèr

suppleantAs:
Brigitta Arquint, Zernez
Peider Bezzola, Puntraschigna
Ruedi Bruderer, Cuoir
Annamaria Fisch, Bravuogn
Jon Peider Lemm, S-chanf
Jon Peider Mischol, Zernez
Philipp Niggli, Fex
Nuot P. Saratz, Puntraschigna
Chatrina Urech, Samedan

Renania (7 del.)

Martin Cantieni, Donat
Vreni Caprez-Spreiter, Trin-Digg
Johann Clopath, Trin-Mulin
Martin Gabriel, Glion
Martin Fontana, Flem-Fidaz
Hanspeter Meiler, Flem-Vitg
Georgina Schaller, Donat

suppleantAs:
Carl Caflisch, Trin
Christ Casper Dolf, Vargistagn
Peter Janki, Luven
Jacob Pfister, Vuorz
Barbara Riedhauser-Riesch, Ziràn

Uniun rumantscha da Surmeir (URS) (6 del.)

Gion Cola, Riom
Marlies Jegher, Mulegns
Rudi Netzer, Savognin
Anita Simeon, Lantsch
Peter Simeon, Lantsch
Gustav Sonder, Alvagnì

suppleantAs:
Christian Schnöller, Casti
Otmar Spinass, Tinizong
Rina Steier, Savognin
Violanta Uffer, Tinizong

*Uniun da scripturas e scripturs rumantschs
(USR) (5 del.)*

Annamengia Bertogg, Castrisch
Clo Duri Bezzola, Oetwil am See
Peder Cadotsch, Lucerna
Flurin Caviezal, Cuira
Gion Battesta Spescha, Wädenswil

suppleantAs:
Irma Klainguti, Zuoz
Jon Nuotclà, Cuira
Oscar Peer, Cuira
Gion Peder Thöni, Riehen

*Cuminanza rumantscha da radio e televisiun
(CRR) (5 del.)*

Remi Capeder, Casti
Natalia Gliott, Laax
Martin Quinter, Mustér
Chasper Stupan, Cuira
Claudia Willy-Bazzi, Ftan

suppleantAs:
Curdin Foppa, Favugn
Remo Godly, Cuira
Theo Haas, Domat
Paul Michael, Cuira
Norbert Vinzens, Sedrun

*Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs
en la Bassa (URB) (3 del.)*

Clau Derungs, Malters
Sigisbert Lutz, Berna
Cilgia Vital, Goldach

suppleantAs:
Ursulina Bearth Hobi, Turitg
Not Janett, Buchs
Wolfgang Solèr, Lucerna
Jachen Sarott, Chesalles-sur-Moud.

Revisurat LR

Revisurs

Jon Peider Lemm, parsura, S-chanf
Valentin Derungs, Glion
Jon Dolf, Flem

Suppleants

Conrad Plaz, Savognin
Duri Sulser, Domat

Commembers d'onur da la LR

Reto Florin, Cuira/Tschlin (suprastant LR 1944-1960)
Toni Cantieni, Lai (viceparsura LR 1970-1973; parsura LR 1984-1991)

Cumissions, gruppas da lavur e gremis speziels LR

Cumissiun da chant

Giusep Giuanin Decurtins, parsura, Falera (-9/94)
Iso Albin, pasura, Cuira (10/94)
Ernst Bromeis, Ardez
Mario Candrian, Cuira
Albert Gaudenz, Zuoz
Rudi Netzer, Savognin
Marcus Zarn, Landquart
Georgina Janki, LR

Cumissiun d'ediziun per carnets OSL

Surselva: Augustin Manetsch, parsura, Mustér
Surmeir: Petra Uffer, Casti
Sutselva: Cristian Joos, Cuira
Engiadina: Uorschla Gustin, Scuol
LR: Karin Pattis, Cuira/Martina

Cuminanza mussadras rumantschas

<i>Presidenta</i>	Mirta Hartmann, Silvaplauna
<i>Vicepresidenta</i>	Letizia Sonder, Lantsch
<i>Actuara</i>	Clara Cadruvi, Ruschein
<i>Cassiera</i>	Annina Nicolay, Samedan
<i>Assessura</i>	Barbara Rupp, Laax
<i>Revisuras</i>	Sora Veronica Albin, Glion Mirta Lombris, Alvagnù-Vischnanca

*Conferenza dals scolasts da rumantsch en
las scolas medias*

Manader Curdin Jeitziner, Mustér

Cussegl da la fundaziun Chasa Rumantscha

<i>Parsura</i>	Bernard Cathomas, repr. LR
<i>Viceparsura</i>	Jon Domenic Parolini, repr. UdG
<i>Actuar</i>	Clau Defuns, repr. Romania
<i>Cassier</i>	Remi Capeder, repr. URS
<i>Assessurs</i>	Martin Cantieni, repr. Renania Gion Kunfermann, repr. LR Chasper Pult, repr. LR Gieri Seeli, repr. Legat Cadonau Genoveva Seger-Arquisch, repr. SRR
<i>Revisurs</i>	Lucian Bigliel Domenic Signorell

*Gruppa da lavur per l'ediziun da las ovras
da Giacun Hasper Muoth*

Norbert Berther, repr. Romania
Iso Camartin, repr. scientific
Luregn Carigiet, repr. vischnanca Breil
Georg Jäger, repr. da la Societad per la
perscrutaziun da la cultura grischuna
Bernard Cathomas, repr. LR

*Cumissiuun consultativa per
l'applicaziun dal rumantsch grischun*

Silvia Candreia, presidenta, Salouf
Jachen Curdin Arquint, Cuira
Johann Clopath, Trin
Alexi Decurtins, Cuira

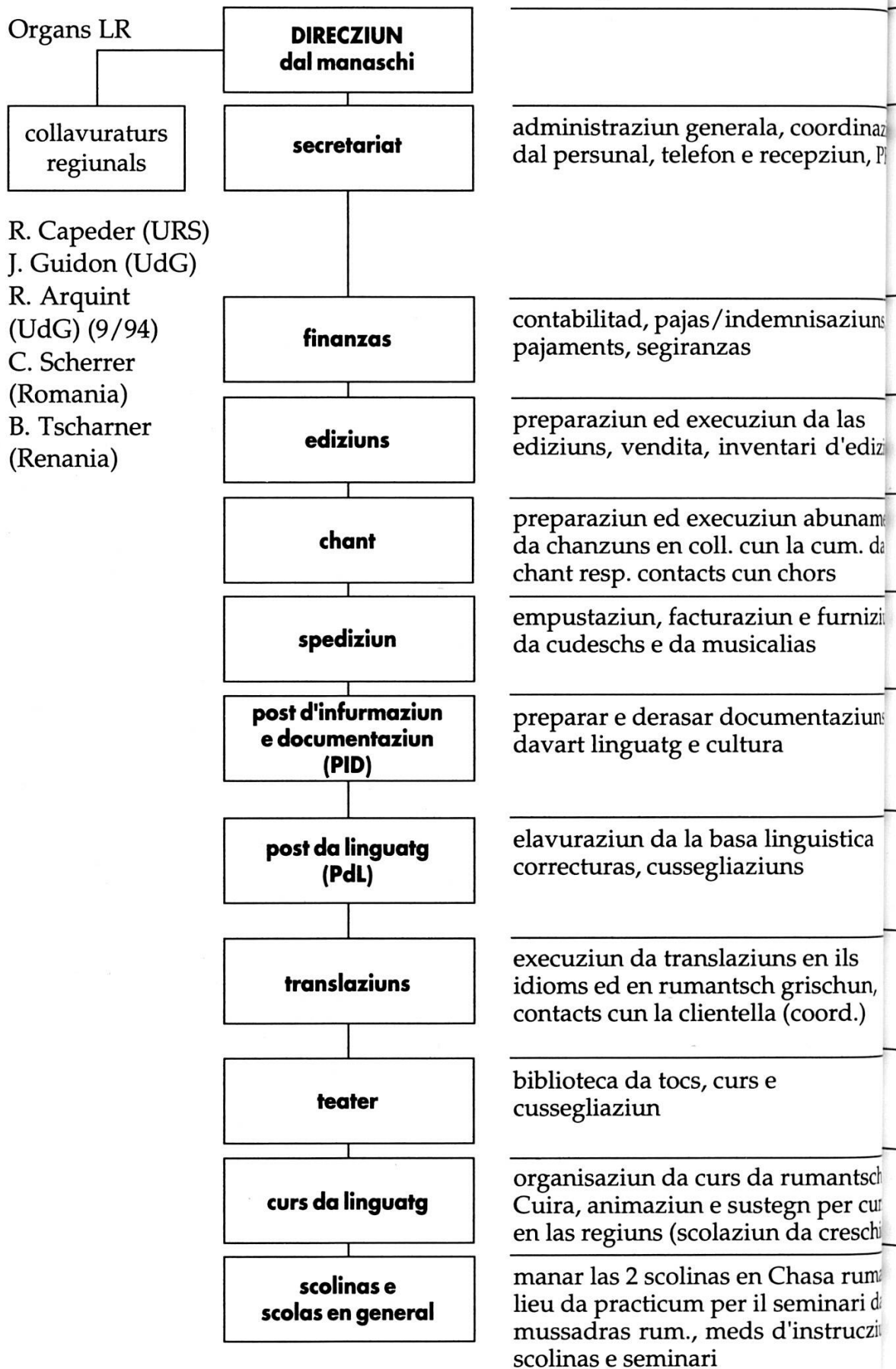
*Cumissiuun accumpagnanta (CA) per
ils collavuratur regiunals*

Giusep Capaul (supr. LR/Romania)
Marlies Jegher (Uniun rumantscha da Surmeir)
Gion Kunfermann (supr. LR/Renania)
Maria Sedlàcek (Uniun dals Grischs)

Cumissiuun da lectura per uffants e giuvenils

Clo Duri Bezzola, Oetwil am See
Reto Capeder, Savognin
Nina Dazzi, Zuoz
Regula Nay, Trun
Karin Pattis, Martina/Cuira
Marcus Tuor, Mustér

Centrala da la Lia rumantscha a Cuir (posts)

(persunas) *Lia rumantscha - centrala (1994)*

Direcziun: dr. Bernard Cathomas, Cuira/Breil
Substituta: Barbla Buchli, Cuira/Sent

Karin Pattis, Cuira/Martina
Georgina Janki, Cuira/Vuorz
Armin Casanova, Cuira/Vignogn (-6/94)
Alice Darms, Ruschein (-9/94)
Sandra Huber, Cuira/Savognin (8/94)

Barbla Buchli, Cuira/Sent (80%)

Karin Pattis, Cuira/Martina (parz.)
Georgina Janki, Cuira/Vuorz (parz.)
Barbla Buchli, Cuira/Sent (parz.)

Georgina Janki, Cuira/Vuorz

Amalia Deplazes, Cuira (parz.)

lic. fil. Manfred Gross, Cuira/Fuldera (60%)

Rumantsch grischun
(PGR)

lic. fil. Gian Peder Gregori, Domat/Bravuogn (50%)
dr. Clau Solèr, Cuira/Lumbrein (80%)
lic. fil. Anna-Alice Dazzi Gross, Cuira/S-chanf (80%)
Mengia Menzli, Cuira/Ruschein (65%)

Karin Pattis, Cuira/Martina
Ursulina Monn, Cuira/Mustér (60%)
Marlis Menzli, Cuira (parz.)

Karin Pattis, Cuira/Martina

Karin Pattis; collavuratur regionalas

Heidi Caviezel-Cathomen, Razén
Rahel Salis, Cuira/Tschlin (-6/94)
Ladina Huder, Cuira/Puntraschigna (8/94)
Walter Isenschmid, Cuira

Rapport da lavur 1994

Elavurà dals divers posts da lavur

Lavur dals organs da la LR

La suprastanza ha salvà 20 sedutas e deliberà 250 tractandas. Ina seduta da dus dis ha gì lieu en Val S-charl ed in di da lavur a Lumbrein. Il cussegl ha gì 3 tschentadas cun 17 tractandas. La radunanza da delegadas e delegads è sa radunada per sias radunanzas ordinarias ils 4 da zercladur a Salouf, ils 10 da december en la sala dal cussegl grond a Cuira e per ina radunanza giubilara extraordinaria ils 9 d'october a Donat. Ultra da las tractandas statutaricas han las radunanzas tractà e decidì las sequentas dumondas:

- Revisiun dals tschentaments LR (approvaziun ils 4-6-1994 a Salouf). Ils novs tschentaments vegnan agiuntads a quest rapport.
- Discussiun davart la situaziun actuala dal moviment rumantsch e davart sias perspectivas per il futur.
- Preschentaziun da l'idea da la "Spierta rumantscha".
- Preschentaziun dal program e da las intenziuns da la SCUNTRADA 1994.
- Elecziuns. Per il trienni d'uffizi da 1995 fin la fin 1997 èn las sequentas persunas vegnidas elegidas:

President: Chasper Pult

Suprastanza: Gion Pol Simeon, represchentant da l'URS, elegì da la suprastanza sco vicepresidente per 1995-1997; Rita Killias-Cantieni, represchentanta da la Romania; Gion Kunfermann, represchentant da la Renania; Silvia Steiner-Filli, represchentanta da l'UdG.

Suppleanza da suprastanza: Domenic Camastral, Remi Capeder, Werner Carigiet, Cristian Joos.

Cumissiun da gestiun: Valentin Derungs, Jon Peider Lemm, Magnasch Michael.

Suppleanza da la cumissiun da gestiun: Duri Sulser, Joachim Wasescha.

Controlla da finanzas tenor tschentaments, art. 14, cif. 5: Controlla da finanzas dal chantun Grischun.

- En las radunanzas da delegadas e delegads è vegnì infurmà davart ils sequents temas: Occurrenza "75 onns LR" en il rom da la SCUNTRADA; entrada en vigur dals novs tschentaments; novs projects da pressa; istanza al chantun Grischun ed a la confederaziun per

mesiras urgentas; rapport da la grupp da lavur REGIUNS LINGUISTICAS DAL GRISCHUN; revisiun dad art. 116 CF; resoluziun da las suprastanzas da las uniuns afiliadas concernent la retschertga davart l'acceptanza dal rumantsch grischun; adattaziun da l'urden da pajas da la LR a la revisiun respectiva dal chantun Grischun.

- Il revisurat LR ha salvà 2 sedutas. El ha discutà en spezial il rapport da la controlla da finanzas dal chantun Grischun, l'urden da pajas dal persunal LR, las incumbensas da la cumissiun da gestiun tenor art. 28 e da la controlla da finanzas tenor art. 29 dals novs tschentaments, l'engaschament dals collavuratur regiunals per l'intschess ladin.

Foto: F. Degonda

Las emprimas dunnas en suprastanza LR: Rita Killias (san.) e Silvia Steiner cun il president

Rapport tenor program da lavur

1. UNIUNS AFFILIADAS

Tuttas uniuns affiliadas èn vegnidas contactadas per las sequentas dumondas:

- SCUNTRADA 1994
- Revisiun dals tschentaments LR
- Entrada en vigur dals novs tschentaments
- Participaziun a la radunanza da delegadas e delegads
- Dumonda al chantun ed a la confederaziun per mesiras urgentas
- Invit ad ina radunanza extraordinaria da las suprastanzas da las uniuns affiliadas en il rom da la SCUNTRADA (ils 15 d'october a Donat)

Las uniuns regionalas èn vegnidas contactadas spezialmain en connex cun las elecziuns per ils gremis da la LR. Cun la Renania e l'Uniun rumantscha da Surmeir è vegnì discutà in augment da las contribuziuns per la Pagina da Surmeir e la Casa Paterna/La Pùnt. La radunanza da delegadas e delegads dal december ha decidì en il rom dal preventiv in augment da 15'000.- fr. per mintgina da questas duas gasettas. Cun l'Uniun dals Grischs han gì lieu diversas discussiuns en connex cun l'elecziun dals novs collavuratur regiunals Jon Domenic Parolini e Romedi Arquint sco successurs da Jacques Guidon. En ina cunvegna è vegnida fixada ina repartiziun da las lavurs tranter quests dus collavuratur. L'Uniun dals Grischs è pronta da sa participar vid ils custs d'infrastructura per dus mezs posts da lavur dals collavuratur regiunals. Cun la Renania è vegnì collavurà a moda speziala en connex cun la SCUNTRADA 1994 a Donat, cun la Romania spezialmain en connex cun la preschentaziun dals dus emprims toms da las ovras da Giacun Hasper Muoth a Breil.

Cun l'Uniun da scripturas e scripturs rumantsch(a)s è vegnì collavurà en connex cun ils IV. Dis da litteratura a Domat, cun l'Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa en connex cun la SCUNTRADA e cun il feagl d'infurmaziun ed in'acziun d'animaziun per las Rumantschas ed ils Rumantschs en Romandia. Represchentants da la LR han fatg part a las radunanzas annualas da las uniuns affiliadas, per part era a sedutas da las uniuns. Per l'Uniun da scripturas e scripturs administrescha il post da finanzas l'ediziun da la "Litteratura". Ultra da las contribuziuns directas tenor preventiv han singulas uniuns retschet contribuziuns spezialas per ediziuns u auters projects (kurs spezial da scolaziun, contribuziuns per rumantschaziuns, etc.)

A chaschun da la radunanza da las suprastanzas da las uniuns affiliadas en il rom da la SCUNTRADA (ils 15 d'october a Donat) è vegnida decidida la resoluziun agiuntada a quest rapport. Las suprastanzas han era exprimì l'intenziun da s'inscuntrar ina giada ad onn per barat d'experiences e coordinaziun da lavurs.

2. COLLAVURATURS REGIONALS

Ilis rapports dals collavurats regionals vegnan agiuntads als rapports da las uniuns regionalas.

Foto: M. Sauter

**Scuntrada; occ. 67:
Tge dretgs avain nus
sco Rumantschs e co
pudain nus fixar il
rumantsch sco lingua
uffiziala dal plaun
communal a la
confederaziun?
Jacques Guidon
pledëscha per il
princip territorial**

La cumissiun accompagnanta (CA) è s'inscuntrada 2 giadas cun ils collavurats regionals ed ina giada suletta. Ella ha decidì da far in carnet da duairs e da precisar si'atgna incumbensa, dad intensivar ils contacts regulars cun ils collavurats regionals per discutir davart lur lavur, projects, plans e problems. Las uniuns affiliadas duessan distgargar ils collavurats regionals tant sco pussaivel da lavur administrativa, da translaziuns e vendita da cudeschs e pussibilitar ad els da sa concentrar sin animaziun, contacts ed acziuns concretas ordaifer ils biros.

Ilis collavurats regionals dattan mintga mais rapport detaglià a scrit da lur lavur. La suprastanza, la cumissiun accompagnanta ed ils presidents da las uniuns affiliadas retschaivan quests rapports quotidianas e mensils. Il secretari s'inscuntra ina giada il mais cun ils collavurats per planisar e coordinar lavurs e projects. Cun la suprastanza, la cumissiun accompagnanta ed ils collavurats èn vegnidas discussiunadas pussaivladads da perfecziunament professional supplementar.

3. SCOLAZIUN E FURMAZIUN

Scolinas

La LR è sa gidada da motivar geniturs a Domat e Flem da trametter lur uffants en scolina rumantscha. Discussiuns han era gè lieu cun las inspec-turas per las scolinas rumantschas e cun il seminari da mussadras chantu-nal concernent dumondas specificas da las scolinas en vischnancas al cunfin linguistic (integraziun linguistica, scolinas bilinguas, reacziuns da geniturs na-rumantschs, e.a.). La LR ha en il sector da las scolinas la funcziun d'observatura, admonitura e "lobbista".

Cuminanza da mussadras rumantschas (CMR)

Sin giavisch da la CMR è l'ediziun da la "Girumbella" en vallader vegnida preparada per la stampa. Per motivs da mancanza da finanzas sto la realisaziun finala dal project eventualmain vegnir spustada sin 1995.

Scolinas a Cuira

Uniun da scolina Cuira (USC), rapport dal president Claudio Dietrich:
L'onn da scola 1993/94 èn las duas partiziuns da scolina a Cuira vegnidadas manadas cun in dumber da 35 uffants. En la partiziun sursilvana è la mussadra Heidi Caviezel s'occupada da 20 uffants. La mussadra Rahel Salis, che ha terminà la stad 1994 ses engaschament, ha gè quità da 15 uffants en la partiziun ladina. Per l'onn da scola 1994/95 han 33 uffants cumenzà la scolina (partiziun sursilvana: 19 uffants; partiziun ladina: 14 uffants). Sco successura da dunna Rahel Salis ha dunna Ladina Huder surprindì il pensum da mussadra a partir da l'atun 1994.

L'Uniun da scolina Cuira (USC) ha approvà sin l'entschatta da l'onn da scola 1993/94 ils novs statuts (cf. text en il rapport annual 1993, p. 20). Sa basond sin quests statuts ha la suprastanza da l'USC elavurà in feagl d'infurmaziun. Quest document dat scleriment davart differents detagls en connex cun l'organisaziun dal manaschi da scolina.

Sin fundament d'ina cunvegrientscha tranter la LR e l'USC vegnan ils custs da transport dals scolarets repartids per l'emprima giada a partir da l'onn 1993 (cf. text en il rapport annual 1993, p. 21). L'emprim pajament da l'USC sa basa sin ils custs da l'onn chalendar 1993 ed è vegnì prestà en il decurs da l'onn 1994. La radunanza generala da l'USC ha decidì da surprender - sche la situaziun finanziaria lubescha - dapli che la mesadad dals custs da transport.

Davent da l'atun 1994 elavurescha la suprastanza ensemen cun in cussegliader da propaganda in concept per far reclama sin il bus. Quest concept vegn preschentà als responsabels da la LR l'entschatta da 1995. Era ils contracts cun ils sponsurs vegnan suttascrits durant l'emprim semester 1995, uschia ch'ils emprims meds finansials en quest connex duessan entrar en cassa da l'uniun anc durant l'onn da scola 1994/95. Cun questas mesiras

vulesch ins pudair garantir per il proxim temp entradas annualas supplementaras vid ils custs da transport. Tenor conclus da la radunanza generala retschaiva la LR ultra da la part dals custs per il bus directamain la mesadad da quellas entradas da reclama.

Per mantegnair las scolinas a Cuira attractivas e fritgaivlas ha l'USC era durant l'onn 1994 puspè organisà differentas occurrenzas cun ils geniturs e surtut cun ils scolarets.

La suprastanza LR s'engascha per mantegnair las scolinas a Cuira che garanteschin ina buna preschientscha rumantscha a Cuira, che han in'impurtanta funcziun per la scolaziun da las mussadras e che gidan a mantegnair il contact cun las mussadras e lur lavur. La radunanza da delegadas e delegads dal december ha incumbensà la suprastanza da contractar cun la citad da Cuira davart in augment da las contribuziuns per las scolinas en Chasa rumantscha.

Scolinas en general

Lavurs da la LR: Scolaziun supplementara per las mussadras en collavuraziun cun il post chantunal e cun ils collavuratur regiunals; contribuziuns per introducir geniturs na-rumantschs en il rumantsch che lur pitschens emprendan en scolina; engaschament dals collavuratur regiunals per rumantsch en prescolinas; sustegn dals postulats da la CMR.

Scolas fundamentalas tudestgas

Ad in inscunter cun represchentants da questas scolas han fatg part exponentas ed exponentes dal departament d'educaziun e da las vischnancas d'Andeer, Bravuogn, Flem, Domat, Glion, Razén, San Murezzan, Vazsura, Veulden, Ziràn. Tematicas da discussiun:

- Il chantun Grischun elavurescha in concept e realisescha novs meds d'instrucziun per l'instrucziun rumantscha en talas vischnancas;
- En connex cun l'introducziun dad in segund linguatg en las scolas primaras tudestgas duain las vischnancas anteriuramain rumantschas retschaiver ina basa legala specifica che permetta da cuntinuar cun rumantsch sco segund linguatg;
- En Engiadina'uta duai vegnir fatg in'emprova da scola per rinforzar la bilinguitad.

Cun las vischnancas da Flem, Domat e Razén han gì lieu discussiuns pli differenziadas concernent concepts per l'instrucziun da rumantsch. A Flem ha la LR sustegnì la lavur da la "Cuminonza romantscha" en connex cun la votaziun davart il rumantsch en scola ed ha era pussibilità ina cussegliaziun giuridica. Per Domat vegn sustegnì tar il departament in'emprova da scola. La LR fa part ad ina gruppa da lavur respectiva.

En il rom da la SCUNTRADA han gì lieu differentas occurrenzas sut il titel: SCOLAZIUN E SOCIALISAZIUN (Scola fundamentala rumantscha e scola bilingua; instrucziun da rumantsch en scolas tudestgas; instrucziun da rumantsch en scolas professiunalas, commercialas, agriculas).

En la procedura da consultaziun per la revisiun parziala da la lescha da scola ha la suprastanza punctuà:

- L'instrucziun da talian en las scolas dal Grischun tudestg na dastga succeder a cust dal rumantsch en vischnancas al cunfin linguistic.
- En las vischnancas anteriuramain rumantschas cun scolas fundamentalas tudestgas ch'offran fin ussa rumantsch en scola primara, sto questa instrucziun vegnir garantida legalmain vinavant.
- Per vischnancas tudestgas entaifer territoris rumantschs (Samnaun, Sursaissa, e.a.) u cunfinantas al territori rumantsch ed integradas en circuls preponderantamain rumantschs duess vegnir creà ina basa legala che pussibilitescha d'eleger il rumantsch empè dal talian sco lingua d'inscunter (Begegnungssprache).
- En connex cun la scolaziun dals magisters duai era vegnir intermedià las cumpetenzas necessarias per questa instrucziun da rumantsch en scolas fundamentalas tudestgas.
- Sin il stgalim superiur duai provisoriamain il franzos sco lingua fundamentala vegnir mantegnì ed il talian resp. era il rumantsch pudair restar lingua d'inscunter.

L'engaschament da magistras u magisters ambulat(a)s per in'instrucziun sistematica da rumantsch en vischnancas al cunfin linguistic, prevista sco mesira urgenta, n'ha anc betg pudì vegnir realisà.

Expressivamain sustegna la LR las propostas en il rapport da la grupp da lavur REGIUNS LINGUISTICAS DAL GRISCHUN concernent l'instrucziun en las scolas al cunfin da linguatg.

Ils 3-12-94 ha Anna-Alice Dazzi Gross represchentà la LR a la radunanza d'orientaziun e da contact concernent ils novs meds d'instrucziun rumantschs „Inscunters“ e „Bun success“. - Anna-Alice Dazzi Gross ha era preparà, organisà e coordinà la registraziun da la cassetta „Bun success II“ en puter.

Scolas fundamentalas rumantschas

La LR fa part a la grupp da lavur per l'emprova da scola bilingua a Samedan. Questa tematica è era vegnida tractada a la SCUNTRADA.

Ils collavuratur regiunals ed il post da linguatg da la LR èn s'occupads sin dumonda da la cumissiun chantunala per meds d'instrucziun cun correcturas da meds d'instrucziun.

Tenor infurmaziuns che cuntanschan la LR na vegn l'instrucziun da rumantsch en las scolas realas e secundaras anc betg dada en tut ils cas tenor

ils novs plans d'instrucziun. La LR supplitgescha las autoritads da scola da procurar ch'il nov plan d'instrucziun, che dat al rumantsch pli bler paisa, vegnia realisà.

Ils collavuratur regiunals tegnan ils contacts cun las conferenzas da magisters e cun las magistras ed ils magisters da las singulas vischnancas.

Ils barats da classa tranter las regiuns rumantschas e cun las gruppas da linguatg chantunalas e da la Svizra funcziunan be sporadicamain. Il temp e l'interess per tals barats para da mancar. Sche la revisiun dad art. 116 CF vegn acceptada po quest barat eventualmain vegnir rinforzà. Art. 116, al. 2 tenor la versiun dal cussegl naziunal sa cloma: "La confederaziun ed ils chantuns promovon l'enclegientscha ed il barat tranter las cuminanzas linguisticas". Il president fa part dal comité da patronadi per il barat da classas en Svizra.

Deplorablmain n'han las mesiras urgentas en il sector da la scola obligatoria betg pudì vegnir realisadas, cunquai che la basa legala per las contribuziuns necessarias manca anc. Las mesiras postuladas e rapportadas en il nual 1993, tanactualas gnir realisadas legalas èn dadas.

Foto: M. Sauter

Scuntrada; occ. 17: festival da rock

rumantsch. Decoraziun en tenda: scolas da Schons

Scolas professionalas

La situaziun dal rumantsch en las scolas professionalas è stada in tema central a la SCUNTRADA 1994. En discussiun cun ils directurs/ vicedirecturs da las scolas professionalas e cun scholaras e scholars rumantsch(a)s èn vegnidas discutadas pussaivladads per rinforzar e sistematisar l'instrucziun. Cun il departament chantunal da l'intern è la dumonda da la preschientscha rumantscha al Plantahof vegnida tematisada. Per l'onn da scola 1995/96 sto en mintga cas vegnir cuntanschì in'instrucziun da rumantsch al Plantahof. Las discussiuns cun il departament cuntinueschan.

Las mesiras urgentas, postuladas en il rapport annual 1993, p. 24, vegnan persequitadas vinavant e realisadas uschè spert sco pussaivel.

Scolas medias

En discussiun cun la cumissiun federala da maturitad vegn provà da cuntanscher in status adequat per il rumantsch en il rom da la revisiun da l'urden da maturitad. Las magistras ed ils magisters rumantsch(a)s dal seminari han intervegnì tar questa cumissiun cun la supplica ch'il rumantsch vegnia resguardà sco emprim linguatg per las Rumantschas ed ils Rumantschs e possa esser segund u terz linguatg per tut las ulteriuras scholaras e scholars tenor la proposta da la cumissiun. La cumissiun conferma che quai saja pussaivel, cunquai che naginas specificaziuns èn cuntegnidas en la revisiun concernent la segunda e terza lingua naziunala.

Cun la "Centrala svizra per il perfecziunament da las magistras e dals magisters da scola media" (CPS) è il project per in curs da rumantsch (2 dis) vegnì precisà. Il curs ha lieu ils 14 e 15 da mars 1995 en Chasa rumantscha a Cuira (responsabel: Manfred Gross).

Signur Thomas Kempter ha lavurà en la LR per preparar materialias d'instrucziun adattadas per in'infurmaziun davart il rumantsch en scolas na-rumantschas.

La grupp da lavur REGIUNS LINGUISTICAS DAL GRISCHUN ha integrà en ses rapport divers postulats per in rinforzament dal rumantsch en las scolas en general ed en las scolas medias en spezial.

Scolas autas

Diversas universitads svizras e da l'exteriur èn vegnidas documentadas cun material davart la situaziun linguistica e sociolinguistica dal rumantsch. Exponentas ed exponents dad universitads, per part cun gruppas da studentas e students, han visità la LR per sa laschar infurmar.

Il president ha fatg curs speziels da rumantsch a la Freie Universität Berlin (3 emnas curs intensiv) ed a l'universitad Lomonossov a Moscau (1 emna). Clau Solèr ha, ordaifer ses engaschament tar la LR, in'incumbensa d'instrucziun a las universitads da Genevra e Son Gagl, Chasper Pult a las universitads da Friburg e Turitg. Cun tut ils exponents rumantschs a las universitads svizras existan buns contacts. 6 student(a)s han fatg stages da 3 emnas en ils divers posts da lavur da la LR per retschaiver invista en la planisaziun linguistica, procurada da la LR.

Foto: M. Sauter

Scuntrada; occ. 18: scrivier creativ

Scolaziun da creschid(a)s

La SCUNTRADA E FURMAZIUN SURSELVA e la SCUNTRADA E FURMAZIUN LADINA, che funcziuneschan autonomamain, retschaivan contribuziuns per curs da rumantsch cun main che 8 participantas e participants. En il rom da la SCUNTRADA è vegnì realisà in vast program per la scolaziun da creschid(a)s. Ensemen cun la Romania e l'UdG è vegnìs organisads a Trun ed a Zernez curs per persunas che scrivan regularmain rumantsch (chanzlists, persunas da l'administraziun, translaturas e translatur, e.a.).

Per la realisaziun da la scolaziun da creschid(a)s en las regions senza uniuns specificas (Sutselva, Surmeir) è la LR sa gidada cun sustegn organisatoric ed administrativ e cun contribuziuns.

In curs dad in'emna sco introducziun en il linguatg ed en la situaziun rumantscha per persunas na-rumantschas, scrits ora en la publicaziun svizra en connex cun la SCUNTRADA, n'ha betg pudì vegnir realisà.

Jacques Guidon represchenta la LR en l'Associaziun per universitads popularas svizras (AUPS).

Cun la Scola per linguistica applitgada (SLA) a Turitg (Schule für angewandte Linguistik, SAL) è vegnì discutà en pliras tschentadas la pussaivladad da realisar ina filiala a Cuira. Il president fa part d'ina cumissiun consultativa per questa scola che ha l'intenziun da porscher curs e scolaziuns per persunas che dovran il linguatg professionalmain. La LR ha sustegnì l'iniziativa e la propagaziun da questa scola e sustegna la realisaziun cun cussegl ed intermediaziun da magistras e magisters qualifitgad(a)s.

Lavur cun la giuventetgna

Per la SCUNTRADA è la giuventetgna vegnida envidada da far propostas per il program e da sa participar sut cundiziuns spezialas. En diversas occurrenzas e cun in stan d'infurmaziun ha la Giuventetgna Rumantscha (GIURU) collavurà.

La lavur da giuventetgna è vegnida sustegnida sco suonda:

Foto: M. Sauter

**Scuntrada:
stan d'infurmaziun
GIURU e Punts**

- Contribuziun a la revista PUNTS. Cun ina decisiun en la radunanza da delegadas e delegads è questa contribuziun vegnida dauzada a 15'000.- fr. per l'onn 1995.
- Surdada dal commembradi en la Giuventetgna da las cuminanzas etnicas europeicas (GCEE) directamain a la GIURU.
- Sustegn da la participaziun al seminari da Pasca da la GCEE.
- Sustegn dad in curs da schurnalistica per collavuraturas e collavuratur da las PUNTS (collavuraziun dal president).
- Integraziun da la lavur da giuventetgna en l'istanza a la confederaziun per mesiras urgentas.

- Integraziun dad in postulat per la lavur da giuventetgna en il rapport da la grupp da lavur per las REGIUNS LINGUISTICAS DAL GRI-SCHUN ed en il catalog per mesiras urgentas.
- 6 stages per giuvnas e giuvens en la LR.
- Sustegn spezial dal project "Pùntcrap" en il rom da la SCUNTRADA.
- Cooperaziun editoriala cun la Romania da giuventetgna per "Evelyn - 17 ed en speranza".

4. ASSIMILAZIUN/INTEGRAZIUN

Survista dals curs

En collavuraziun cun diversas instituziuns, autoritads communalas e regionalas (singulas organischeschan era curs en atgna reschia, sco p. ex.: Fundaziun Planta, Fundaziun Retoromana, Cerchel cultural Laax, Uniun dals Grischs, Società da trafic Scuol, Società da trafic Sta. Maria, Società da trafic Savognin, e.a.) e cun las uniuns Scuntrada e furnaziun èn vegnids organisads ils sequents curs da rumantsch:

Bever	2 curs	11 participantAs
Breil/Danis	2	14
Casti	4	32
Cuira	9	64
	(2 vall.; 4 surs.; 1 surm.; 2 rg)	
Donat	2	9
Flem	7	50
Ftan	2	23
Glion	10	68
Guarda	1	8
La Punt - Chamues-ch	2	11
Laax	3	24
Lantsch	1	2
Lavin	1	9
Lon	1	5
Martina	1	11
Mustér	4	35
Puntraschigna	3	18
Samedan	2	16
Savognin	6	40
Scharons	1	7
Scuol	1	10
Sent	4	28
Silvaplana	2	11
Sumvitg/Surrein	1	8
Trin	3	14
Trun	1	11
Zuoz	5	29
total	81 curs	568 participantAs

Las mesiras urgentas, previsas per megliar las materialias per curs d'assimilaziun, per sensibilisar la populaziun rumantscha ed ils immigrants per dumondas da l'integraziun linguistica e per in curs da rumantsch en radio e tv DRS n'han betg pudì vegnir realisadas, cunquai che la basa legala per las contribuziuns nun è anc creada.

Durant la SCUNTRADA è vegnida discutada en duas occurrenzas la dumonda da l'integraziun linguistica dad immigrantas ed immigrants.

Cun la direcziun da la "Klubschule Migros" a Turitg è vegnida discutada la realisaziun da "Eurolingua" en versiun rumantscha. La dumonda vegn persecutada vinavant, era en vista a novs meds d'instrucziun per ils curs da rumantsch en la Chesa Planta a Samedan.

5. RUMANTSCH GRISCHUN

Pledari Grond (PG)

Siond ch'il Pledari Grond (PG, ediziun da 545 exemplars) era exhaust gia la primavaira, ha la LR decis da metter a disposiziun l'entir *material dal PG sin discs*. Las lavurs da preparaziun per quests discs han occupà nus plirs mais. Noss specialist, signur Arnold Loepfe, Alsoft Termin/Trimmis, ha cun questa chaschun elavurà in program da tschertgar ils pleds tudestg-rumantsch/rumantsch-tudestg. Quest program po vegnir activà directamain en l'elavuraziun da text (premissa: sistem Windows). Uschia na ston ins betg sortir dal text per tschertgar in pled. Las correcturas ed amplificaziuns che nus avain fatg en la banca da datas dapi la cumpariziun dal PG la primavaira 1993 èn gia resguardadas sin ils discs.

Sco a ses temp per il PG en furma da cudesch, avain nus l'emprim sclerì il basegn per tals discs tar eventuels interessents. Nus avain survegnì passa 70 empustaziuns, uschia ch'ils custs da producziun èn cuverts plainamain. Il november/december avain nus furnì ils discs per ils systems Dos/Windows (passa 50 empustaziuns). Nus avain furnì l'entir material da la banca da datas cumprimidas sin mintgamai 3 discs pitschens (3,5), inclusivamain in program d'installar las datas sin la platta magnetica (harddisc) da mintga utilisader. Ensemen cun questas datas han ils utilisaders survegnì ina broschuretta cun las instrucziuns per l'installaziun, infurmaziuns davart il diever dal program da tschertgar ils pleds, ina glista cun las abreviaziuns utilisadas ed autras infurmaziuns nizzaivlas. Per pudair copiar ils discs sin la platta magnetica dovri ina capaciad libra d'almain 24 MB. L'entschatta 1995 quintain nus da pudair furnir era ils discs per il sistem Macintosh (passa 20 empustaziuns). En circa in onn vegnin nus alura a porscher in'actualisaziun dals discs (up-date).

Gia suenter l'ediziun dal PG en furma da cudesch aveva l'interess per *nossa staziun* externa, che pussibilitava l'access a la banca da datas via lingua directa cun modem, tschessà fermamain. Per raschuns tecnicas (maschina veglia) pudevan nus numnadamain dar access mo ad ina part da las datas. Cun la purschida dals discs che cuntengnan l'entira banca da datas e che

pussibilitesch an medemamain in access sur il chavazzin tudestg e rumantsch, eri da prevesair ch'il diever via modem daventass anc pli modest. Per spargnar custs nunecessaris avain nus perquai decis d'abolir sin la fin da l'onn quella staziun externa.

Lavur linguistica

Era quest onn avain nus cuntinuà cun las *lavurs da correctura ed amplificaziun da la banca da datas*. Quella ha cuntanschì ina tala dimensiun, ch'i na sa tracta betg pli en prima lingua da lavurs d'amplificaziun quantitativa, ma surtut qualitativa: curreger sbagls da stampa, eliminar inconsequenzas, integrar meglras propostas per plets, amplifitgar resp. cumplettar indicaziuns grammaticalas e semanticas etc.

Las lavurs da preredacziun per in Vocabulari tudestg-rumantsch/rumantsch grischun-tudestg èn progredidas.

Part tud.-rg: preredacziun fin a la letra S.

Part rg-tud.: cumplettaziun dals zavraders rumantschs en il vocabulari principal, vocabulari provisorii I, vocabulari provisorii II e vocabulari scursanì. Prezavradas dals vocabularis provisorii I e II. La prezavrada dal vocabulari principal è fatga fin a la letra F.

Ina buna part dal temp avain nus era impundì per las *lavurs d'administraziun da la banca da datas*: segiradas regularas, reorganisaziuns, transfers da datas etc. La dumonda dad edir il Pledari Grond (PG) en ina versiun rumantsch - tudestg è vegnida discutada a fund. Cunquai ch'il PG sin discs pussibilitesch in access er sur ils chavazzins rumantschs avain nus renunzià a quest project sco ediziun stampada.

Grazia al success dal Pledari Grond avain nus pudì far reservas finanziaras ch'han pussibilità da dar puspè a *studentas e students* interessads l'occurraziun da far in stage tar la LR e survegnir uschia in'invista en ils differents posts da lavur. Tranter ils 11-7 ed ils 24-9-1994 han lavurà ils suandants students al Post da rumantsch grischun: Ivo Berther, David Carigiet, Annalisa Cathomas, Daniela Cavelty, Ravenna Lechmann e Claudio Spescha. Els han fatg surtut lavurs d'excerpar e singulas translaziuns.

Infurmaziun, referats, curs, translaziuns

- 7-1: Referat per las classas autas da la scola claustrala a Mustér davart il rg (creaziun, applicaziun, problems), Bernard Cathomas.
- 19-9: Infurmaziun davart la situaziun actuala dal rumantsch e dal rg a prof. St. Wurm da l'università da Canberra, Australia.
- 30-9: Infurmaziun per magisters da geografia da la Svizra e da l'Austria, organisà da la WBZ, davart il rumantsch en general e davart la standardisaziun (C. Solèr).
- 10-10 fin 16-10: Scuntrada en Val Schons: Curs da rg per Rumantschas e Rumantschs, occurrenza: Rumantsch grischun en scola?, preschentaziun dad experientschas praticas, discussiun da tesas, elavuraziun da perspectivas.

- 14-11: Infurmaziun davart il project rg ad ina grupp da Bulsaun/I.
- Regularmain visitan classas dal Lyceum alpinum Zuoz e dal seminari da magistras e magisters Cuira il post da rg.
- Tenor directiva fa la LR infurmaziuns davart il rg be sin dumonda e cun invit spezial, quai per evitar l'impressiun che la LR veglia "manipular" la derasaziun dal rg.
- Collavuraziun en la Cumissiun chantunala per l'enquista davart l'acceptanza dal rg.
- Realisaziun da divers documents en collavuraziun cun las instanzas cumpetentas, p.ex. permis da manischar, nova carta d'identitad svizra, numns per diversas instituziuns per inscriber lur palpieri da corrispondenza etc.,
- Curs da rumantsch grischun a Cuira per principiants (magistra: Violanta Spinaz), curs da rumantsch grischun a Cuira per avanzads (magistra: Annalis Schaniel).
- Curs intensiv da rumantsch grischun a la Freie Universität Berlin (Chasper Pult).
- Collavuraziun cun l'Uniun Rumantsch Grischun per la realisaziun da l'ediziun "Mia sora Clara", intermediaziun da magistras e magisters per in'emproma cun quest'ovra en scolas, participaziun a la radunanza generala da l'URG.
- Supervisiun da diversas translaziuns en rumantsch grischun, translaziun dal nr. spezial "Il Parc naziunal svizzer" (matg 3/1994), prospect Caritas, Pass encunter il rassissem, divers rapports da gestiun da firmas privatas.
- Per incumbensa da la Chasa dal Parc, Zernez, translaziun da divers texts per ina senda instructiva en il Parc en rumantsch grischun.
- Posiziun en la pressa en connex cun la discussiun suenter la SCUNTRADA davart "Rumantsch grischun en scola?".
- Amplificaziun da la bibliografia dal rumantsch grischun (texts en e texts davart il rg).
- Discussiuns cun Heinrich Schmid e Georges Darms davart il svilup dal project rg.

Publicaziuns

Pledari grond sin discs, sistem Dos/Windows, ed. Alsoft/LR, 1994 (3 discs + carnet d'infurmaziuns).

Rapport da la cumissiun consultativa per l'applicaziun dal rumantsch grischun (ccrg):

La cumissiun consultativa per l'applicaziun dal rumantsch grischun ha prendì posiziun positiva per il sustegn finanziel dal cudesch d'uffants "Mia sora Clara e las mieurs alvas".

La radunanza da delegadas e delegads LR a Salouf ha decidì en il rom da la revisiun totala dals tschentaments LR en l'artitgel 43, ch'il rumantsch

grischun vegnia duvrà sco linguatg da punt per ils texts uffizials ed administrativs per la LR. Plinavant figureschan tut ils texts da la LR en rumantsch grischun che sa drizzan a l'entir territori rumantsch.

Jachen Curdin Arquint, commember da la ccrg ha referì a la Scuntrada 94 a Schons. Il titel dal referat: Rumantsch grischun en scola?

6. POST DA LINGUATG

Scuntrada 94 Val Schons

Il PdL ha contribuì a l'organisaziun ed a la realisaziun dals temas dal di ('*strategias per damaun*') da la Scuntrada, en spezial dal tema '*scolaziun e socialisaziun*' (3 avantmezdis; G.P.Gregori). Ultra da quai ha il PdL (G.P.Gregori) en collavuraziun cun il PID (M.Gross) planisà, preparà e realisà la revista '75 onns Lia rumantscha' per il di final da la SCUNTRADA. Clau Solèr ha concepì e coordinà il programm (cf. p. 51).

Lavurs da terminologia

Anc en lavur è ina terminologia pli extendida davart la selvicultura. Quella cumpiglia spezialmain terms da l'organisaziun, administraziun e da l'inschignaria dal guaud. Il sboz è vegnì discutà e curregì cun l'inschigner forestal Claudio Gadola. Per incumbensa da la secziun da terminologia da la confederaziun avain nus controllà, coordinà e curregì ensemen cun il translatur chantunal differents nums d'instituziuns e d'uffizis federalis. Quests terms vegnan derasads als lieus pertutgads (uffizis, servetschs da traducziun e redacziuns da radio e da gasettas). Permanentamain èn pli pitschnas glistas da terminologia (p. ex. plantas, maschinas, sanadad) da preparar e surdar ad uffizis ed instituziuns.

Ils praticants e las praticantas han preparà ed entschavì ad elavurar differentas lavurs terminologicas (giuventetgna, meteorologia, sanadad e golf). Igl è pussaivel che tschertinas pon vegnir cuntinuadas sco lavurs da studi en las universitads e la LR survegn alura la terminologia elavurada.

Era durant il 1994 ha il PdL già da responder numerusas dumondas da terminologia occasiunala da differents secturs tematics per instituziuns e persunas privatas.

Curs e referats

- 17-3: Referat per il "Verein Schwizertütsch, Zürich" davart il contact tudestg - rumantsch (C. Solèr)
- 27-5: Cuir, LR, organisaziun d'ina dieta da lavur cun ils redactors dals vocabularis regionalis (Anna-Alice Dazzi Gross).
- 20-6: Infurmaziuns en chasa davart la LR ed il rumantsch per studentAs da l'universitad da Friburg/Brisgovia (C. Solèr)
- 19-7: Referats (tudestg e rumantsch) "Cu as deporta glieud bilingua en societeds bilinguas?" als curs da rumantsch da la Fundaziun Planta (C. Solèr).

- 22-8: A Brig/Glis durant il congress "Plurilinguitad en l'artg alpin", referat "Sprachkontakt = Sprachwechsel; Deutsch und Romanisch in Graubünden" (C. Solèr).
- 25-11: Terz curs per chanzlists e chanzlistas e personas che han da scriver rumantsch. Questa giada avain nus preparà da cuminanza brevs e formulars da standard ch'èn silsuentar vegnids distribuids a la gliעד participanta sin disc e restan qua tras a disposiziun per la lavur quotidiana (C. Solèr, Claudio Vincenz).

En la revista 'Terra Grischuna' ha il PdL surpiglià la redacziun da la pagina 'Chapis Vus rumantsch?' nua ch'ins preschenta in pitschen curs da rumantsch grischun cun simpels texts da lectura.

Cun la firma Radar da J. Sedlàcek a Sent è vegnì discutà davart las correcturas dal program da curreger ladin e davart pussaivladads da barattar datas linguisticas.

Contacts ed infurmaziun

Il PdL impunda ina buna part dal temp per cusseglar linguisticamain chanzlias, uffizis chantunals e gliעד privata a scrit e per telefon sco er per curreger differentes texts e sa gidar tar la redacziun.

En la nova gasetta mensila d'inserats 'Prima Grischina' ha il PdL tgirà e redigì en mintga numer ina pagina rumantscha cun differentas contribuiziuns per e dal rumantsch.

La gliעד giuvna che ha passentà differentas emnas da pratica en la LR è vegnida introducida en las differentas lavurs dal PdL. Suentar in'introducziun generala han las 6 studentas e students gì da s'occupar cun fatgs da terminologia (registrar terms, intercurir, proponer terms rumantschs), far traducziuns ch'èn vegnidas controlladas e curregidas da cuminanza. Uschè lunsch sco pussaivel han els er survegnì infurmaziuns detagliadas davart dumondas linguisticas generalas e specificas dal rumantsch.

Dals 12 als 14-9 ha il directur dal center linguistic dal Senegal, Chérif Mbodj, che fascheva in stage a Berna, rendì visita a la LR per s'infurmar davart la standardisaziun da linguatgs e da la creaziun e derasaziun da terminologia e neologia. Quest contact è vegnì creà sin fundament da la participaziun da C. Solèr a l'organisaziun RINT (Réseau international de néologie e de terminologie). Quels contacts èn er vegnids tgirads a chaschun dal congress dals 19 als 20 da matg a Neuchâtel.

Cun iniziants da Flem è vegnida discutada la realisaziun dad ina SENDA LINGUISTICA cun tablas enturn il Lai da Cauma. La LR procura ils texts per questas tablas.

Traducziuns e lectorats

Ina fitg gronda part da las capacitads dal Post da linguatg vegnan impundidas per traducziuns da tuts genres. Qua tras vegn reducì fermamain

il temp destinà per la lavur linguistica che fiss fitg impurtanta (actualisaziun da la lingua, derasaziun da terms e spezialmain scolaziun per garantir ch'almain ina part vegnia anc fatga en las regiuns dals Rumantschs per rumantsch).

Lectorats: "Tuorna Pepino, "Don Quichotte", "Evelyn, deschset ed en speranza", "Parc naziunal".

7. POST DA TRANSLAZIUN

Il post da translaziun è occupà cun ina piazza da 60%. L'onn 1994 è vegnids translats fitg blers texts, lungs e curts, en rumantsch grischun ed en ils idioms, savens cun termins fitg curts, uschia che bleras personas d'auters posts han già da sa gidar. Las translaziuns vegnan fatgas per regla cunter pajament. Excepziuns: instituziuns socialas, caritativas e culturalas, per texts curts.

En il post da linguatg e d'infurmaziun e documentaziun da la LR vegnan lectoradas e curregidas er translaziuns pli pretensiusas. Da cas tar cas sa gidan quests posts cun translaziuns. Translaziuns en ils idioms vegnan er fatgas dals collavurats regiunals.

8. SERVETSCH D'INFURMAZIUN E DOCUMENTAZIUN

En quest post ha Manfred Gross lavurà 60%. Diversas lavurs (documentar medias ed interessents instituziunals e privats, infurmaziuns directas, e.a.) succedan er tras il secretariat.

Documentaziun

Il servetsch d'infurmaziun e documentaziun è vegnì amplifitgà cun fotografias da personas, d'acziuns spezialas e da la Scuntrada '94. L'inventarisaziun en collavuraziun cun instituziuns cun incumbensas complementaras è stada punctuala ed occasiunala.

Il servetsch da documentaziun funcziunescha anc adina tenor in sistem da cartotecas. Ina reorganisaziun dal post cun agid dals meds electronics pretendess dapli temp e daners.

Cun la Lia svizra per la protecziun da la natira e cun il Parc naziunal è vegnì contractà conc. ina surdada dad actas da Steivan Brunies. Als archivs publics vegn intermedià relaschs da personalitads rumantschas.

Infurmaziun

Er il 1994 avain nus tramess material d'infurmaziun davart il rumantsch e la lavur rumantscha a gruppas linguisticas minoritaras, ad universitads ed instituts linguistics, culturalas e pedagogics, a studentas e students (per lavurs da diplom) ed a personas privatas (per interess personal u per lavurs

davart il rumantsch). La Pro Helvetia metta a disposiziun per quest intent in credit da fr. 5'000.—/onn.

La plipart dals interessents per nossa lingua e cultura derivan da pajais da l'Europa, dals Stadis unids, da l'Engalterra e da l'America latina. Per part vegnan els intermediads a la LR da l'Uffizi federal da la cultura, dals consulats svizzers, d'uniuns da traffic, d'organisaziuns culturalas u da privats. Cun l'avertura dals pajais da l'ost sa drizzan adina dapliras persunas er da quests pajais per infurmaziuns a noss servetsch: Nus avain infurmà a studentas e students da Moscau, dà scleriments ad in schurnalist da la Rumania, respundì ad interessents en Kirgisia, Petersburg e Torun e retschavì en Chasa rumantscha las televisiuns da l'Ungaria e da la Tschechia. Cun la Fryske Akademy è vegnì collavurà per ina survista da curs da linguatg.

Il 1994 avain nus infurmà surtut er en connex cun ils resultats da la dumbraziun dal pievel 1990, cun l'artitgel 116 CF e cun la Scuntrada '94. Daspera avain nus scrit plirs artitgels per gasettas e revistas (Europa Ethnica, Montagna, brochura d'infurmaziun davart las organisaziuns commembras da la JEV) ed avain fatg lavurs da translaziun per uniuns culturalas (Associaziun per la pressa svizra dals giuvens, e.a.) e per l'Uniun da traffic dal Samignun (en connex cun toponims).

En pli avain nus gidà ad organisar excursiuns da classas e gruppas da scolasts en nossas regiuns. En collavuraziun cun il Center svizzer per il perfecziunament da magisters da scola media (CSP/Lucerna) avain nus organisà in curs d'introducziun en la lingua e cultura rumantscha (il curs ha lieu dals 14-15 mars 1995). En quel connex ha il manader dal PID e responsabel per il curs participà ils 4 da matg 1994 ad ina dieta da lavur a Berna, organisada dal CSP.

Ils mais da stad èn stads er per il PID sut l'ensaina da la Scuntrada dal pievel rumantsch: nus avain collavurà en la gruppa da lavur per la represchentaziun da l'istorgia da la LR "75 onns Lia rumantscha" (Manfred Gross, Gian Peder Gregori, Anna-Alice Dazzi Gross) ed avain organisà e tgirà il tema "communicaziun", tractà en il rom da las "strategias per damaun".

En cunvegna cun il PdL: preschentaziun da linguatg e cultura rumantscha, da l'organisaziun e da las activitads da la LR ad ina classa gimnasiala da la Scola chantunala da Cuira ed ad ina classa da matura d'in gimnasi da Turitg (G.P.Gregori).

Il prospect d'infurmaziun davart il rumantsch è vegnì actualisà e restampà per la Scuntrada '94 (versiun tudestga, 3a ediziun).

La collavuraziun cun la cumissiun da nomenclatura chantunala e cun gruppas d'acziun per rumantschaziun è stada occasiunala (denominaziun da professiuns en il cudesch da telefon; reclamas).

Referats/dietas

- 21-3: Avertura da la campagna da votaziun per l'artitgel da cultura en la constituziun federala a Friburg (B.C.)
- 9-4: Referat a la radunanza generala da la Renania a Pitasch (B.C.)
- 14-4: Referat per il Pädagogisches Institut des Bundes Vorarlberg: Latein und die rätoromanische Sprache (Manfred Gross)
- 15-4: Pled d'avertura per la "Dieta da cultura a Tusaun" (B.C.)
- 16-4: Participaziun al FORUM 94 a Friburg: Minoritads en la democrazia (referats da Chasper Pult e B.C.)
- 2-5: Preschentaziun da la brochura "Parc naziunal svizzer"; referat: Sistems ecologics natirals e culturals (B.C.)

Foto: M. Sauter

Scuntrada; occ. 67: Quo vadis pressa rumantscha?

- 23-4 e 28-4: Lucerna e Twannberg (Bienna). Infurmaziun davart il rumantsch en general ed il rg en spezial en il rom da la "Romanische Sprechwerkstatt 3 - Grenzfälle", in curs per romanistas e romanists da la Svizra, Germania (Hessen) e Frantscha, organisà da la "Arbeitsgruppe Fremdsprachen" da la conferenza dals directurs da l'educaziun publica dal nordvest da la Svizra. (Anna-Alice Dazzi cf. artitgels en FL e GR ed en la Schweizer Lehrerinnen- und Lehrerzeitung 13).
- 25-4 - 13-5: Emnas retoromanas a l'institut per filologia romana da la Freie Universität Berlin (referats e curs intensiv da rumantsch da Chasper Pult)
- 7-6: Radunanza generala da l'Uniun grischuna Lai da Turitg sura e conturn; referat: Ein Kanton, viele Sprachen (B.C.)
- 9-6: Preschentaziun da l'ediziun "Mehrsprachigkeit - eine Herausforderung / Plurilinguitad - ina sfida (2 contribuziuns da B.C.)

- 13-6: Participaziun ad ina dieta da l'Associaziun da bibliotecas, convocada da la Biblioteca chantunala (Manfred Gross)
- 21-6: 8avel Forum turistic grischun a Flem; referat: Verdrängt der Tourismus die einheimische Kultur? Das Rätoromanische in der Ferienecke der Schweiz (B.C.)
- 1.7: 2. Simposi rumantsch a l'ETH da Turitg; referat: Politica e lingua - politica da lingua (B.C.)
- 15-7: Fundaziun Planta, Samedan, referats en rumantsch e tudestg davart la Val Müstair (Manfred Gross)
- 2 - 4-8: International Congress of Mountaineers a Mahachkala en il Caucasus (represchentant da la LR: Giusep Capaul)
- 22-8: Referat a Brig/Glis durant il congress "Plurilinguitad en l'artg alpin": Sprachpolitik und Sprachplanung in der Rätoromania (B.C.)
- 27-8: Preschentaziun da las ovras cumpletas da Gion Deplazes a Laax (allocuziun: B.C.)
- 29-8: Discussiun al podi a Flem davart il rumantsch en scola (participaziun al podi: B.C.)
- 2-9: Cussegl communal e suprastanza da Bachenbülach; referat: Plurilinguitad e multiculturalitad en il Grischun (B.C.)
- 15 - 17-9: Ethnocultural Identity of European Minorities: Continuity and Change; seminari internaziunal a Gdansk; referat: The Retho-Romanian minority: between open and closed policies (Chasper Pult)
- 27 - 29-9: Dis svizzers da linguistica applitgada a Berna (participaziun: Anna-Alice Dazzi Gross)
- 25-10: Simposi 1994 da l'uffizi federal da statistica (UFS) davart la dumbraziun dal pievel 1990; referat: Lingua e cultura en la dumbraziun dal pievel (B.C.)
- 27-10: Referat public organisà da la SFL a Scuol: "Che scruoscha cuaint cur cha tü cloccast sün porta?" - Il rumantsch - her, hoz e daman (Chasper Pult)
- 28-10: Dieta dals editurs svizzers da gasettas a Küblis (participaziun al podi: Chasper Pult)
- 2 - 3-11: Seminari a Scuol davart la cooperaziun sur ils cunfins tranter il Grischun ed ils pajais cunfinants (participaziun: B.C.)
- 7-11: Referat public a Tschier a chaschun da la radunanza dals cussegls da scola da la Val Müstair: "Rumantsch in scoula" (Chasper Pult)
- 8-11: Dis da studi "Einführung in die Kulturen aller Sprachregionen" dal gimnasi litterar Rämibühl da Turitg; referat: Realitads, schanzas e problems da linguatgs pitschens en la societad da comunicaziun moderna (B.C.)
- 9-11: Assambla generala da "Rencontres Suisses" a Losanna; participaziun a la "Table ronde" (Chasper Pult)
- 10-11: Reuniun annuala da l'Uniun dals uffizis svizzers da statistica a Winterthur; referat: Mehr als nur ein paar wenige Rätoromanen. Was hinter den Zahlen der Volkszählung steht (Jean-Jacques Furer e B.C.)

- 11-11: 25 onns scola per linguistica applitgada (SLA) a Turitg; referat: Kleine Sprachen gibt es nicht! - Rätoromanisch lernen? (B.C.)
- 3-6: Referat a Soaza (Chasper Pult)
- La LR ha organisà in Referat da dr. R.B. Harlow davart la minoritad linguistica dals Maoris en la Nova Zelanda (2-3).

9. MEDS DA MASSA

Las gasettas rumantschas han retschet las contribuziuns tenor preventiv e quint. Cun ils editurs da la CASA PATERNA/LA PÜNT e la PAGINA DA SURMEIR è vegnì contractà concernent in augment da las contribuziuns directas. Cun ils editurs da la GASETTA ROMONTSCHA e dal FÖGL LADIN ha la suprastanza in'incumbensa da la radunanza da delegadas e delegads da discutir davart las contribuziuns. Tut ils meds da massa retschaivan regularmain infurmaziuns concernent las fatschentas tractadas en la LR e concepts e programs spezial. Las medias grischunas e svizras han rapportà extendidamain davart il rumantsch, en spezial en connex cun la SCUNTRADA, la revisiun da l'artitgel 116 CF, ils projects per rinforzar la pressa, las lavurs en Engiadina Bassa e Val Müstair per fixar l'adiever dal rumantsch sco lingua uffiziala, ils dis da litteratura a Domat, la scolaziun da rumantsch a Flem ed a Domat, diversas acziuns da rumanstchaziun, l'ediziun dal "Handwörterbuch des Rätoromanischen", e.a.

Foto: M. Sauter

Matias Spescha surdat ina da sias litos a la presidenta dal cussegl nazional dna. Gret Haller

Orientaziuns directas per las medias:

- 14-1: Preschentaziun da l'ovra cumpletta FUNTAUNAS da Gion Deplazes
- 27-1: Preschentaziun da l'ovra da C. Biert "Las fluors dal desert" (IL PALANTIN)
- 31-5: Preschentaziun dal program provisorio e dal placat da la SCUNTRADA
- 4-6: Preorientaziun a chaschun da la radunanza da delegadas e delegads da la LR a Salouf
- 10-10: Conferenza per l'avertura da la SCUNTRADA
- 12-10: Quo vadis pressa rumantscha? Discussiun a chaschun da la SCUNTRADA (Strategias per damaun)
- 16-10: Orientaziun per la fin da la SCUNTRADA
- 10-12: Preorientaziun a chaschun da la radunanza da delegadas e delegads da la LR a Cuir
- 17-12: Preschentaziun dal cudesch da S. Camenisch "Gregory Greg" (Romania + LR)

Cun la Bündner Zeitung è vegnì collavurà en connex cun reportaschas durant la stad davart divers aspects dal rumantsch en tuttas regions. Las reportaschas èn vegnidas edidas en in separat da la BZ.

Per la gasetta rumantscha dal di ha la LR collavurà cun la Pro Svizra Rumantscha en ils sequents secturs:

- Elavuraziun dad in organigram differenzià per la part operaziunala ed organisatoria
- Collavuraziun en la grupp da lavur per ina gasetta quotidiana (ART: Arbeitsgruppe rätoromanische Tageszeitung)
- Cooperaziun en la grupp da lavur per il project e product (APP: Arbeitsgruppe Projekt und Produkt)
- Discussiun detagliada dal concept per in'agentura da novitads rumantscha (ANR), colliada cun l'organ da publicaziun LA VUSCH
- Sedutas cun il departament chantunal da cultura, cun exponents da l'uffizi federal da cultura, exponents da l'unìun dals editurs da gasettas da la Svizra e dal Grischun.

10. TEATER RUMANTSCH

Cussegliazion

Era l'onn 1994 han bleras gruppas e persunas privatas fatg diever dals servetschs dal post da teater, uschia ch'igl èn vegnidas tramessas 101 tschernas da teaters cun passa 600 tocs per invista e selecziun.

Tenor nossa survista e las indicaziuns dals collavurats regionals èn vegnids preschentads l'onn 1994 radund 25 teaters rumantschs pli gronds.

Biblioteca da teater/Mussavia dramatic

L'onn 1994 è vegnids integrads 23 translaziuns e 2 teaters originals en la biblioteca da la LR, uschia che quella cumpiglia uss radund 1270 tocs.

En la pressa dal chantun Grischun ed en spezial en il "Reflectur" (gasetta da teater da l'Uniun grischuna per il teater popular[UTP]) è vegnì infurmà regularmain davart las activitads dal teater rumantsch.

Il post da teater ha era fatg diversas translaziuns per l'UTP e da nov era per l'Uniun centrala da teater popular svizzer (UCTP = ZSV) damai che l'UTP è daventada, sin fundament d'ina votaziun, commembra da l'UCTP.

Per la retscha dal Mussavia dramatic III è vegnidas preparadas ca. 70 resumaziuns che vegnan a cumparair l'entschatta da l'onn 1995.

"La Scena" è vegnida amplifitgada cun dus novs carnets: nr. 73 "Il meidi cunter vögli" da Molière e nr. 74 "Igl vaschigns da Schilda" dad E. Stäuble.

Commembradis

Tras il contract da collavuraziun cun l'UTP è uss la Rumantschia represchentada sin basa naziunala ed internaziunala tras l'UTP e betg pli tras la LR. Perquai paga uss er l'UTP las contribuziuns da commembradi.

La LR ha pagà l'onn 1994 sulettamain la contribuziun per l'ITI, l'Insitiut da teater internaziunal, nua che Justina Derungs (fin 7/94) resp. Giovanni Netzer (davent da 8/94) represchenta la LR.

Foto: gruppa da teater Luven

Las activitads dal teater rumantsch èn stadas grondas, quai er sin champ naziunal ed internaziunal

Contribuziuns per translaziuns e tocs originals a

- Thomas Beer per "Baby Hamilton" (dad A. Hard e M. Bradell)
- Erwin Caduff per "Famiglia Hannemann" (dad R. Cooney) e "E tut ord spir amur" (dad M. Reimann ed O. Schwartz)
- Hans Huonder per "In miert ella bognera" (dad M. Lamarr)
- Erwin Salis per "Il rai Barbitsch" (da J. Gygar)
- Margarita Michel per "La confusiun dal milliun" (da H. Gmür)
- Men Janett per "Il meidi cunter vöglià" (da Molière)
- Erwin Ardüser per "Ils miradurs" (da Ch. Imper)
- Claudio Vincenz per "La mumma va ella disco" (dad U. Kling)
- Robert Luzzi per "Chatrina Knie" (da C. Zuckmayer)
- Vreni Caprez per "Pepino" (da Ch. Ackermann)
- Lela Kamm per "La Peepshow da Pradè" (dad M. Köbeli)
- Rita Cathomas per "La mort d'in viaggiatur" (dad A. Miller)
- Christian Flütsch per "Andorra" (da M. Frisch) e "La trapla da müers" (dad A. Christie)

Contribuziuns spezialas a

- la grupp da teater Luven per la represchentaziun da "Quei che vus veis fatg al pli pign..." a las "Estivades" en Belgia.

Collavuraziun LR cun l'UTP

Bartolome Tscharner è stà represchentant da la LR en l'UTP fin la fin d'avrigl. Sco successura è vegnida elegida Karin Pattis a la radunanza da delegadas e delegads UTP a Malix. En il temp d'uffizi da Bartolome Tscharner è vegnì in strada ina revisiun parziala dals statuts da l'UTP che pussibilescha a las gruppas linguisticas da votar autonomamain en dumondas specificas da linguatg. - Ils 29-10-94 ha la radunanza da delegadas da l'UTP approvà ils novs tschents ed era il commembradi a l'UCTP.

Dals 10 - 11-9-1994 ha gi lieu a Lützelflüh en il chantun Berna l'emprima Biennale dal teater amatur svizzer, il resultat da la collavuraziun da las quatter organisaziuns linguisticas dal teater amatur sin champ federal. Durant quests dus dis han 7 gruppas purtà lur preschentaziun ad in public interessà, tranter auter era la grupp da teater Luven cun il toc "Quei che vus veis fatg al pli pign..." da Theo Candinas.

11. CHANT E MUSICA

Giusep Giuanin Decurtins è restà president da la cumissiun da chant fin il 1.10-1994 per introducir il nov president, Iso Albin, en sia lavur. Pervia da la midada da presidi, lavurs organisatoricas da la SCUNTRADA e cunquai che l'abunament da chanzuns è vegnì cumpletà l'onn passà cun 2 furniziuns, è la 5avla furniziun da chanzuns per ils ordinaturs da chor maschadà e chor viril vegnida preparada durant l'onn e vegn furnida vers primavaira 1995.

Scuntrada; occ. 12: chant avert

Plinavant ha la cumissiun da chant surdà in'incumbensa per novas cumposiziuns a Curdin Janett ed a Peter Appenzeller, las qualas vegnan integradas en la 5avla furniziun da chanzuns.

Da differentas varts è la LR vegnida dumandada da restampar il cudesch da chant la *Laudinella*. Ina retschertga tar ils chors maschadads, concernent ina tala restampa, è vegnida preparada. La realisaziun succeda, sche l'interess è avant maun.

A chaschun da la SCUNTRADA è vegnì organisà durant 3 sairas in'ura da chant avert per in e scadin.

12. EDIZIUNS 1994

Las ediziuns vegnan procuradas e tgiradas dal secretariat, cunquai che la piazza da l'editur ha stuì vegnir stritgada per motivs da finanzas. Uschè spert sco la situaziun finanziaria permetta stuess in editur vegnir engaschè per professionalisar la lavur editoriale da la LR.

Ediziuns novas

- Cuorturala; Canzuns, versets e giugs (ed. LR, sursilvan, 1000 expl.)
- Turna Pepino (ed. LR, surmiran, 250 expl.)
- Tuorna Pepino (ed. LR, puter, 250 expl.)
- Tuorna puspei Pepino (ed. LR, sursilvan, 500 expl.)

Restampas

- Dicziunari ladin - français/français - ladin (Taggart; 980 expl.)
- Curs rg I (120 expl.)
- Curs sursilvan I (40 expl.)
- Curs vallader I (1030 expl.)
- Cassetas tar curs rg (200 expl.)
- Cassetas tar curs "Romontsch sursilvan" (100 expl.)
- Strietta (sursilvan e vallader; total 2000 expl.)
- Dicziunari tudestg - sursilvan (2000 expl.)
- Prospect "Das Rätoromanische" (ediziun curregida ed amplifitgada 1570 expl.)
- Funtaunas IV (ed. LR, rumantsch grischun + idioms, 2039 expl.)
- Tecnica II (ed. LR, rumantsch grischun + idioms, 425 expl.)
- Girumbella (ed. LR, puter, 750 expl.)

Foto: M. Sauter

**Per incumbensa
expressiva da la
radunanza da delega-
dAs sa concentreschan
las ediziuns sin littera-
tura per juvenils**

Carnets OSL

- Peder e seis amis (Isabelle Jaccard/Richard Marugg; OSL 2001; 1. ed. vallader, 800 expl.)
- Il champ da classa (Max Bolliger/Nuot Gaudenz; OSL 2002; 1. ed. puter, 600 expl.)
- Istorgias d'advent e Nadal (divers auturs; OSL 2003, 1. ed. surmiran, 600 expl.)
- Signals da resvegl (Toni Berther, OSL 2004, 1. ed. sursilvan, 800 expl.)
- Per ina rosa/Per üna rösa (Fritz Brunner/Augustin Manetsch/Ulrich Vital; OSL 2005, 1. ed. sursilvan, ladin, franzos, talian e tudestg, 1200 expl.)

L'onn 1994 èn vegnids vendids 743 carnets OSL per il stgalim bass, 471 per il stgalim bass/ mesaun - mesaun e 779 per il stgalim mesaun/ superiur - superiur. Ultra da quai han pudì vegnir vendids 2368 carnets novs.

Collavuraziun da la LR tar divers projects realisads dad autras chasas edituras/organisaziuns

- Evelyn - 17 ed en speranza (ed. Romania da giuventetgna). La LR ha procurà la translaziun en rumantsch grischun e coordinà las lavurs editorialas.
- L'ediziun "Baltasar" è vegnida coordinada dals collavuradors regiunals.
- La LR ha collavurà en la gruppa da lavur ed ha procurà la translaziun sursilvana dal cudesch d'infurmaziun per giuvenils che bandunan la scola, che vegn edì da la Pro Juventute (Titel: Allegra, Moins, Ciao, Tgau).
- La chasa editura Langenscheidt ha fatg ina restampa dal Pledari rg - tud./tud. - rg dal 1985. La LR ha cumprà 600 exemplars.
- La chasa editura Ovras ha edì las ovras cumpletas da Gion Deplazes. La LR sa gida cun lavur administrativa ed organisatoria.

La LR ha retschet contribuziuns per realisar atgnas ediziuns u restampas da las suandantas instituziuns:

- Chantun Grischun, Pro Helvetia, Pro Juventute per "Cuorturiala"
- Fundaziun Bazzi - Mengiardi, Loterie romande, Biblioteca engiadinaisa, Corporaziun dals cumüns concessiunaris OEE (Ovras electricas Engiadina) per la restampa dal "Dicziunari ladin - français/français - ladin" (G. Taggart)
- Chantun Grischun, Pro Helvetia per "Gregory Greg"

Contribuziuns da la LR per ediziuns a:

- Baur Arthur: brochura davart il rumantsch (betg anc cumparida)
- Berther Francestg: Tujetsch, ses originals e lur raquents
- Chasa editura Octopus: Giacun Hasper Muoth - Ovras tom I e II
- Chasa Paterna: Ediziun 113, Curdin, Timian ed Abu Talib/Poesias

- Chasa paterna: Ediziun 114 (giubilara), Istorgias da Nadal
- Curschellas Corin: Rappa nomada (DC)
- Desertina: Da perpeten en perpeten da Donat Cadruvi
- Janki Willi: Ladràl - in mund per sesez
- Lutz Vital: Broschura tar l'ovra da Titus Lutz
- Pernet Martin: Predgias
- Radio rumantsch, Battaporta: Porta la tatta (DC)
- Renania: Baltasar
- Renania: Iert fluraint da Gion Mani
- Renania: Poesias e raquents da Gion Battaglia
- Romania: CD/MC Ligia Grischa
- Romania: Naven da Valata
- Romania: Nies Tschespet 65
- Schenda R.: Hören Sagen Lesen Lernen. Studien zur Geschichtlichkeit des Lesens und Erzählens (3 contribuziuns rumantschas)
- TgaMinada: La princessa loscha da Giovanni Netzer (betg anc cumpari)
- Tscharner Gisula: Las selvadias cuschinan
- UdG: Annapurna da K. Kordon, translaziun da N. Dazzi ed A.A. Dazzi Gross
- UdG: Paster sainza stailas da J.P. Rochat, translaziun dad U. Saluz
- URG: Mia sora Clara e las mieurs alvas da D. Inkiow, translaziun da F. Giger
- Vischnanca da Lumbrein: Inventari da habitadi (betg anc cumpari)
- URS: Sulom surmiran 1994

Lectorats per ediziuns:

Ils posts da lavur da la LR ed ils collavuratur regiunals han procurà lectorats per ediziuns

- da l'Uniun Rumantsch Grischun
- da las uniuns affiliadas
- da la chasa editura chantunala per meds d'instrucziun
- da different(a)s auturas ed auturs

Ediziuns en preparaziun

"Don Quichotte" da Miguel de Cervantes, en la versiun dad E. Kästner, è en stampa e cumpara l'entschatta 1995 en sursilvan, vallader e surmiran.

Il cudesch "Purschè da cuorsa Grufi Gruogn" dad Uwe Timm: "Rennschwein Rudi Rüssel", translata da Men Janett en vallader, cumpara la primavaira 1995.

La "Laudinella" vegn edida en restampa nunmidada, sch'ils chors annunzian in interess suffizient (cf. cif. 11)

Libreria rumantscha "Il Palantin"

La gestiunaria Elisabeth Maranta maina la libreria cun success. La LR paja ina part dal fit dal local. Questa part duai vegnir reducida 1995 e cun

1996 sche pussaivel stgassada. Sper ils cudeschs rumantschs che han la paisa principala en preschientscha e preschentaziun en la libreria vegnan era vendids cudeschs en talian, englais, franzos e tudestg. La libreria pussibilitescha parzialmain da cuntanscher cumpraders novs da cudeschs rumantschs. Ella dat dentant era al cudesch rumantsch ina vitrina e pussaivladad d'exposiziun e preschientscha permanenta en in lieu central da la chapitala grischuna multilingua.

Propagaziun e vendita da publicaziuns

La LR è stada preschenta al "Salon international du livre et de la presse" (4-8 da matg 1994) a Genevra. Ella ha en quest connex era tgirà ils exponats da l'Uniun da cudeschs dal Grischun/Bücher aus Graubünden). Per diversas exposiziuns en ed ordaifer la Svizra è vegnids mess a disposiziun cudeschs rumantschs per motivs da propaganda e preschientscha, uschia era a la biblioteca sin rodas.

La propaganda per ils cudeschs succeda, per mancanza da finanzas per inserats, cun fecls specifics tramess a gruppas d'interessents ed agiuntads a las furniziuns da cudeschs. Systematicamain vegnan las ediziuns novas preschentadas en las medias. Per in nov catalog da las ediziuns rumantschas en vendita da diversas chasas edituras è vegnidas fatgas emprimas preparaziuns. Ina realisaziun duess esser pussaivla l'onn 1995.

**Scuntrada:
stan e vendita da
cudeschs**

Foto: M. Sauter

La vendita da cudeschs tras la LR en la summa da 220'000.– fr. pretenda lavur consequenta e sistematica ed ina buna collavuraziun cun divers revendidors en las regions. Al stan da cudeschs durant la SCUNTRADA è vegnì fatg ina svieuta da radund 12'000.– fr.

Per far plaz en ils magasins da cudeschs en la LR è vegnì fatg en connex cun la SCUNTRADA in'acziun che sto vegnir cuntinuada 1995. Cudeschs vegls che na vegnan betg cumprads e che pon era strusch pli vegnir regalads ston vegnir dismiss.

Antiquariat da cudeschs rumantschs

L'intermediaziun da cudeschs vegls è interessanta surtut per las regions. Ils collavurators regionalas e las librerias regionalas han surpiglià questa incumbensa che sa diminuescha en la LR.

Regals da cudeschs a bibliotecas

La LR surdat sias atgnas ediziuns a diversas bibliotecas e metta a disposiziun cudeschs per premis da tombolas, per diversas occurrenzas e per la giuventetgna. Per incumbensa ed a quint da la Pro Helvetia furnescha la LR cudeschs ad universitads, centers da perscrutaziun ed a personas privatas a l'exteriur.

Rapport dal president da la cumissiun da redacziun dals carnets OSL (Augustin Manetsch):

“Cun mes davos rapport sco president da la cumissiun da redacziun OSL dastg jau dar in'egliada detg positiva en l'avegnir. Las turbulenzas sin palancà svizzer, menziunadas l'onn passà, tutgan tar il passà. Cun dunna Barbara Kürzel ha il cussegl da fundaziun chattà ina persuna ordvart capavla sco responsabla per la chasa editura OSL. En diversas sedutas avain nus pudì elavurar in modus da lavur pli effectiv tranter la OSL retorumantscha ed il secretariat a Turitg. Tranter auter duai la OSL/SJW/ESG dar l'aspect d'unitad sco interpresa vairamain naziunala. Quai sa mussa en la grafica ed en la classificaziun unifitgada ed alura surtut era en la broschura che cuntegna tut las publicaziuns d'OSL.

Dapi l'onn 1980 enfin la fin da 1994 hai jau presidià la cumissiun d'ediziun OSL retorumantscha e sun stà redactor da las ediziuns sursilvanas, ina lavur che ha purtà blers plaschairs e paucs disgusts. Dentant suenter 15 onns hai jau vulì remetter quest uffizi per far plaz a forzas pli giuvnas. Jau engrazièl a tut las personas, cun las qualas jau hai dastgà lavurar durant quels onns: conredactor(a)s, autor(a)s, illustratur(a)s, stamparias e surtut era al secretariat da la Lia rumantscha per sia lavur administrativa e ses sustegn permanent.

Sco successur ha la Lia rumantscha elegì il scolast Michel Andriuet da Mustér che s'occupa intensivamain cun chaussas litteraras. La surdada d'uffizi e l'introducziun en la lavur è succedida la segunda mesadad da 1994. Jau giavisch ad el tut il bun.”

Rapport dal represchentant rumantsch (Erwin Ardüser) en la Cuminanza da lavur grischuna per cudeschs da la giuventetgna (CGCG):

“La mancanza da litteratura rumantscha per la giuventetgna è enconuschenta. Quai han era mussà ils resultats da nossa retschertga, fatga avant dus onns tar magistras e magisters. Igl è fitg legraivel che la LR s’engascha - era sco reacziun sin nossa retschertga - ussa pli fitg era per quest sector da la litteratura. Manca quest segment da litteratura e da lecturs, alura n’èsi era betg da smirvegliar ch’adina pli paucs creschids legian in cudesch rumantsch. Da beneventar è era la lavur da las uniuns da giuventegna che han edì ord atgna iniziativa cun success dus cudeschs che sa drizzan a la giuventetgna (Giuventegna Rumantscha: “Jo” e Romania da Giuventetgna: “Evelyn - 17 ed en speranza”). Bravo! Forse che quest nov schlantsch en connex cun la litteratura rumantscha da giuventetgna intimescha era l’ina u l’altra scribenta u scribent rumantsch da sa fatschentar cun quest champ da la litteratura ch’è fin ussa vegnì negligì en terra rumantscha.

A Vus tuttas e tuts che As engaschais per la lavur en connex cun il cudesch da giuventetgna engraziel jau per Vossas fadias.”

Cumissiuin per lectura da giuvenils

Suenter la discussiun en la radunanza da delegadas e delegads dal december 1993 conc. ediziuns per giuvenils ha la suprastanza installà ina cumissiuin cun l’incumbensa d’evaluar e far propostas per ediziuns da giuvenils. La cumissiuin è sa radunada ina giada ed ha discutà il program per 1994 e fatg propostas per las ediziuns 1995.

13. CONTACTS/AUTORITADS

Contact cun las autoritads federalas en connex cun:

- votaziun federala davart l’artitgel da cultura
- evaluaziun da la dumbraziun dal pievel 1990
- revisiun da l’artitgel 116 CF (constituiziun federala); discussiuns cun il cussegl naziunal e cun exponents da la cumissiuin dal cussegl dals stadis
- revisiun da la lescha federala davart contribuziuns als chantuns Grischun e Tessin per promover linguatg e cultura
- discussiun concernent mesiras urgentas per rinforzar il rumantsch
- posiziun tar la cunvegna europeica per la protecziun da minoritads naziunalas
- posiziun tar la charta europeica da las linguas minoritaras e regionalas
- invit a cussegliera federala Ruth Dreifuss a la SCUNTRADA; invit a la presidenta dal cussegl naziunal Gret Haller
- intervenziun en connex cun la dismessa da las furmaziuns militaras, cumandadas en rumantsch (Cp fis munt I/91 e II/91; Cp fis munt 2/114)
- exposiziun naziunala 2001

Contacts cun il chantun Grischun en connex cun:

- enquista davart l'acceptanza dal rumantsch grischun
- posiziun chantunala tar la lescha federala da contribuziuns
- resoluziun da las suprastanzas da las uniuns affiliadas concernent la studia d'acceptanza davart il rg
- contribuziuns per scolinas, SCUNTRADA, projects d'ediziun
- collavuraziun en la gruppa da lavur REGIUNS LINGUISTICAS DAL GRISCHUN
- discussiuns concernent mesiras urgentas, istanza a la confederaziun
- contractivas e sedutas concernent sustegn chantunal per projects da pressa
- approvaziun dal preventiv, dal program da lavur, dal quint e dal rapport da lavur
- intervenziuns concernent l'adiever dal rumantsch tras l'administraziun chantunala
- sedutas concernent il reglament per fixar l'adiever public dal rumantsch en Engiadina Bassa/Val Müstair
- posiziun tar la revisiun da la lescha da scola (introducziun dad in segund linguatg en las scolas primaras da linguatg tudestg)
- project per rinforzar la bilinguitad en las scolas da l'Engiadina'auta
- allocuziun dal president da la regenza a l'act final da la SCUNTRADA
- participaziun da divers exponents da l'administraziun chantunala ad occurrenzas da la SCUNTRADA
- project per in'universitad da la Svizra taliana

Cun il chantun Tessin è vegnì discutà il project per l'exposiziun 2001. En ina seduta cun represchentants da la regenza dal Tessin e dal chantun Grischun e cun ils manaders dal project Mario Botta e Jean-François Bergier è vegnì cunvegnerà l'integraziun dal Grischun en il project tessinais.

Al chantun Genevra è vegnì sutta mess in rendaquint ed ina nova dumonda per la contribuziun a la LR. A partir da 1995 na dat il chantun Genevra nagina contribuziun a la LR.

Contacts cun vischnancas e citads

Ultra da las relaziuns regularas dals collavuratur regionalis cun vischnancas e circuls ha la LR sezza gè ils sequents contacts:

- tuttas vischnancas: invit dals exponents (president, chanzlia) a diversas occurrenzas da la SCUNTRADA
- vischnancas al cunfin linguistic: instrucziun da rumantsch (cf. scolaiziun e furnaziun)
- Schons e Donat: SCUNTRADA
- diversas vischnancas: translaziuns, adiever dal rumantsch, inscripziuns publicas, publicaziuns communalas, curs d'integraziun, projects linguistics e culturalis en vischnanca

- Tujetsch: effects da la construcziun da l'AlpTransit (dumonda d'integraziun da lavurers esters, inscripziuns da plazzals en rumantsch, etc.) sin la situaziun da linguatg en vischnanca
- PRO ENGIADINA BASSA e CORPORAZIUN REGIUNALA VAL MÜSTAIR: reglament per l'adiever uffizial da la lingua
- Sagogn: adiever dal rumantsch
- curs per chanzlistas e chanzlists en Surselva ed en Engiadina
- Breil: ediziun ovras Giacun Hasper Muoth

Per la dieta annuala "Vischnancas pitschnas" è la LR s'engaschada cun translaziuns e sustegns organisatoris.

Contacts cun la Pro Grigioni Italiano e la Walservereinigung

En ina dieta da lavur dad in di ad Almain èn vegnidas discutadas activitads comunablas da las trais uniuns da linguatg: sensibilisaziun per la trilinguitad en il chantun Grischun, preschentaziun da propostas dal rapport da la Gruppa da lavur regiuns linguisticas dal Grischun, acziuns da propaganda per la convivenza linguistica en il Grischun, distincziun per prestaziuns trilinguas spezialas. En in segund inscunter è il rapport da la Gruppa da lavur regiuns linguisticas dal Grischun vegnì repassà.

Exponents da la PGI e da la WV han participà a la SCUNTRADA. La LR è stada preschenta a las assembleas da las duas uniuns.

En cas che l'art. 116 CF vegn en votaziun dal pievel èn las duas uniuns prontas da collavurar cun la LR per in'acziun da propaganda adeguata.

Contacts cun diversas instituziuns ed organisaziuns en territori rumantsch, en Grischun e sin plaun svizzer

La LR ha represchentantas u represchentants en las sequentas organisa-ziuns:

- Erwin Ardüser en la Cuminanza da lavur grischuna per cudeschs da giuventetgna
- Giusep Capaul en la Fundaziun Romandie, Svizzera Italiana, Retoromania
- Bernard Cathomas en la suprastanza centrala da la Pro Raetia
- Anna-Alice Dazzi Gross en l'Associaziun svizra per linguistica applitgada (VALS/ASLA)
- Heidi Derungs-Brücker en la Societad svizra per minoritads
- Manfred Gross en l'Uniun per films da purtret
- Manfred Gross en la Societad svizra per documentaziun
- Cristian Joos en la Quarta Lingua
- Cristian Joos en la fundaziun da las Ovras svizras da lectura per la giuventetgna (OSL)
- Jacques Guidon en l'Associaziun da las universitads popularas svizras (AUPS)

Ultra da quai è la LR en contact cun las suandantas instituziuns ed organisaziuns:

Uniun sentupada 91 - 2001 (Toni Cantieni); Pro Patria / Dun festa naziunala; Uniun da scripturas e scripturs svizra; Pro Helvetia; Fondo naziunal; Academia svizra per ciencias umanas (ha edì quest onn il rapport dal colloqui da 1991 davart la standardisaziun); Stapferhaus Lenzburg; Fundaziun Waldegg Solothurn; Societad svizra per pievels periclitads; Pro Svizra Rumantscha; Fundaziun linguatgs e culturas; Forum 94/97; Coscienza Svizzera (il president ha participà ad in'occurrentza); Museum Ballenberg (inscripziuns dals objects en rumantsch); Academia Amriswil (participaziun a dietas); Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna (discussiuin da projects da perscrutaziun rumantschs); Osservatorio linguistico; Federaziun svizra per la furmaziun da creschid(a)s (FSFC/SVEB).

Contacts cun instituziuns ed organisaziuns internaziunalas

Romedi Arquint ha participà al congress annual da l'Uniun federalistica da las cumanzas etnicas europeicas (UFCE/FUEV) dals 12 - 14 da matg a Gdansk.

Ina delegaziun da la Giuventetgna Rumantscha ha prendì part al seminari da Pasca da la Giuventetgna da las cumanzas etnicas europeicas (GCEE).

Cun il biro europeic per las linguas main derasadas (European Bureau for Lesser Used Languages) datti contacts sporadics, cunquai che la Rumantschia na po betg far part da questa organisaziun, siond la Svizra betg commembra da la UE (Uniun europeica).

En la Cumissiun culturala consultativa italo-svizra ("Consulta") collavura il president Chasper Pult.

L'organisaziun "Scuntrada da las gruppas etnicas dals pajais vischins (da l'Austria)" n'ha realisà, suenter la mort da ses fundatur e promotur dr. Franci Zwitter (mort ils 2-2-1994), nagin inscunter l'onn 1994.

Contact cun ils Ladins e Furlans

A la SCUNTRADA ha la LR envidà en tut 19 persunas dals Ladins e Furlans ad ina seduta dal forum LAFURUM (forum Ladins, Furlans, Rumantschs), nua che diversas dumondas da la collavuraziun en il sector linguistic e cultural èn vegnidas tematisadas.

Anc adina pendent è la dumonda dad in premi litterar interladin, mess en discussiuin dal furlan Agnul M. Pittana e discutà en il forum LAFURUM.

In barat d'experienceschas, surtut concernent la standardisaziun dal linguatg e la lavur d'animaziun, ha lieu cun exponents da las Dolomitas.

Contacts cun las baselgias

Las baselgias prestan ina impurtanta lavur per il mantegniment dal linguatg cun ediziuns e surtut cun l'adiever regular dal rumantsch en la

Foto: M. Sauter

**Scuntrada; occ. 71:
energias per il di - meditaziun
(en chasa Marchion)**

liturgia, en servetschs divins e per l'instrucziun religiosa. La LR collavura per l'intermediaziun e la vendita da cudeschs da la baselgia; ella ha contact cun las instituziuns ecclesiasticas e cun singuls plevons. En ils novs tschentaments è sulettamain fixà che la LR resta neutrala en fatgs confessiunals. La circumscripziun da fin uss en ils tschentaments (art. 3) concernent ina restricziun da subsidis per publicaziuns da natira religiosa-confessiunala è vegnida eliminada cun la revisiun dals tschentaments.

14. SCUNTRADA RUMANTSCHA 1994 EN VAL SCHONS

La SCUNTRADA ha gì lieu dals 10 als 16 d'october 1994 en Val Schons cun center a Donat. La vasta offerta da curs, ateliers, podis, discussiuns, prelecziuns etc. ha chattà buna accoglientscha. Grazia a la derasaziun directa da diversas parts dal program sur il Radio rumantsch èn las discussiuns e tematicas vegnidas purtadas en vasts tschertgels da la populaziun. L'avantmezdi era deditgà al tema "Strategias per damaun". En trais pistas è vegnì realisà mintgamai in'occurrència pli gronda tar ils temas: scolaziun e socialisaziun, furmas e normas, comunicaziun. Sut quests chavazzins èn las diversas tematicas actualas da la planisaziun linguistica rumantscha vegnidas tematisadas. Envidadas eran persunas da la pratica en il sector da la scola, da las administraziuns sin ils divers stgalims, da las

Foto: M. Sauter

Cundiziuns idealas: la chasa da scola per las occurrenzas, la tenda radunda per l'inscunter e la stupent'aura durant l'entir'emna

medias e da la politica. Ina part dals resultats han pudì vegnir integrads en il program da lavur per 1995.

Cun occurrenzas specificas d'interess per las regions èsi stà pussaivel d'integrar la populaziun indigena. Praticamain tut las occurrenzas èn stadas frequentadas bain e fitg bain ed han chattà in bun eco tar participantas e participants. En tut èn vegnidas registradas fin la sonda radund 2'800 entradas tar las occurrenzas; quintà la dumengia total 3 600 entradas. Divers dis eran pliras tschient persunas preschentas a la SCUNTRADA.

La collavuraziun cun il comité local è stada buna. La tenda sco lieu central d'inscunter è sa cumprovada. La data da l'october è, grazia a la stupent'aura durant l'entira emna, era stada acceptabla. Per il secretariat, chargià cun las lavurs d'organisaziun, è l'october dentant in temp disfavouraivel, cunquai che l'atun porta sper ils curs, las preparaziuns da preventiv e las ediziuns gronda lavur en il secretariat.

La SCUNTRADA è vegnida realisada dal persunal stabel da la LR, senza engaschar persunal supplementar. Clau Solèr dal post da linguatg ha procurà il program ed ina part da l'organisaziun e propagaziun. Quest engaschament dal persunal LR ha già per consequenza che las lavurs en divers posts èn vegnidas retardadas. Era la revista "75 onns Lia ruman-tscha" e diversas occurrenzas pli grondas en il rom da las "Strategias per damaun" èn vegnidas preparadas e manadas dal persunal stabel da la LR.

Quatras e grazia al sustegn da diversas instituziuns ha la SCUNTRADA pudì vegnir realisada cun in'investiziun da be 35'188.20 fr. directamain ord il preventiv da la LR.

Per las SCUNTRADAS ha la LR retschet da l'Uniun sentupada 91 - 2001 il "Premi da sentupada 1994".

Passa 200 persunas han collavurà activamain e per onuraris zunt modestes per la SCUNTRADA 1994 en Val Schons. Ellas meritan reconu-schientscha e cordial engraziament. - Grond e bun eco ha chattà il musical PÜNTRAP, realisà cun grond engaschament dad ina grupp da lavur ordaifer la LR.

15. ADMINISTRAZIUN, ORGANISAZIUN, FINANZAS

Persunal

La LR ha pudì lavurar en la centrala senza pli grondas midadas da persunal. Sco nova emprendista è Sandra Huber vegnida elegida. L'emprendista Alice Darms ha midà piazza e cuntinuescha ses emprendissadi mercantil a Glion. Sco successura da Rahel Salis è Ladina Huder vegnida elegida mussadra per la scolina ladina.

Jacques Guidon è ì en pensiun. A chaschun da la radunanza da delegadas e delegads ed en la pressa è sia lavur en favur da la Rumantschia vegnida reconuschida. Sco successurs ha la suprastanza LR elegì, en cunvegnien-tscha cun l'Uniun dals Grischs, Romedi Arquint e Jon Domenic Parolini, mintgin en mesa piazza e cun ina repartiziun circumscriitta da las incum-bensas da lavur.

Entradas spezialas

Ultra da las contribuziuns directas da confederaziun e chantun e da las entradas ord ediziuns ha la LR gì anc las sequentas entradas supplemen-taras pli grondas:

Chantun Grischun

- scolinas d'exercizi	fr. 5'094.90
- contribuziuns pajas mussadras	fr. 22'652.55
- scolaziun creschidas	fr. 1'985.40
- SCUNTRADA (scolaziun da creschid(a)s)	fr. 5'500.—

Citad da Cuira

- instrucziun rumantscha	fr. 5'000.—
- scolinas	fr. 75'000.—

Chantun Genevra

- contribuziun 1994	fr. 30'000.—
---------------------	--------------

Citad da Turitg

– contribuziun 1994

fr. 5 000.—

Uniun da scolinas Cuir

– contribuziun al transport dals scolarets

fr. 9 450.—

AUPS

– scolaziun creschidas

fr. 795.—

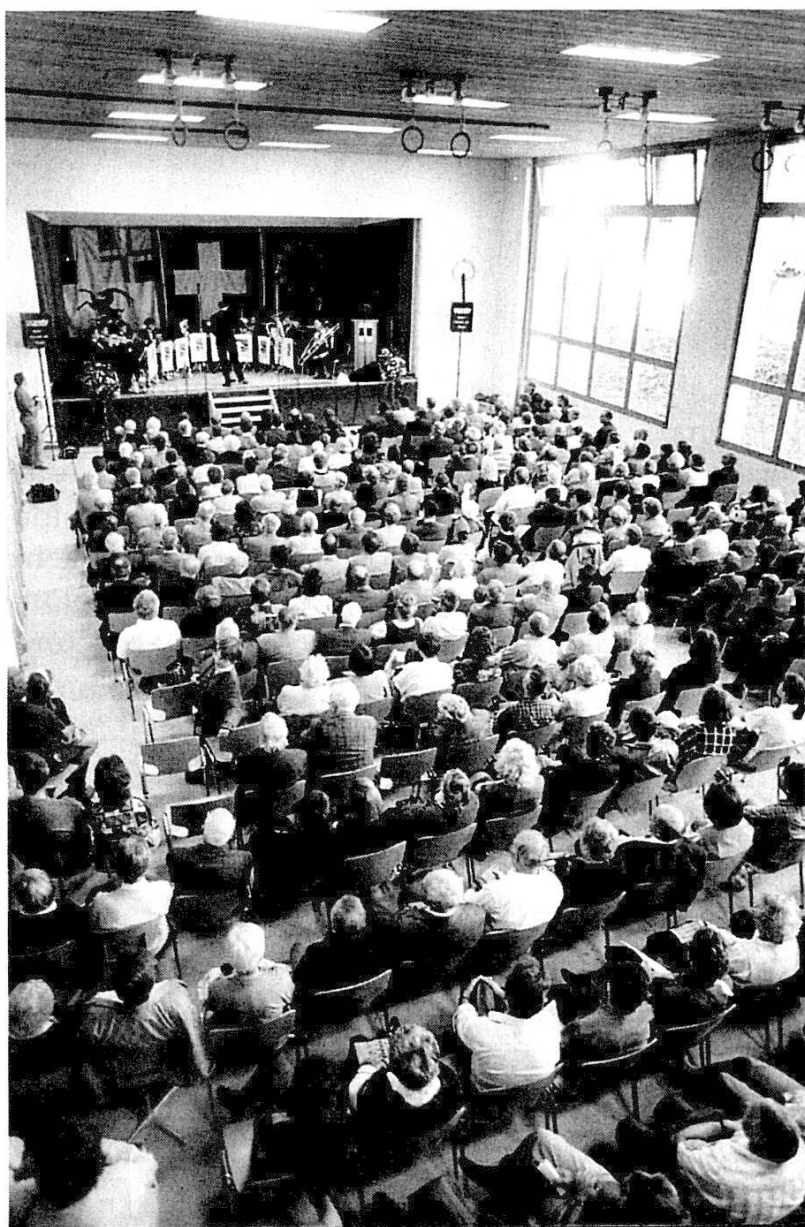

Foto: M. Sauter

Scuntrada; occ. 02: act festiv

Per SCUNTRADA

- donaziuns: Migros, Pro Helvetia, Banca chantunala, Corporaziun Val Schons, Fundaziun Cagliatscha, Fundaziun Walter-Ambrosina-Oertli, Uniun Sentupada 91-2001, Romania, Renania, Associaziun da las universitads popularas svizras AUPS fr. 81'000.—
- ulteriuras entradas: taxas, program, acziuns spezialas fr. 25'000.—
- inserats: Banca chantunala, Cassa da malsauns publica, Ovras Domat, Televisiun rumantscha, Radio rumantsch fr. 5'750.—

Contribuziuns spezialas da la LR

Ultra da las contribuziuns considerablas a la pressa, per ediziuns e per translaziuns da teater, vegnan ils sequents projects sustegnids:

- Dis da cultura alpina a Tusaun per program 1994
- Tribuna sursilvana per "La muetta"
- In Situ per Pier P. Pasolini
- Chor viril d'Alvra per CD e concert da giubileum
- Curs da scolaziun Punts
- Vischnanca Razén per instrucziun da rumantsch da scolastAs
- Uniun svizra da scripturas e scripturs
- Revista da scolars "Aviöl"
- Revista "Dialog rumantsch"
- Punts
- Curs da linguatg da las Fundaziuns Planta (Samedan) e Retoromana (Laax)

Situaziun finanziaria generala

En connex cun il preventiv 1995 è danovamain sa mussà, quant precara che la situaziun finanziaria da la LR è effectivamain. Ils custs currents per persunal, stampas, ediziuns, infrastruttura etc. creschan permanentamain e las contribuziuns publicas na s'augmentan betg. Uschia s'avra inaforsch perniziusa. En tut ils secturs d'activitad ston projects, lavurs ed acziuns urgentas vegnir stritgadas u spustadas: ediziuns per uffants e giuvenils, contribuziuns per lavurs linguisticas en las regiuns, projects da teater e derasaziun da litteratura da chant, curs per l'integrasiun linguistica, meds da lavur per la scolaziun da creschidas e creschids, sustegns per la lavur da giuvenils, etc. Tut quests projects na fissan betg sulettamain giavischabels, mabain urgents per garantir ina preschientscha suffizienta dal linguatg en la vita quotidiana ed era per garantir in svilup da linguatg correspudent al svilup da la societad. Ultra da quai stuess era la lavur da translaziun e la lavur per innovaziun linguistica (pleds novs, glistas da plects, etc.) vegnir intensivada cun in servetsch per linguistica applitgada tenor propostas concretas avant maun.

La suprastanza ha fatg diversas demarschas per cuntanscher las finanzas necessarias. En discussiun stat ina revisiun dad art. 116 CF e la revisiun da la lescha federala da contribuziuns al chantun Grischun e Tessin per lur linguatgs e culturas. Sche questas duas basas legalas vegnan revedidas, duess il pli tard per 1996 sa mussar ina situaziun da finanzas pli favuraivla che permetta da realisar projects urgents. L'incumbensa da chattar finanzas per realisar projects resta impurtanta.

Infrastructura da biros, biblioteca, archiv

La biblioteca da la LR na vegn betg tgirada professiunalmain. Quai ha per consequenza ch'ella nun è cumpletta. En vista a la lavur da la biblioteca chantunala e da quella dal DRG sa lascha quai responsar che la biblioteca da la LR nun ha in nivel professiunal. L'archiv vegn manà consequentmain cun agiuntar las novas materialias tenor in sistem cumprovà. L'infrastructura per l'elavuraziun electronica da datas vegn renovada precautamain e cun spargnar custs uschè lunsch sco be pussaivel. L'infrastructura da biro è simpla e veglia.

DOCUMENTS

1. Tschentaments da la Lia rumantscha dals 4-6-1994

PREAMBLA

Considerond

- ch'il rumantsch è renconuschì da la costituziun federala sco er da la costituziun dal chantun Grischun,
- ch'el stat sut la protecziun da la charta europeica per ils linguatgs minoritars,
- ch'el è linguatg uffizial (sin plaun federal en contact cun las Rumantschas ed ils Rumantschs)* en il chantun Grischun ed en sias vischnancas rumantschas,
(* be sch'il nov art. 116 CF vegn acceptà)

e cun l'intenziun

- da confermar la voluntad da las Rumantschas e dals Rumantschs da cultivar e promover lur cultura e lingua en unitad,
- da far quai en convivenza cun las conburgaisas ed ils conburgais d'autras culturas e linguas,
- e dad acceptar, respectond la lavur da las Rumantschas e dals Rumantschs en il passà, la sfida dad oz e damaun da la Rumantschia

sa dattan las organisaziuns che furman la Lia rumantscha - suenter diversas revisiuns dapi sia fundaziun 1919 - ils suandants tschentaments:

I. Num, furma giuridica, sedia e status

Num, furma giuridica e sedia

art. 1. La Lia rumantscha (LR) è in'uniun tenor art. 60 ss. dal cudesch civil svizzer cun sedia a Cuira.

Status

art. 2. Ella è l'organisaziun da tetg da la Rumantschia sin ina basa federativa ed è in'instituziun d'utilitad publica.

Cun sia incumbensa da reparter ed impunder las contribuziuns da la confederaziun e dal chantun Grischun per promover la cultura e la lingua rumantscha ademplescha ella in pensum da dretg public.

La LR resta neutrala en fatgs da politica da partida ed en fatgs confes-siunals.

II. Intent ed activitads

Intent

art. 3. La LR ha l'intent da

1. unir e sustegnair las organisaziuns rumantschas en lur lavur a favur da la lingua e cultura rumantscha.
2. realisar e promover projects per francar, derasar ed actualisar il rumantsch e sia cultura e per rinforzar sia preschientscha e ses diever en tut ils secturs da la cuminanza.
3. s'occupar cun tuttas dumondas da la politica da linguatg en il vast senn e defender ils interess da la Rumantschia.
4. represchentar l'entira Rumantschia en ed ordaifer il territori rumantsch sin ils divers plauns dal stadi e da la societad, uschè lunsch che questa incumbensa na cumpeta betg exclusivamain ad in'organisaziun affiliada da la LR.

Activitads

art. 4. Las activitads necessarias per ademplir l'intent vegnan decididas da la radunanza da delegadas e delegads en in program da lavur annual.

Il cussegl, la suprastanza, il secretariat ed ils posts da lavur da la LR exequeschan quest program da lavur en collavuraziun cun las organisaziuns affiliadas.

III. Commembradi

Commembradi

art. 5. La Lia rumantscha sa cumpona dad organisaziuns affiliadas che sa gruppeschan sco suonda:

1. uniuns regionalas cun tgira da territori
2. uniuns surregionalas
3. uniuns extraterritorialas
4. ulteriuras organisaziuns

Dretgs

art. 6. Las organisaziuns affiliadas han en particular il dretg da

- decider autonomamain davart las fatschentas entaifer lur atgnas domenas d'activitad,
- vegnir consultadas davart projects ed avant decisiuns da la LR che stattan en connex cun lur atgnas domenas d'activitad,
- retschaiver contribuziuns da la LR per lur lavur linguistica e culturala e per ediziuns,

- prender lur atgnas mesiras per cuntanscher las finanzas necessarias per realisar lur programs.

Las uniuns surregionalas e las ulteriuras organisaziuns èn autonomas ed independentas da la LR en las domenas da lur cumpetenzza exclusiva. Ellas pon far part d'ina ulteriura societad u instituziun superiura.

Obligaziuns

art. 7. Las organisaziuns affiliadas collavuran cun la LR per realisar ils programs communabels e consulteschan la suprastanza da la LR davart projects ed avant decisiuns che stattan en connex cun domenas d'activitad specificas da la LR.

Ellas suttamettan mintg'onn in rapport da gestiun ed in program da lavur a la suprastanza da la LR.

Questas obligaziuns valan cun resalva dad art. 6 al. 2.

Las organisaziuns affiliadas procuran che lur statuts èn cumpatibels cun ils tschentaments da la LR. Las uniuns regionalas ed extraterritorialas suttamettan ils statuts al cussegl da la LR per approvaziun, las uniuns surregionalas e las ulteriuras organisaziuns per invista.

Recepziun

art. 8. Organisaziuns che vulan esser affiliadas a la LR suttamettan a la suprastanza per mauns dal cussegl e da la radunanza da delegadas e delegads ina dumonda documentada cun lur statuts, programs da lavur e rapports da gestiun. La radunanza da delegadas e delegads decida davart lur recepziun.

Extrada ed exclusiun

art. 9. Organisaziuns affiliadas che vulan extrar da la LR ston declerar quai en scrit almain 6 mais avant la fin da l'onn da gestiun.

In'exclusiun po la radunanza da delegadas e delegads decider sulettamain per motivs impurtants ch'èn d'inditgar.

IV. Organs

Organs

art. 10. Ils organs da la LR èn:

- A) La radunanza da delegadas e delegads (la radunanza)
- B) Il cussegl
- C) La suprastanza
- D) La cumissiun da gestiun

A. Radunanza da delegadas e delegads

Cumposiziun

art. 11. La radunanza sa cumpona

1. da las delegadas e dals delegads da las organisaziuns affiliadas
2. da las commembras e dals commembers da la suprastanza
3. da las ulteriuras commembras e dals ulteriurs commembers dal cussegl

En il suandant stat „delegadas e delegads“ er per las commembras ed ils commembers da la radunanza tenor cifra 2 e 3 che pon vegnir substituìds tras lur suppleanza. Mintga delegada e delegà ha sulettamain ina vusch.

Las delegadas ed ils delegads tenor cifra 2 n'han nagin dretg da vuschar davart l'approvaziun dal rapport e dal quint annual sco era davart tuttas dumondas da la surveglianza da l'activitad da la suprastanza.

Elecziun da las delegadas e dals delegads

art. 12. Las organisaziuns affiliadas elegian las delegadas ed ils delegads e lur suppleantas e suppleants per ina perioda da 3 onns. Las uniuns regiunalas èn responsablas che lur delegaziuns èn represchentativas per la populaziun da lur regiuns. Mintga schlattaina duess esser represchentada cun almain in terz da las delegadas e dals delegads.

Dumber da delegadas e delegads

art. 13. Las organisaziuns affiliadas han il dretg al sequent dumber da delegadas e delegads:

1. Uniuns regiunalas

Romania:	18 delegadas e delegads
Uniun dals Grischs:	14 delegadas e delegads
Renania:	7 delegadas e delegads
Uniun rumantscha da Surmeir:	7 delegadas e delegads

2. Uniuns surregiunalas

Societad retorumantscha:	5 delegadas e delegads
Uniun da scripturas rumantschas:	5 delegadas e delegads
Cuminanza rumantscha da radio e tv:	5 delegadas e delegads

3. Uniuns extraterritorialas

Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa:	3 delegadas e delegads
---	------------------------

Las organisaziuns affiliadas communitgeschan ils nums da las delegadas e dals delegads e da lur suppleantas e suppleants a la LR che maina in register.

La radunanza decida en connex cun la recepziun dad ulteriuras organisaziuns davart il dumber da delegadas e delegads.

Cumpetenzas

art. 14. La radunanza è l'organ suprem ed ha en particular la cumpetenzas da

1. survegliar l'entira gestiun da la LR
2. discutir e decider dumondas da princip e da program
3. stabilir e midar ils tschentaments
4. eleger il president/la presidenta, la suprastanza e sia suppleanza sin proposta da las uniuns regiunalas per periodas d'uffizi da 3 onns
5. eleger la cumissiun da gestiun ord il ravugl da la radunanza per periodas d'uffizi da 3 onns sco era sin proposta da quella il post da controlla da finanzas
6. approvar il program da lavur ed il preventiv annual
7. approvar il rapport annual ed il quint annual e dar descharscha als organs
8. decider davart iniziativas e moziuns tenor art. 18 e 19
9. nominar commembras e commembers d'onur
10. decider davart la recepziun e l'exclusiun dad organisaziuns affiliadas
11. decider davart realisar ina spierta rumantscha.

Convocaziun

art. 15. La radunanza vegn convocada da la suprastanza duas giadas l'onn per sias tschentadas ordinarias. Ina tschentada ha lieu per regla l'emprima mesadad da l'onn, l'autra vers la fin da l'onn.

L'invit, la glista da tractandas e la documentaziun èn da trametter quatter emnas avant la radunanza directamain a las delegadas ed als delegads.

Radunanzas extraordinarias

art. 16. Ina radunanza extraordinaria po vegnir convocada:

1. sin decisiun da la suprastanza, dal cussegl u da la radunanza
2. sin giavisch dad almain in tschintgavel (1/5) da las/dals delegad(a)s u da 3 suprastanzas d'organisaziuns affiliadas.

La convocaziun ha da succeder entaifer 3 mais tenor las disposiziuns en ils art. 15 e 17.

Tractandas

art. 17. La glista da tractandas da la radunanza vegn stabilida da la suprastanza. Tuttas tractandas, cun excepziun dals cas d'al. 2 da quest artigel e da l'art. 38 al. 2, vegnan prediscutadas da la suprastanza e dal cussegl e suttamessas a la radunanza cun ina proposta.

La radunanza tracta era fatschentas urgentas inoltradas a scrit da la suprastanza dad in'organisaziun affiliada il pli tard 6 emnas avant la radunanza. La radunanza decida davart l'urgenza da talas dumondas.

Dretg d'iniziativa

art. 18. Cun lur suttascripziuns pon 25 delegadas e delegads u 3 suprastanzas d'organisaziuns affiliadas inoltrar in'iniziativa en ina dumonda che stat en cumpetenzza da la radunanza.

Tar in'iniziativa sto la suprastanza suttametter rapport e proposta ad ina da las duas proximas radunanzas ordinarias.

Dretg da moziun

art. 19. Mintga delegada e delegà ha il dretg da pretender da la suprastanza ch'ella suttametia a la radunanza ina proposta en ina dumonda che stat en cumpetenzza da quella. La moziun è d'inoltrar per scrit cun ina curta motivaziun almain 3 mais avant la radunanza.

En la proxima radunanza prenda la suprastanza posiziun, suenter che la moziunaria/il moziunari ha pudì motivar sia moziun.

Vegn la moziun sustegnida d'ina maiortad da las delegadas e dals delegads, ha la suprastanza da suttametter rapport e proposta en chausa en ina da las duas suandantas radunanzas ordinarias.

Cun consentiment da la moziunaria / dal moziunari po la moziun vegnir midada en in postulat nunliant.

Dretg d'interpellaziun

art. 20. Dumondas e reclamaziuns po mintga delegada e mintga delegà inoltrar a la suprastanza per scrit almain 15 dis avant u a bucca durant la radunanza.

A quellas a scrit respunda la suprastanza en la proxima radunanza, a quellas a bucca en la radunanza u entaifer 1 mais a scrit.

B. Il cussegl

Cumposiziun

art. 21. Il cussegl sa cumpona da la suprastanza LR e da las presidentas e dals presidents da las organisaziuns affiliadas. Las presidentas ed ils presidents da las organisaziuns affiliadas pon sa laschar represchentar dad ina commembra u d'in commember da la suprastanza da lur organisaziun.

Cumpetenzas

art. 22. Il cussegl ha en particular la cumpetenzza da

1. predeliberar tuttas fatschentas che la suprastanza suttametia a la radunanza e da prender posiziun per mauns da quella

2. pretender da la suprastanza in'orientaziun per scrit u a bucca en tuttas dumondas da la gestiun entaifer in temp adequat
3. pretender da la suprastanza in rapport intermediar en fatschentas impurtantas
4. dar recumandaziuns a la suprastanza per la preparaziun da las fatschentas ch'èn da suttametter a la radunanza
5. relaschar in regulativ da gestiun per la suprastanza cun il dretg da delegar cumpetenzas da la suprastanza ad ina giunta directiva, a la presidenta/al president ensemen cun la secretaria generala/il secretari general u a la secretaria generala/al secretari general
6. relaschar ulteriurs reglaments per l'execuziun da detagl da quests tschentaments
7. examinar dumondas per credits supplementars da passa fr. 20'000.– per mintga cas singul e decider en atgna cumpetenzza u far - tenor impurtanza da la summa ed atgna decisiun - propostas a la radunanza da delegadas e da delegads per tals credits
8. approvar ils statuts da las organisaziuns regionalas ed extraterritorialas
9. decider davart l'installaziun e la cumposiziun da cumissiuns prede-liberantas.

Tractandas

art. 23. La glista da tractandas per las radunanzas da cussegl vegn cumpilada da la suprastanza. Tuttas tractandas vegnan da princip prediscutadas da la suprastanza.

Convocaziun

art. 24. Il cussegl sa raduna almain 2 giadas ad onn avant las radunanzas. El vegn convocà dal secretariat per incumbensa da la suprastanza.

Sin dumonda da 2 presidentas u presidents d'organisaziuns affiliadas è da convocar ina seduta da cussegl entaifer 1 mais.

C. La suprastanza

Cumposiziun

art. 25. La suprastanza da la LR sa cumpona da 5 commembras u commembers e sa constituescha senza fin al president/a la presidenta che vegn elegì(da) directamain da la radunanza. Las 4 uniuns regionalas: Romania, Uniun dals Grischs, Renania ed Uniun rumantscha da Surmeir

èn represchentadas mintgina cun ina commembra /in commember e cun ina suppleanta /in suppleant.

Las uniuns regionalas gidan cun lur nominaziuns a cuntanscher che la suprastanza sa cumponia da personas dad omaduas schlattainas.

Commembras e commembers da las suprastanzas da las organizaziuns affiliadas na pon per regla betg far part da la suprastanza LR.

Obligaziuns e cumpetenzas

art. 26. La suprastanza è l'organ executiv da la LR ed ha en particular las suandantas obligaziuns e cumpetenzas:

1. exequir ils pensums tenor ils tschentaments, las ordinaziuns e las decisiuns dals ulteriurs organs e decider tuttas incumbensas da gestiun, uschè lunsch che quai na stat en cumpetenzza explicita dad in auter organ u è gia decidì directamain u indirectamain, cunzunt entaifer il budget, tras in organ superiur
2. preparar las sedutas dal cussegl e da la radunanza e convocar quests organs per tschentadas
3. eleger la vicepresidente/il vicepresidente e reparter las scharschas entaifer la suprastanza
4. survegliar l'administraziun, la cassa ed ils posts da lavur da la LR
5. eleger la secretaria generala/il secretari general ed il persunal en il secretariat ed en ils posts da lavur da la LR
6. relaschar ils reglaments davart las obligaziuns e cumpetenzas dal secretariat general e dals posts da lavur en la LR
7. nominar cumissiuns spezialas, uschè lunsch che quai na stat en cumpetenzza dal cussegl u da la radunanza
8. decider credits supplementars fin a fr. 20'000.– per mintga cas singul.

Sedutas

art. 27. La suprastanza sa raduna tenor invit dal secretariat per incumbensa da la presidenta/dal president u sche 2 commembras/commembers dumondan quai. Ella po decider, sche almain 3 commembras/commembers èn preschent(a)s.

D. La cumissiun da gestiun

Cumissiun da gestiun

art. 28. La cumissiun da gestiun sa cumpona da trais commembras u commembers e da duas suppleantas/dus suppleants. Ella elegia sezza sia presidenta u ses president. Ella examinescha l'entira gestiun da la LR

e retschaiva per invista ils protocols dals organs da la LR, il preventiv ed il program da lavur sco era il rapport ed il rendaquint e sin dumonda tut ils ulteriurs documents da gestiun.

Controlla da finanzas

art. 29. La controlla da finanzas vegn fatga d'in post da revisiun professiunal per mauns da la cumissiun da gestiun.

Rapports

art. 30. La cumissiun da gestiun preschenta ses rapport e quel da la revisiun dal quint en scrit per mauns da la suprastanza, dal cussegl e da la radunanza.

V. Finanzas

Meds finansials

art. 31. Ils meds finansials da la LR sa cumponan da:

1. contribuziuns federalas
2. contribuziuns chantunalas
3. la spierta rumantscha
4. contribuziuns e donaziuns dad ulteriuras instituziuns e da persunas privatas
5. entradas ord la vendita
6. indemniziuns per servetschs (translaziuns, terminologias, e.a.)
7. fits/tschains da fondos e d'investiziuns
8. entradas occasiunalas

Responsabladad

art. 32. Per obligaziuns finansialas è la Lia rumantscha responsabla sulettamain cun sia facultad.

VI. Secretariat general e posts da lavur

Pensum

art. 33. Il secretariat general procura per la gestiun, l'administraziun e la contabilitad. El represchenta per incumbensa da la suprastanza ils interess da la LR vers enora e coordinescha las activitads entaifer la LR. El prepara las materialias da decisiun necessarias ed exequescha ils conclus dals organs.

Ils posts da lavur LR exequeschan tenor ils reglaments vertents ils pensums circumscrits en il program da lavur u surdads dals organs.

Secretari(a) general(a)

art. 34. La secretaria generala/il secretari general dirige il secretariat general ed ils posts da lavur, assista a las tschentadas dals organs cun vusch consultativa, procura per ils protocols e rapports, sviluppa concepts e projects concrets per la lavur e tgira relaziuns cun las medias, cun instituziuns sin ils divers plauns e cun las organisaziuns affiliadas.

Obligaziuns e cumpetenzas

art. 35. Las obligaziuns e cumpetenzas dal secretariat general e dals posts da lavur en la LR vegnan fixadas en reglaments specifics. La suprastanza sa stenta da decentralisar las lavurs.

Cundiziuns d'engaschament dal persunal

art. 36. Per l'engaschament dal persunal valan da princip las cundiziuns fixadas en ils reglaments respectivs dal chantun Grischun. La suprastanza relascha, sche necessari, directives supplementaras specificas u decida davart excepziuns.

VII. Disposiziuns generalas

Presidenza

art. 37. Las radunanzas dals organs da la LR vegnan presidiadas da la presidenta/dal president u da la vicepresidente/dal vicepresidente u, en cas spezial, dad ina presidenta/in president dal di.

Votaziuns ed elecziuns

art. 38. Per pudair concluder ston esser preschent(a)s en la radunanza in terz da sias commembras/ses commembers, en las sedutas dals ulteriurs organs dus terzs.

Conclusèn sulettamain pussaivels davart fatschentas annunziadas ordavant sin la glista da tractandas, nun che la chaussa na saja betg d'impurtanza principala e vegnia declerada urgenta cun dus terzs da las vuschs. Per interpellaziuns tenor art. 20 è adina previs ina tractanda en la radunanza da delegadas e delegads.

Votaziuns ed elecziuns vegnan per regla fatgas cun maioritad averta. Scrutini pon pretender in tschintgavel da las preschentas/dals preschents.

Tar tuttas votaziuns ed elecziuns è la maioritad absoluta da las personas che votescha decisiva. En ina segunda votaziun vala tar elecziuns il pli relativ. En cas d'egualitad da las vuschs vala tar votaziuns la vusch da la presidenta u dal president sco vusch da tagl; tar elecziuns vegn tratg la sort.

En il cussegl ed en la suprastanza na po nagin s'abstegnair da la vusch. Sclaus dal dretg da vuschar è, ultra dals cas tenor art. 11 al. 3, mintga commembra e commember, sch'i sa tracta da conclus davart fatschentas che pertutgan ella sezza u el sez, sia consorta u ses consort u in parent en lingia directa u en lingia laterala en il segund grad sco era la quinanza en ils medems grads.

Limitaziun dal temp d'uffizi

art. 39. Il president u la presidenta, la suprastanza, las suppleantas ed ils suppleants da suprastanza e la cumissiun da gestiun vegnan elegid(a)s per maximal 3 periodas d'uffizi da 3 onns. Suenten in'interrupziun è in'elecziun danovamain pussaivla.

Candidatas e candidats che han cumplenì 70 onns na pon betg pli vegnir tschernid(a)s.

Suttascripziun giuridicamain valaiola

art. 40. La LR vegn obligada sulettamain tras suttascripziun collectiva. Il dretg da suttascriber han il president/la presidenta, il vicepresident/la vicepresidenta e la secretaria generala/il secretari general en dus. La suprastanza po dar ad ulteriurs commembers ed ulteriuras commembras da la suprastanza ed ad ulteriuras emploiadas u ulteriurs emploiads il dretg da suttascriber, dentant sulettamain collectivamain ensemen cun la presidenta/il president u cun la secretaria generala/il secretari general.

Spesas e diarias

art. 41. Per la participaziun a las radunanzas, a sedutas dal cussegl, da la suprastanza e da la cumissiun da gestiun e per incaricas spezialas vegnan pajadas diarias e spesas a norma d'in reglament spezial.

Incumpatibilitad

art. 42. Emploiadas ed emploiads da la LR e da sias organisaziuns affiliadas nun èn elegibels(-blas) en in organ da la LR.

Linguatgs uffizials

art. 43. Ils idioms scrits regional: putèr, surmiran, sursilvan, sutsilvan e vallader han tuts il medem dretg concernent diever e tgira.

Il rumantsch grischun sco linguatg da punt e standard vegn duvrà per ils texts uffizials ed administrativs da la LR e per ulteriurs texts da tut gener che sa drizzan a l'entir territori rumantsch.

Onn da gestiun

art. 44. L'onn da gestiun da la LR correspunda a l'onn chalendar.

VIII. Revisiun dals tschentaments

Proposta

art. 45. Quests tschentaments pon vegnir suttamess ad ina revisiun totala entras conclus preliminar da la radunanza sin proposta dal cussegl, da la suprastanza u sin fundament d'ina iniziativa u moziun tenor ils art. 18 e 19.

Quorum

art. 46. Per ina revisiun totala sco er parziala dovri ina maioritad da 2/3 da las vuschs da la radunanza.

IX. Dissoluziun

Procedura

art. 47. Per la dissoluziun da la LR dovri 2/3 da las vuschs da la radunanza. Tals conclus pon vegnir prendids sulettamain, sche almain 3/4 da las delegadas/dals delegad(a)s èn preschent(a)s.

Liquidaziun

art. 48. En cas da dissoluziun va la facultad da la LR al chantun Grischun cun l'obligaziun da tegnair questa facultad en salv almain durant 20 onns per ina eventuala outra societad cun la medema u cun ina sumeglianta finamira.

X. Disposiziun finala

Entrada en vigur

art. 49. Quests tschentaments remplazzan ils tschentaments dals 3-7-1976 e las revisiuns parzias dals 7-6-1986 e dals 4-8-1991.

Salouf, ils 4 da zercladur 1994

Chasper Pult, *president*

Bernard Cathomas, *secretari*

2. Revisiun dad artigel 116 da la constituziun federala

2.1. Proposta dal cussegl dals stadis dals 15-6-1994

1. Tudestg, franzos, talian e retorumantsch èn ils linguatgs naziunals da la Svizra. Sin dumonda dals chantuns pertutgads sustegna la Confederaziun mesiras per mantegnair il territori tradiziunal da minoritads linguisticas periclitadas.
2. Ils linguatgs uffizials da la Confederaziun èn il tudestg, il franzos ed il talian. Per ils contacts cun ils Retorumantschs è era il retorumantsch linguatg uffizial da la Confederaziun. La lescha regla ils detagls.

2.2. Proposta da la cumissiun dal cussegl naziunal dals 20-10-1994

1. Tudestg, franzos, talian e retorumantsch èn ils linguatgs naziunals da la Svizra.
2. La Confederaziun ed ils chantuns promovon l'encletga ed il barat tranter las cuminanzas linguisticas.
3. En cunvegrientscha cun ils chantuns pertutgads sustegna la confederaziun mesiras per mantegnair e promover linguatgs naziunals periclitads.
4. Ils linguatgs uffizials da la Confederaziun èn il tudestg, il franzos ed il talian. Per ils contacts cun ils Retorumantschs è era il retorumantsch linguatg uffizial da la Confederaziun. La lescha regla ils detagls.

3. Posiziun da las suprastanzas da las uniuns affiliadas davart la retschertga dal chantun Grischun conc. l'acceptanza dal rumantsch grischun

Las uniuns affiliadas da la Lia rumantscha, sa radunadas ils 15-10-1994 en il rom da la SCUNTRADA RUMANTSCHA a Donat en Val Schons, partan l'opiniun dal president dal cussegl grond ch'il chantun Grischun saja memia precaut en dumondas da la politica da linguatg e na fetschia betg tut il pussaivel per rinforzar la preschientscha dal rumantsch. En las regions ed en las vischnancas rumantschas arrivon memia blers texts da tutta spezia da vart dal chantun en tudestg.

La radunanza è conscianta ch'il chantun è surdumandà da realisar sistematicamain ils texts da l'administraziun en diversas variantas rumantschas. Ina preschientscha pli sistematica e consequenta dal rumantsch para sulettamain pussaivla cun ina suletta lingua administrativa scritta.

Nus enconuschain las difficultads da l'acceptanza dal rumantsch grischun en singuls secturs e parzialmain era tar burgaisas e burgais. Nus considerain talas difficultads d'acceptanza sco normalas per in linguatg da scrittira nov.

Per surmuntar questas difficultads supplitgescha la radunanza ils responsabels dal chantun Grischun da midar la politica da linguatg concernent il rumantsch grischun e da na mesirar l'acceptanza, mabain da prender mesiras concretas per crear in'acceptanza. Il chantun Grischun

- duai mussar e punctuar la necessitad da disponer dad ina suletta lingua scritta per il rumantsch, sche quel vul esser pli preschent en l'administraziun.
- duai motivar la populaziun cun mesiras adattadas d'acceptar quest linguatg per scrittiras da l'administraziun.
- duess far emprovas concretas ed accumpagnadas cun rumantsch grischun en las vischnancas e tar la populaziun.
- duai renunziar a la retschertga conc. l'acceptanza dal rumantsch grischun ed impunder ils meds a disposiziun per mesiras da motivaziun e decleraziun conc. il rumantsch grischun.
- La Romania e las uniuns affiliadas da la LR sustegnan en spezial er la proposta da cussegl dals stadis Luregn Mathias Cavelty da far emprovas concretas cun il rumantsch grischun en scolas da la diaspora rumantscha. Il chantun duai porscher maun per realisar ina tala instrucziun, surtut er cun metter a disposiziun ils meds d'instrucziun necessaris.

4. Intervenziuns parlamentaras en il cussegl grond

- Dumonda scritta da deputà Hassler conc. l'instrucziun da rumantsch al Plantahof (vesair protocol dal cussegl grond, 30-11-1994).
- Pled d'avertura dal president dal cussegl grond davart la politica da linguatg dal chantun Grischun (vesair protocol dal cussegl grond, settember 1994).

5. "Linguatg rumantsch"

1. *Chara lingua da la mamma,
ti rumantsch sonor e fin;
ti favella dultscha, loma,
oh, co t'am jau senza fin!*

*En tes suns, cur er'en tgina,
han ils mes ma charezzà,
: e chanzuns uschè charinas
en l'ureglia m'han chantà :*

2. *M'has mussà cun allegrezza
mia patria ad amar,
sa natir'e sas bellezzas
en chanzuns a dechantar.*

*Da l'amur la dultscha brama
m'has express ti e guidà;
: m'has nutrì la sontga flomma
che rendeva mai beà :*

3. *Sco il chant da filomela
ma parevas ti sunar,
cur ch'jau hai en ma favella
mes uffants udì chantar!*

*Millieras regurdanzas
svegl'en mai tes pled sonor!
: Svegl'adina novas spranzas,
novas forzas en mes cor! :*

Pronunzia:

- cha = tg (sursilvan, sutsilvan, surmiran)
- che, ch' = k (ladin)

Adattà da Manfred Gross per SCUNTRADA 1994 VAL SCHONS/ Act final
(tenor "Chara lingua")

Defuncts

Nus ans regurdain en pia memorgia dals defuncts stads engaschads en il moviment linguistic - cultural rumantsch u per il rumantsch.

<i>Albert Camen</i>	1908 - 1994
<i>dr. Gian Caduff-Rich</i>	1899 - 1994
<i>dr. Franci Zwitter</i>	1913 - 1994

Rapport da las uniuns affiliadas

Societad retorumantscha

Müdadas sül chomp scientific, tecnologic e politic ston gnir elavuradas eir d'üna società chi - sco chi para - cull'ediziun dal Dicziunari Rumantsch Grischun e da las Annalas ha ün'incumbenza chi nu stu vess esser exposta fermamaing ad influenzas externas. E tuottüna! Quai chi ha occupà ed occupa impustüt la Società Retorumantscha sun müdadas externas e l'eventual adattamaint da l'agen agir a quistas müdadas.

Giond seguond uorden cronologic es il prüm problem da caracter magari central. El ha da chefar cul dachasa da l'Institut dal DRG. La Società Retorumantsch es a fit in büros chi sun in proprietà da la Confederaziun. Quai daiva fin uossa üna bella sgürezza per quai chi riguarda il dachasa da l'Institut. Ma cun quai cha la reorganisaziun da la duana svizra prevezza l'aboliziun resp. il transferimaint da la direcziun da la duana III, gnaraja adaquella cha'l stabilimaint a la Rohanstr. 5, ingio chi sun ils büros dal'Institut, vain fat vnal davart da la Confederaziun. Il suottascrit s'ha vout als cusgliers governativs Caluori e Maissen cull'intimaziun e cul instant giavüsch cha'l Chantun s'interessa d'acquistar il stabilimaint. Uschea pudess gnir garanti cha l'Institut nu stu vess tscherchar ün nouv dachasa. La questiun es intant amo averta. La SRR segua il svilup cun tuott'attenziun e cul sen da respunsabilità necessari.

Il seguond problem as dà tras quai cha la Confederaziun ha l'intenziun da transferir la respunsabilità pella finanziaziun dals vocabularis naziunals dal Fuond Naziunal (FN) a l'Academia Svizra da las Scienzas Moralas e Socialas (ASSM). Quel transferimaint ha ün caracter da prüma vista spür-amaing administrativ. Quai resorta eir dal fat cha las instanzas sun da l'idea cha las quotas pels quatter vocabulairs dessan restar las listessas. Dürant la discussiun chi ha gnü lö a Berna d'instà dal 1994 han ils rapreschantants da la SRR, il dr. Felix Giger sco cheuredatur dal DRG ed il suottascrit sco president da la SRR, pudü far valair chi vöglija dinamica ed innovaziun eir pro'ls vocabularis naziunals e cha quai saja pussibel, be scha'ls mezs finansials vegnan trattats in möd flexibel e sch'els correspuondan a la prestaziun giavüschabla e realisticamaing raggiundschibla davart da mincha singul vocabulari. I fa plaschair da pudair constatar cha nus vain chattà incletta cun nos püt da vista. Las trattativas cull'ASSM muossaran lura quant inavant cha quell'incletta as lascha transferir sül chomp real, v.d. sülla planificaziun finanziaria e persunala da la squadra da redacziun dal DRG pels prossems ons. Quai es quai chi quinta.

Dürant il cuors dal 1994 ha la SRR scrit oura üna mezza piazza da redatur in libra concorrenza. Ouravant vaivan il cheuredatur dal DRG ed il president tscherchè dad intimar a persunas qualificadas da s'annunzchar sch'üna tala piazza gniss scritt'oura. Tuottüna sun entradas be trais an-

nunzchas. La tscherna da la suprastanza es crodada unanimamaing sün Claudio Vincenz da Trun actualmaing assistent dal prof. Georges Darms a l'Università da Fribourg. I d'eira previs cha Claudio Vincenz entress in servezzan pels 1. schner 1995. In november dal 1994 s'ha il professor Darms drizzà a la SRR cul giavüsch da transferir la data d'entrada in servezzan da seis actual assistent, Claudio Vincenz, per garantir üna megltra continuità da la lavur in seis Institut universitari a Fribourg. I nun ha dat ingün motiv per nun aderir a quist giavüsch bain motivà. Nus giavüschain a signur Vincenz blera satisfacziun in sia lavur pro'l DRG.

Magari bler temp ha il suottascrit stuvü impuonder in connex cul "Handwörterbuch des Rätoromanischen", sorti da stampa in december da quist on in trais bels volüms pro la chasa editura Offizin a Turich. Lecturas e lectuors dal rapport annual da l'Institut dal DRG, publicchè aint illas Annalas, han fat surasèn cha daspö il 1989 figüra là regularmaing üna cifra cun ün text plü o main extais dedichà a la collavuraziun cul proget dal Fuond Naziunal "Bündnerromanisches Etymologisches Wörterbuch" (BREW). Quels rapports, in lur insembel, dan üna survista da la lavur vi dal BREW, uossa "Handwörterbuch des Rätoromanischen", vissa dal püt da vista dal collavuratur da la SRR, il prof. dr. A. Decurtins. La Società Retorumantscha nun es statta colliada cun quist proget be sur la furniziun da material our da l'Institut dal DRG e sur la persuna da contact, il prof. dr. A. Decurtins, ma eir tras il fat ch'ella figüra sco coeditura da l'ouvra sper la Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna. Sco coeditura exprima la SRR sia satisfacziun cha l'ouvra, statta iniziada dal prof. Hans Stricker e redatta (in uorden alfabetic) da Rut Bernardi, Alexi Decurtins, Wolfgang Eichenhofer, Ursina Saluz e Moritz Vögeli, es gnüda a buna fin, eir schi'd es stat da superar bleras e grondas difficultats. Als partecipats, impustüt a la squadra da redacziun pertocca ün cordial ingrazchamaint. Il manual - fich pratic e muni cun buns registers - serva a chi chi's voul orientar svelt aint il muond fascinant da la lexicologia dal rumantsch in Grischun, al laic interessà, al student, al scienzià in nos pajais ed a l'ester. Ma el fa eir üna punt per quel chi voul approfuondir sias cugnuschentschas davo avair survgni üna prüma invista.

I'l cuors da l'on ha il suottascrit stuvü tour incunter duos demischiuns, üna d'ün commember da la suprastanza, tschella d'ün da noss revisuors da quint. Il dr. Jon Mathieu s'ha decis da demischiunar sco commember da la suprastanza cun quai ch'el s'ha stabili cun sia famiglia giò'l Bernais. Nus nu pigliain jent cumgià da nos commember impegnà ed interessà, vain però incletta per sia decisiun. Nos stimà revisur, Robert Capaul, demischiunescha scrivond ch'el s'haja occupà daplü co duos decennis (21 ons) da quista plaiv e cha "quai basta". Nus nun eschan sainz'oter da seis avis, cun quai ch'el ha prestà bunischma lavur, ma respettain seis giavüsch e seis motivs da gnir dis-chargià d'üna lavur ch'el s'vess güdichescha sco satisfacenta ed interessanta. A tuots duos demischiunants ingrazchain nus da cour per lur impegn e per lur buns servezzans.

Scha quist rapport manzuna pür sco ultim punct la lavur principala ed üsitada da la Società Retorumantscha, v.d. l'incumbenza dad elavurar il DRG da tgnair à jour l'Institut dal DRG e d'edir las Annalas, schi nu voul quai dir oter co cha quists sectuors funcziunan sco chi tocca. Quai resorta cler e net dal rapport dal cheuredactur, il dr. Felix Giger, dals fasciculs dal DRG e dal tom da las Annalas sortits da stampa dal 1994. Implü as poja constatar cun special plaschair cha'l clima da lavur a l'Institut correspuonda in ün bel möd a la qualità da la lavur prestada tras la squadra da redacziun. Grazcha a tuots, impustüt al cheuredactur, chi, quai as dà oramâ tras sia incumbenza, es l'orma da l'interpreisa.

Per quai chi riguarda l'infrastructura da l'Institut as poja registrar cun satisfacziun cha la prüma etappa da l'elavuraziun electronica da datas es a fin e ch'ella funcziuna. La concepziun per la segunda etappa es elavurada. I's tratta uossa da chattar il möd per tilla finanzia. Apaina cha la finanziaziun es garantida, as poja as metter vi da la realisaziun. Lura dispuonarà l'Institut dal DRG d'üna infrastructura adattada a la situaziun actuala.

Il parsura: Jachen Curdin Arquint

Suprastanza

<i>President</i>	Dr. Jachen Curdin Arquint, Cuaira
<i>Vicepresident</i>	Dr. Arnold Spescha, Cuaira
<i>Actuara</i>	Anna-Alice Dazzi Gross, Cuaira
<i>Cassiera</i>	Genoveva Seger-Arquisch, Vaduz
<i>Assessurs</i>	Dr. Cristian Collenberg, Cuaira
	Rest Luis Deplazes, Rabius
	Jost Falett, Bever
	Martin Gabriel, Glion
	Rav. Gion Gaudenz, Puntraschigna
	Cristian Joos, Cuira
	Gion Arthur Manetsch, Cuaira
	Dr. Jon Mathieu, Cuaira
	Chasper Pult, Pasqual
	Dr. Stefan Sonder, Cuaira
<i>President d'onur</i>	Dr. Gion Deplazes, Cuaira
<i>Redacziun Annalas</i>	Roman Caviezel, Cuaira
	Rav. Gion Gaudenz, Puntschaschigna
<i>Revisurs da quint</i>	Robert Capaul, Danis
	Chasper Stupan, Cuaira
<i>Dicziunari Rumantsch</i>	Dr. Felix Giger, Cuaira, caporedacziun
<i>Grischun</i>	Annatina Secchi Malfroy, Cuaira, redacziun
	Dr. Carli Tomaschett, Cuaira, redacziun
	Kuno Widmer, Cuaira, redacziun
	Ines Gartmann, Cuaira, documentaziun
	Alexa Arquisch, Cuaira, secretariat
	Dr. Alexi Decurtins, Cuaira

Romania

Radunonza da delegadas e delegai 1992/93

Il 27 da november 1993 essan nus seradunai a Degen. Envidadas ein stadas 162 personas, 117 delegadas e delegai e 45 hosps. Dau suatientscha a nies invit han 57 personas, 47 delegadas e delegai e 10 hosps. Nus vein registrau 31 perstgisas.

Suprastonza, cussegl, secziuns e Ligia Romontscha

La *suprastonza* ei seradunada a 7 sedutas, a Trun, Domat, Peiden-Bogn, Tavanasa, Laax, Vella e Falera. A Domat vein nus tractau la revisiun dils statuts dalla LR e priu posiziun en caussa. La participaziun ei puspei stada buna. Nus vein nudau mo 5 perstgisas e neginas absenzas nunperstgisadas. Puspei ein nies representant ella *suprastonza* dalla LR e nies collavuratur regional adina stai presents.

Il *cussegl dalla Romania* (*suprastonza*, representant dalla Romania ella *suprastonza* dalla LR, collavuratur regional e collavuratur subregionals) ei seradunaus il 28 da fevrer 1994 per seconferir cun nos collavuratur subregionals ed integrar lur giavischs en nies program annual.

La pressa ed il Radio Rumantsch ein vegni informai sur dil decuors da nossas sedutas.

La *Ligia Romontscha* ha clamau a 3 radunonzas da delegadas e delegai, il 11 da december 1993 a Cuera, il 4 da zercladur a Salouf (revisiun dils statuts) ed il 9 d'october a Donat alla radunonza da giubileum da 75 onns LR. Nossa participaziun ei stada fleivla e nuncuntenteivla, a Cuera 12 ed a Salouf mo 9 delegadas e delegai da 19. (La radunonza dils 9 d'october ha liug suenter la redacziun da quei rapport.) Avon la radunonza dils 11 da december 1993 vein nus orientau nossa delegaziun davart il stan dalla revisiun digl art. 116 dalla constituziun federala e dils statuts dalla LR.

Duas sedutas han giu liug el ravugl dil *cussegl dalla LR*, il 13 d'avrel ed il 4 da zercladur 1994. Nossa representanza ei stada cumpleta, nies suprastont ella LR e parsura ni vice-parsura.

Cun plascher persequitein nus la viva activitad dalla *Romania da giuventetgna*. Il 8 da fenadur essan nus s'entupai cun representants da quella secziun ad in brat d'informaziuns e d'opiniuns.

Era uonn essan nus sestentai da representar la ROMANIA a caschun da differentas occurrenzas.

Romania e Renania

Cunquei che la Scuntrada d'uonn ha liug igl october ella Val Schons essan nus sedecidi da far nossa radunonza communabla duront quei temps a Donat. Sin la gliesta da tractandas stattan surtut nossa sentupada communabla cun representants dalla Corporaziun da vischnauncas Surselva e las experientschas davart l'instrucziun da romontsch ellas scolas a Flem.

La Renania ha giu sia radunonza generala ils 9 d'avrel 94 a Pitasch. Il parsura dalla Romania ei staus presents. Sep Item, president dalla Renania, ha era assistiu a nossa radunonza a Degen.

Scuntrada e Formaziun Surselva

Gest ei il 9. rapport annual da quella impurtonta instituziun cumparius. Quel ei publicaus parzialmein en il rapport annual da la Romania. Danovamein ei vegniu prestau gronda lavur.

Cuort Ligia Grischa (CLG)

Nus sesentin bein ella CLG. Nossa populaziun sa nua che nies collavuratur regional ei contonschibels aschia che quel sa segidar regularmein cun plaid, cussegl ed ovra, a scret, per telefon ni per fax. Il menaschi da stizun marscha vinavon dètg pulit.

Fundaziun biblioteca Romania

Ils 10 da december 1993 vein nus signau en preschientscha da notar Max Bundi igl act constitutiv da quella fundaziun.

Ediziuns

Nies Tschespet, Naven da Valata (coed. Desertina), CD Ligia Grischa (coed. Radio Rumantsche Renania), Baltasar, Greg (coed. Ligia Romontscha), Ratuzin (coed. Renania).

Autras aziuns

Ina grupp da lavur che includea ils collavuratur subregionals ponderescha in'aziun "*sensibilisaziun linguistica e culturala*".

Il settember 1894 ei stada l'emprema seduta dils promoturs dalla fundaziun dalla Romania. Ils 19 da settember 1895 ei vegnida organisada la secunda seduta. La Romania ei naschida per propi ils 15 da settember 1896, aschia tenor Pieder Tuor. Ina grupp da lavur ponderescha co seregurdar 1996 dil *giubileum da 100 onns Romania*.

Il mars 1994 ein representants dallas suprastonzas dalla Renania e Romania s'entupai cun ina delegaziun dalla suprastonza dalla *Corporaziun da vischnauncas Surselva*. Il diever da nies lungatg en quella organisaziun ei vegnius discussaus da rudien. Il secretariat a Glion dispona ussa era da persunal romontsch, aschia che l'applicaziun dil romontsch sa vegnir migliurada. La Romania giavischa da s'entupar ina gada ad onn.

Avon nossa seduta da suprastonza a Falera essan nus s'entupai cun *representants dalla suprastonza communal* per discuorer dil diever da nies lungatg en ina vischnaunca ch'ei suttamessa actualmein ad in svilup turistic quasi excessiv.

La sentupada cun la *conferenza dils presidents comunals dalla Lumnezia* ei deplorablamein aunc buca stada realisabla.

En connex cun il *tumbin dalla NEAT* vegn la Val Tujetsch confruntada

cun in svilup extraordinari. Il president da Tujetsch, Placi Berther, ha dau suatientscha ton alla damonda dalla suprastanza dalla Romania sco a quella da representants dalla LR e dalla Romania ed informau nus il matg ed il settember d'uonn. Il giavisch da numnar ina persuna responsabla per il sector lungatg e cultura en quei connex ei vegnius exprimius. Nus engraziein a Placi Berther per sia capientscha e beinvulientscha.

Las elecziuns generalas d'uonn cun demissiuns dil parsura, da nies suprastont ella LR, d'ina redactura, da 7 delegadas/delegai e da 3 suppleantas da delegadas/delegai ellas radunonzas dalla LR han caschunau dabia lavur.

Cun quita persequitein nus vinavon las stentas per mantener ina instrucziun romontscha a Flem. Ils resultats dalla votaziun a Flem savessen esser in signal aunc per autras vischnauncas da nies territori.

Finanzas

Era uonn essan nus sestentai da spargnar. Perquei muossa il quen da gudogn e sperdita in avanzament. Quei lubescha da reducir danovamein nies capital negativ. Mo ei vonza aunc adina ina sperdita repurtada da fr. 13'563.95.

Engraziament

Suenter haver apparteniu duront 14 onns alla suprastanza e da quels 9 onns sco parsura, banduna il sutsignau quella. Jeu lessel buca terminar quei rapport senza ver engraziiau cordialmein a tuts e tuttas ch'ei segidai cun mei duront quels onns, surtut a mias consuprastontas e mes consuprastonts, a nos representants ella suprastanza dalla LR ed a nies collavuratur regional e sia squadra ella Cuort Ligia Grischa a Trun.

Il parsura: Gion Tumasch Deplazes

(In rapport pli extendì publitgescha la Romania sco separat)

RAPPORT DIL COLLABORATUR REGIONAL

Jeu entscheivel miu rapport cun in engraziament adressaus a Gion Tumaisch Deplazes ed a Giusep Capaul.

Buca meins che 14 onns appartegn Gion Tumaisch Deplazes alla suprazonza dalla Romania e da quels eis el staus 9 onns parsura da quella. - Giusep Capaul ei staus 12 onns suprastont dalla Romania ed ha presidiau quella 6 onns. Ultra da quei ha el representau la Romania ils davos 9 onns ella suprazonza dalla LR.

Uonn bandunan omisdus lur uffecis. Ei descha d'engraziar ad els cordialmein per lur grond engaschi en favur dalla Romania e dalla caussa romontscha. Curaschusamein ein els marschai ordavon defendend e representond l'opiniun dalla Romania en temps burasclus.

Car Gion Tumaisch, car Giusep, nus engraziein e quintein vinavon cun Vies agid.

Mia lavur en general

La lavur el center dalla Romania ella Cuort Ligia Grischa a Trun crescha onn per onn. Ella cumpeggia ils secturs cussegliaziun linguistica ella regiun ed il serrar largias ella documentaziun romontscha - ella biblioteca dalla Romania.

Administraziuns communalas, uffecis, firmas e persunas privatas dalla Cadi e dalla Lumnezia fan diever stediamein dils survetschs che la Romania porscha. Quei cun giavischar cussegliaziun, translaziuns ed intermediazioni dil collaboratur regional. En quellas regiuns san ins registrar ina carschen dil romontsch en differentas domenas. Igl ei legreivel ch'il mintgadi dil mistergner, negoziant e birolist vegn pli romontschs. Secapescha che nunsuccess ei era da registrar en quellas regiuns.

Mia lavur en detagl:

Vendita da cudischs

Acziuns da vendita han giu liug a Segnas, Sedrun, Danis, Sagogn ed a Schluen. Ella stizun dalla Romania a Trun, ella Cuort Ligia Grischa, sefa la vendita mintga di. Els vitgs dalla regiun fan scolastas e scolasts il survetsch da rivendita e laian casegliar affons culs cudischs. Deplorablamein dat ei loghens nua che quei survetsch vegn refusaus. Emprovas cun tarmetter fegls sgulontellas casadas portan era pign success. - La gliesta d'abonntas e d'abonnts dallas ediziuns dalla Romania ella Bassa, giu Cuera ed el Plaun ei actualisada. La vendita en stizun e sin empustaziun ei confidada a dunna Celina Hosang-Vinzens.

Scolaziun pil personal da biro e canzlia

Gia per la tiarza ga organisesch Romania e Renania in di da scolaziun sut il motto "Romontsch en biro". Quel ha liug mintgamai a Trun, ella Cuort Ligia Grischa. Circa 20 persunas dattan mintgamai suatientscha a nies invit.

La scolaziun vegn purschida da linguists professiunals. Uonn ha la dieta liug ils 25 da november 94.

Cussegliaziun linguistica

Sco menziunau en auter liug, vegn ei fatg stediamein diever dil survetsch da cussegliaziun e translaziun che la Romania porscha. Las damondas vegnan per fax, telefon e brev. Era cartas da tratgas bilinguas per hotels ed ustrias ein dumandadas. Beinsavens segida il post da lungatg dalla LR.

Cussegliaziun ed informaziun per dirigents e regissurs

Differents cumponists romontschs han deponiu copias da lur ovras el center dalla Romania, quei per informaziun ed a disposiziun dils dirigents che astgan copiar las canzuns tenor basegns.

Era la *Scena e La Tribuna Romontscha*, omisduas en retscha entira stattan a disposiziun dils regissurs.

Contacts cun personas immigradas

Las canzlias communalas han tarmess las adressas dallas personas d'auter lungatg, immigradas il davos onn en la regiun romontscha, alla Romania che tarmetta a quellas la purschida da cuors e scolaziun dalla Scuntrada e Formaziun Surselva per posta cun ina recumandaziun da separticipar dils cuors da romontsch.

Ediziuns

In'ediziun cun poesias e prosa da sur Giusep Durschei da pia memoria ei previda. Ils emprems pass per realisar quella ein fatgs. Plinavon ei Il Grisch - in cudisch da canzuns popularas e canzuns da cumpignia - buca d'anflar pli sin nossas crunas. Ils responsabels pil niev cudisch che duei remplazzar il Grisch ein: Giusep Giuanin Decurtins, Ursin Defuns e Carli Scherrer.

La biblioteca dalla Romania

La Romania posseda ussa ina dètg biala e voluminusa biblioteca. Uonn ha ella astgau retscheiver in dun prezius da sur Tumaisch Berther e da sur Gion Martin Pelican. Cudischs vegls religius, la belletristica romontscha e tuttas periodicas digl intschess romontsch en retscha entira ein da catter. La Gasetta Romontscha ei ligiada naven da 1870 tochen 1950. Las annadas veglias, anavos tochen 1857, e las novas, naven da 1950 tochen en nos dis, vegnan ligiadas successivamein. La Romania empresta ni cudischs ni gassetas. Prender investa denton, e copiar ei senz'auter pusseivel e vegn fatg bien e savens.

Rapports e sesidas

Ils collaboraturs regiunals s'entaupan meinsilme in a Cuera en Casa Romontscha, rapporteschan, secusseglan e retscheivan instrucziun. - Era dallas sesidas da suprapronza dalla Romania separticipescha il collaboratur regional regularme in.

Engraziament

Ei descha d'engraziar alla suprastonza dalla Romania ed alla Ligia Romontscha per la buna collaboraziun e per la confidonza. Era a dunna Celina, il bien spért ella Cuort Ligia Grischa, seigi engraziau cordialmein pigl engaschi e pil quita.

Carli Scherrer, collaboratur regiunal

Suprastonza

*President
Viceparsura
Administratur
Assessuras*

Gion Tumasch Deplazes, Domat
Gion Antoni Derungs, Cuera
Giusep G. Decurtins, Falera
sora Florentina Camartin, Mustér
Alice Darms, Ruschein

RedacturAs

*Ischi annual
Tschespet*

Anita Mazzetta
Hubert Giger

Uniun dals Grischs

Radunanza generala

La radunanza generala, chi'd es l'organ il plü ot da l'Uniun dals Grischs, as raduna üna jada l'on e quai per regla a Zernez. La data üsitada per quista radunanza es l'ultima sonda davomezdi dal mais october. Invidada indirectamaing es mincha persuna chi s'interessa da tuot quai chi ha da chefar cun la lingua rumantscha e la cultura dal pövel ladin. Surtuot es invidà chi chi voul contribuir alch a böen da tala, saja quai cun novas ideas, cun dumondas, cun critica o cun lods, o simplamaing cun sia preschnetscha, chi demuossa fingià sco tala l'interess per la chosa rumantscha. Vuschar pon, dasper il cuvi, üna persuna sün trenta Chalenders Ladins vendüts (il numer dals Chalenders vendüts in mincha cumün es indichà insembel cun la glista dals cuvis aint in mincha Chalender Ladin). Da las autoritats cumünalas sun adüna invidats duos rapreschantants. La frequenza a la radunanza generala s'ha augmantada ils ultims ons. Però, oramai cha'l numer dals votants s'ha augmantà (rapreschantants politics), pudess la partecipaziun esser bainquant plü gronda. La preschentscha cumpletta nun es amo gnüda raggiunta.

A la radunanza generala vain tschernüda la suprastanza da l'UdG, ed i vegnan eir tschernüts/-das ils delegats e las delegadas per la radunanza da la Lia rumantscha e na sco ultim il/la rapreschentant/a ladin/a illa suprastanza da la LR.

Ils delegats e las delegadas chi surpiglian quist mandat as stuessan eir esser consciaint(a)s da lur dovair da tour part a las radunanzas da la LR, chi han lö duos jadas l'on.

Suprastanza

Dürant l'on scuors s'ha radunada la suprastanza 11 jadas per trattar numerusas fatschendas. Las tschantadas han gnü lö deschjadas a Zernez ed üna jada a Salouf. Nos collavuratur regiunal e nossa administratura sco eir il rapreschantant ladin pro la LR sun adüna preschaints cun vusch consultativa. Üna tschantada da taimpra speciala es la tschantada culs cuvis, chi ha lö üna jada l'on e chi ha il böt dad infuormar als cuvis sur da quai chi scuorra e passa pro l'UdG, ma eir da laschar gnir a pled als cuvis sves. Mincha cumün da l'intschess ladin ha ün cuvi. Tschertadüns dad els sun fich, fich activs, saja quai cun organisar festinas localas da l'UdG, sairadas, inscunters o cun organisar cuors da rumantsch e cun vender il Chalender Ladin. Ad els tuots saja ingrazchà cordialmaing in quist lö.

Illas tschantadas da l'UdG vain eir dat pais dad invidar qua o là a personas o personalitats. Uschè sun stats preschaints: üna jada signur Gilbert Taggart sco giast; signur Christian Brosi da l'uffizi da cultura dal chantun Girschun chi ha referi sur da las masürar urgiaintas per la promozziun e'l mantegniment da la lingua e signur Chasper Pult chi ha preschantà ils tschantamaints novs da la Lia rumantscha.

Chesin Manella

Duonna Ursula Willy lavura cun zeli e cun brama sco nossa butiera ed administratura dal Chesin Manella a Schlarigna. Grazcha a seis grond ingaschamaint as preschainta la gestiun da la butia in sen positiv.

Publicaziuns

Chalender Ladin, Dun da Nadal, Il chantunet da l'uorsin Winni, Martin nun ha plü ingüna temma, Il pitschen furber Baltasar, cassetas: Tarablas da Grimm, Simsalabim, (divers cudeschs per uffants, per giuvenils e per creschüts sun in lavur).

Publicaziuns sustgnüdas

Fluors dal desert, gazetta da giuventüna rumantscha "Punts", L'Aviöl, Evelyn - 17 ed en speranza.

Oters sustegns

a la Scuntrada e Furmaziun Ladina, a la Fundaziun Planta, a la Ladinia da Turich, pel concert da rock a Scuol, al cor "Proget 94", a la Chasa Paterna, a las secziuns da l'UdG da Silvaplauna e da Cuaira, a la Pro Svizra Rumantscha, miss a disposiziun "Chanzuns da cumpagnia" pel chant avert a Sent, contribuziuns da cudeschs a diversas bibliotecas novas.

Sustegns survgnüts

- da la fundaziun biblioteca Engiadinaisa Segl
 - dals cumüns da l'intschess ladin.
- Nus ingrazchain fich pels sustegns.

Magistra ambulanta e cuors d'assimilaziun

Duonna Ladina Melchior es la nouva magistra ambulanta. Ella es gnüda ingaschada da l'UdG surtuot per la regiun da l'Engiadin'Ota. Quists cuors sun dimena gratuits per quels chi tils frequentan. Il böt es quel da dar la pussibilità e da far cuaida a genituors da linguas estras dad imprendier rumantsch a favur da sai sves e da lur uffants chi cumainzan ad ir a scoula per ch'els possan incleger quai chi vain instrui a lur uffants in prüma e seguonda classa.

Plü tard pon quists genituors tour part als cuors d'assimilaziun. Ils cuors d'assimilaziun vegnan organisats sco fin qua dal cuvi e da la Scuntrada e Furmaziun Ladina. Il cuors da rumantsch per chanzlists es gnü manà da nos collavuratur Jacques Guidon.

L'adöver da la lingua officiala da la regiun Engiadina Bassa/Val Müstair

In diversas sezzüdas es la suprastanza gnüda insembel culs presidents da cumün, resp. la presidenta e'ls collavuratuors culs respunsabels da la Pro Engiadina Bassa (PEB) e la Corporaziun Val Müstair (CCVM) per

trattar e per cumpilar ün uorden chi regla l'adöver da la lingua ufficiala in nossas regiuns.

Quist uorden ha il böt da garantir l'adöver consequent dal rumantsch sco lingua ufficiala da la regiun, i'ls divers sectuors da l'administraziun, da la scoula e da la preschentscha publica e da güdar uschè a mantgnair il rumantsch.

Las dumondas giuridicas da quist uorden sun gnüdas survagliadas dal güdisch federal signur Giusep Nay e da prof. dr. A. Auer.

Al mumaint cha quist rapport vain scrit, sto quist uorden amo gnir preschantà als cumüns.

Plazza dal collavuratur regional

Al cumanzamaint da l'on ha la suprastanza, cun malavita, stuvü tour cugnuschentscha da la demischiun dal collavuratur Jacques Guidon.

El as vuol laschar pensiunar davo ch'el ha occupà daspö 10 ons quist post pretensius.

La suprastanza s'es plainamaing conscianta quant ch'ella perda cun Jacques Guidon. El es üna persuna versada in tuot las dumondas da lingua e cultura. El ha guidà las ediziuns, organisà e manà tras cuors, scrit e fat la redschia da teaters, fat traduzziuns e correcturas, cusglià da qua e da tscha. Id es difficil da chattar ils plets toccants per descriver sia enorma prestaziun.

La Lia rumantscha ha lura scrit oura la piazza. La LR es nempe eir quella chi fa la tscherna definitiva davo avair s'accordada cun l'UdG.

Gnüts tschernüts in mezzas plazzas sun *Romedi Arquint e Jon Domenic Parolini*. Ad els duos giavüscha la suprastanza ün bun cumanzamaint, success e satisfacziun in lur lavur.

A nos collavuratur *Jacques Guidon* ingrazchaina da cour per tuot sia lavur prestada e nus til eschan fich recugnuschaints ch'el sta amo in piazza parziala fin cha'ls novs collavuratuors pon entrar in uffizi.

Scoulas, scoulinas, famiglias

A magisters e magistras da scoula e da scoulina nu vulessa interlaschar dad ingrazchar sinceramaing per tuot quai ch'els fan a favur dal rumantsch per nossa descendenza. Quai es dad uschè gronda importanza, perquai cha sainza descendenza rumantscha nu dessa Rumantschs e Rumantschas. Magisters e magistras, muossaders e muossadras sun quels chi modelleschan e cumpletteschan quai cha'ls uffants survegnan da chasa oura. Ed ingio cha quista fundamainta manca per part o tuottafat, as poja s'imaginar quant difficila cha lur lavur sarà. Perquai vulessa appellar als genituors: discurri rumantsch cun voss uffants, els as saran grats plü tard, cur ch'els han d'imprender üna otra lingua estra.

Ingrazchamaint

Per finir nu vöglija interlaschar dad ingrazchar per lur lavur e premura, al redacter dal Chalender Ladin signur Niculò M. Gaudenz sco eir a duonna

Annetta Ganzoni per la part artistica ed a duonna Chatrina Urech per la redacziun dal Dun da Nadal.

Ün sincer ingrazchamaint als commembers ed a las commembras da suprastanza per lur lavur e sustegn sco eir a la suprastanza da la Lia rumantscha per la buna collavuraziun ed insomma a minchün e minchüna, chi s'ingascha in ün möd o tshel per nossa lingua rumantscha.

La presidenta: Renata Bott

RAPPORT DALS COLLAVURATURS REGIONALS

Ant co ir landervia a cumpilar quist meis ultim rapport annual sco collavuratur regional n'haja repassà ils rapports dals ultims 9 ons. Ils quaderns culs rapports sun d'vantats adüna plü voluminus. Our d'ün quadernet es d'vantà ün cudaschet cun üna rain platta cun chantuns chi daran daplü stabilità al rapport. Quai voul dir cha las activitats da la LR e da sias uniuns affiliadas s'han augmantadas e cun ellas - sperain! - eir il bainesser da la Rumantschia.

Quist es meis ultim rapport. Sriver o dar rapports! Eu nu füss sincer sch'eu pretendess, cha quista occupaziun am mancarà. Eu n'ha però inclet cha quai stopcha esser, ils rapports, cun masüra. (Il rapport sül Rütli - quella jada - ha eir stuvü esser!) Quella idea chi s'haja da conferir be cun sia aigna conscienza, quella es - per furtüna be ün'illusiun. Per furtüna? Schi! L'aigna conscienza as lascha nempe facilmaing taschentar o manipular. Il public ha il dret da savair che ch'ün funcziunari fa. (La noziun "funcziunari" include quia tuot quai chi funcziuna o vess da funcziunar).

Scoulas

Scoulina: La secziun "Scolaziun da magisters" dal Departamaint d'educaziun ha surtut s'vess d'organisar ils cuors. Eu sun stat cuntaint, tantplü cha la motivaziun da las mussadras da's perfecziunar in lur lingua materna nun es adüna statta optimala.

Scoula commerciala a Samedan: Examens da la fin da giarsunadi: examinatur ed expert (10 gün 1994).

Preschentscha a la festa da diplom.

Scolaziun da creschüts

SCUNTRADA E FURMAZIUN LADINA:

Eu n'ha pudü sulaschar il presidi da la SFL a duonna Gisela Bischoff, Ftan. Ella, insembel cun duonna Flurinda Raschèr, maina inavant la barcha. Eu s'vess sun pel mumaint amo commember da la suprastanza centrala da las Scoulas otas popularas.

Suot l'insaina da la SFL n'haja dat a Sta. Maria ün cuors da rumantsch per Rumantschs, quai chi'd es stat üna bella experienza. Malavita s'interessan massa pacs Rumantschs per s'aprofundir in lur lingua.

Rapports

- Rapports dals collavuratur regional a la LR (cun e sainza CA)
- Rapports da lavur a chaschun da las radunanzas da suprastanza da l'UdG.

Cuors

- Il cuors da "culissas" a la SCUNTRADA es crodà oura causa malatia.
- Il cuors tradiziunal da rumantsch per chanzlists ha gnü lö als 2 december (cun 20 partecipants).

Cuors intensivs

- Dals 25 - 30 lügl a Scuol
- Dals 8 - 12 avuost a Sta. Maria

Quists duos cuors vegnan frequentats per part eir d'indigens, quai chi'd es fich salüdaivel).

Ediziuns

Las ediziuns vegnan preschantadas aint il rapport da la presidenta.

Mia lavur sün quist chomp d'operusità es ampla: Trattativas culs scrip-tuors/traductuors, even. lectorat, dumondas per offertas da stampa e sustegns finansials, correcturas da las binderas da stampa, parderdscher la preschantaziun da las novas publicaziuns.

Teater

Eu sun stat a tuot las rapreschantaziuns da teater i'l intschess ladin, n'ha appredschà las prestaziuns, ma eir üsà critica, surtuot regard la tscherna dals tocs.

Il proget d'ün gö liber - sco "L'Iral" - sül chastè da Tarasp es i ad aua - our da differents motivs ch'eu nu vögl manzunar quia. Tanter oter esa gnü fat valair, cha gös libers nu dessan avoir lö uschè suvent. Impè d'ün gö liber dess avoir lö alch folcloristic.

Princip territorial:

La prouva da reglamentar in ün *proget da pilot* l'adöver dal rumantsch sco lingua ufficiala illa regiun Engiadina Bassa/Val Müstair ha dat e darà amobler da chefar. Intant cha nus esitain da far repars rigurus e vigurus cunter l'erosiun dal territori rumantsch, va quella inavant a "bainplaschair". Ils argumaints per tardivar la realisaziun dal PT sun evidaints.

Ed uossa savaina oramai eir evidaintamaing cha la revisiun da l'art. 116 da la CF ha fat fallimaint.

Üna lingua sto avoir ün terratsch per viver, la producziun "*hors sol*" s'adatta per frütta e verdüra....!

Ma nus nu vain amo pers la spranza chi's lascha far alch inandret per francar il dret d'existenza cumplain dal rumantsch e na be ün "dret moderà"

Otras activitats:

- referats davart il rumantsch - da qua e da là
- collavuraziun illa suprastanza centrala da la Scoula ota populara svizra
- acts da preschentscha
- intervenziuns e cussagliaziuns
- lectorat d'ediziuns privatas
- libreria ambulanta da l'UdG
- traducziuns e correcturas

- cuors per introdüer il rumantsch a classas da gimnasi da la Bassa
- lavur da minchadi: correspundenza e telefonats
- audienzas a mediums da massa: schurnalists, collavuratuors da radio e televisiun
- preschentscha a las radunanzas da la suprastanza da l'UdG ed a las radunanzas da delegats da la LR.

Jacques Guidon, collavuratur reigunal

Ils prüms settember d'heja cumanzo cun mia lavur da collavuratur regiunel da 50 %. In quists quatter mais sun eau gnieu confrunto cun üna lavur vasta e fascinanta: Per part cuntshainta scu la preschentscha illa suprastanza da l'UdG ed a la SCUNTRADA, la lavur illas instituziuns da la scolaziun da creschieus e'l contact cun las bibliotecas populeras, per part esa eir sto da's familiariser cun novas incumbenzas, chi tendschan da traducziuns ed ediziuns sur servezzans d'infurmaziun da tuot gener fin a la dumanda spinusa da la bilinguited in scoula (proget Samedan) ed illa vita publica (vschinauncha da La Punt-Chamues-ch).

Ün cordiel grazcha fich a Jacques per sieu sustegn e per la buna collavuraziun.

Romedi Arquint, collavuratur regiunel

Suprastanza

<i>Parsura</i>	Renata Bott, Tschierv
<i>Vice-parsura</i>	Nina Dazzi, Zouz
<i>Chaschiera</i>	Maria Sedlacek, Sent
<i>Assessours</i>	vacant
	Claudio Chiogna, Samedan
<i>Suppleant ed actuara</i>	Monica Menig, Scuol
<i>Suppleant</i>	Robert Giacometti, Lavin
<i>Revisuors da quint</i>	Oscar Cuorad, Susch
	Anton Demonti, Sent
<i>Publicaziuns</i>	Chalender Ladin
	Dun da Nadal
<i>Redactuors</i>	Nicolò M. Gaudenz, Scuol
	Chatrina Urech-Clavuot, Samedan

Renania

In tierm marcant

Igl onn 1994 vegn a restar in tierm marcant ella historia dalla Renania. Per l'emprema ga ha la Scuntrada romontscha giu liug el territori renanian. Che quella occurrenza ei aunc stada en Sutselva tier la pli pintga minoritad linguistica, corrispunda alla tenuta renaniana che ha ina gronda experienza sin quei camp.

Las empremas treis scuntradas ein stadas en loghens turistics che possedevan ina gronda infrastruttura. La vischnaunca da Donat, che ha dau albiert alla Scuntrada romontscha, ei in relativamein pign vitg puril. Ella fasa da preparaziun ein biars sedumandai, sche Donat e la Muntogna da Schons dettien damogn a quei grond pensum, ni sch'ins hagi programau in debachel. Il cuntrari ei denton stau il cass. Ils habitonts da Schons e cheu surtut quels da Donat e dalla Muntogna han prestau in gronda lavur. La Renania ha formau in comité d'organisaziun local sut il presidi digl anteriur president dalla Renania Martin Cantieni, ch'ei vegnius sustenius fermamein dil representant renanian ella suprastonza dalla LR, Gion Kunfermann. Grazia al grond engaschament dalla populaziun indigena, da nies collaboratur regional Bartholome Tscharner, da dunnas ed umens, da giuven e vegl, eis ei stau pusseivel, da metter a disposiziun alla LR ina organisaziun da basa exemplarica per la Scuntrada romontscha. Grond sustegn vein nus era giu dil president communal Hansjörg Hassler e sia suprastonza da Donat. Andeer ha mess a disposiziun la halla da gimnastica pil musical "La Pünt Crap" e Ziràn sia halla per ina interessanta exposiziun da maletgs.

La Val Schons ha pia fatg tut il pusseivel ed ei vegnida remunerada persunter duront l'entira Scuntrada dad ina vera unda da simpatia da vart dils participonts. In grond engraziament va alla populaziun da Donat ch'ei stada aschi cordiala culs visitaders dalla Scuntrada. Ei ha regiu ina atmosfera amicabile ed ins ha veramein survegniu bugen ils da Donat. "Lur" Scuntrada ei stada la Scuntrada romontscha familiara. Secapescha ch'era la LR cun sias specialistas e ses specialists meretan in cauld engraziament. Els han procurau ch'il program dalla jamna ei sesplegaus praticamein senza incaps.

La suprastonza

Igl onn vargau ei la suprastonza seradunada ad otg sesidas. Ella ha tractau biebein 70 fatschentas. El center ein stai: La Scuntrada a Donat, la votaziun davart l'introducziun dall'instrucziun obligatorica dil lungatg romontsch ellas scolas da Flem, ils problems d'ina gasetta che duess cumparer pli savens, la midada dil Dun da Nadal alla Tschuetta, problems dall'assimilaziun e bia auter. Allas sesidas prendan mintgamai era part: il

representant dalla Renania ella LR, il redactur da La Casa Paterna/La Pùnt e secapescha il collaboratur regiunal. Tut nos suprastonts ein adina puspei prompts da surprendre incaricas specialas, era sche quellas pretendan lavur supplementara. En suprastonza regia in clima amicabel e loial ch'ei fa a tuts plascher da luvrar en quei gremi.

La Tschuetta

Dapi 65 onns ha la Renania ediu "Il Dun da Nadal" cun litteratura pils affons. Dapi zacons onns ei la vendita stagnada. Ins ha encuriu novas vias ed elaborau in niev concept per far quella ediziun pli attractiva. La suprastonza dalla Renania ha lu concludiu da desister dil "Dun da Nadal" e dad edir egl avegnir "La Tschuetta". La tschuetta ei gie il simbol dalla sabientscha. Quei niev periodic duei cumparer mintgamai l'entschatta digl atun. La Renania spera che "La Tschuetta" damenti litteratura cumplementara era pils scolars en scola. Ella spera denton era ch'ils scolasts fetschien diever da quella purschida. "La Tschuetta" ei vegnida presentada per l'emprema gada alla Scuntrada da Donat. L'emprema "Tschuetta" ei stada in success, era quei che pertucca la vendita. Emmi Caviezel da Cuera ed Augustin Manetsch da Mustér han redigiù la part sursilvana, Christ Casper Dolf da Vargistagn la part sutsilvana. L'illustraziun e la cuviarta ha Gioni Fry procurau. Mo grazia agl engaschament da quella equipa eis ei stau pusseivel da far quella midada positiva.

La Casa Paterna/La Pùnt

Per la Renania ei la pli impurtonta acziun per mantener il lungatg en siu territori fermamein periclitau la gasetta jamnila La Casa Paterna/La Pùnt. Quei ei era il motiv ch'ella s'engascha cun forza per l'existenza da sia gasetta. Suenter igl alarm dalla davosa dumbraziun dil pievel ha la suprastonza examinau, co ella savessi aunc meglierar la gasetta ed augmentar surtut la purschida per la Sutselva. Ella ha engaschau en mesa piazza dunna Barbara Riedhauser-Riesch da Ziràn. Dunna Barbara ha luvrau per piena cuntentientscha e susteniu nies redactur Manfred Veraguth da Vuorz nua ch'ella ha saviu e pudiu. Grazia a differents donaturs eis ei stau pusseivel da curclar ina pulita part dils cuosts supplementars da quella acziun. Cugl alzament finanziel per la Casa Paterna/La Pùnt, decidius dalla davosa radunonza da delegai dalla LR sa quella acziun vegnir cuntinuada.

La Renania engrazia cordialmein allas delegadas ed als delegai dalla LR che han possibilitau cun lur agid ina purschida pli gronda per la Sutselva, nossa pli pintga minoritad romontscha. La cumissiun "La Casa Paterna/La Pùnt" che vegn tgamunada dil vicepresidente Johann Clopath da Trin, seraduna silmeins mintga dus meins. En quella sesida vegn criticaù e ludau, programmaù parts impurtontas e repartgiu certas lavurs da pressa era sils commembers dalla cumissiun, per levgiar la lavur dalla redactura e dil redactur. La mira principala da quella cumissiun ei da sustener la redacziun nua ch'igl ei giavischeivel e pusseivel.

Il Calender per mintga gi

In ulteriur periodic dalla Renania ei il Calender per mintga gi che cumpara en ina part sur- ed ina part sutsilvana. La part sursilvana procura ser Martin Fontana, Flem, e la part sutsilvana ser Jakob Michael da Sagogn. Quels dus redactors prestan quasi el tshelau ina gronda lavur e procuran la lectura pils fideivels cumpraders dil "Calender". Era ad els in bien engraziament. Il Calender ei cumpariu en sia siatontaquateravla annada. Ser Jakob Michael veva demissiunau silla fin da 1994. El ei denton aunc sedeclarau prompts da redeger la part sutsilvana per 1995, per dar aschia dapli temps alla suprastanza dad anflar in successur. Ins ponderescha proximamein dad era dar al Calender in niev vestgiu.

Las secziuns localas dalla Renania

En differentas vischnauncas dalla Renania existan secziuns localas che portan per regla il num: Cuminonza romontscha. Ei dat la cumionza romontscha da Trin, quella da Flem ed il Ravugl d'Andeer. Plinavon ha la Renania commembers ni representants el Cerchel cultural da Sagogn ed en quel da Luven-Flond-Surcuolm. Surtut las cumionzas romontschas ein da gronda impurtonza. Ellas lavuran alla frunt e fuorman zaco era la basa da nossa uniun regiunala. A Flem fuss ei per exempel buca stau pusseivel alla Renania d'agir cun ton success, cura ch'igl ha duvrau in brav cumbat per spindrar l'instrucziun romontscha obligatorica da duas uras ad jamna ellas scolas da Flem. Quei success ei d'attribuir en emprema lingia alla Cuminonza romontscha da Flem cun siu parsura Hanspeter Meiler. Ina votaziun dil pievel per in tal problem drova ina immensa preparaziun e la stretga collaboraziun d'ina equipa ch'ei perschuada dalla caussa. La Renania ed il collaboratur regional han gidau ton sco pusseivel ils da Flem. Bien fuss ei, sch'ins savess fixar l'instrucziun da romontsch en scola ella constituziun communal, avon che la populaziun da buca romontschs ei memia gronda.

Flem dumbra biebein 2500 habitonts, da quels ein 200 sedeclarai sco romontschs e 500 persunas drovan il romontsch adina puspei ella veta da mintga gi. Els discuoran pia romontsch. Gia a Flem ha ei duvrau il sustegn da numerus habitonts da lungatg tudestg, ch'ei simpatisants da quei lungatg, per dumignar la lutga encunter il Cussegl da scola ed encunter ils scolasts. La votaziun da Flem ei stada in signal buca mo per Flem, mobein per tut las vischnauncas al cunfin da lungatg. Era il departament d'educaziun ei ussa semess cun slontsch alla lavur, per far novs mieds d'instrucziun per quellas regiuns periclitadas e per preparar in cuors metodic e didactic per las scolastas ed ils scolasts ch'instrueschan romontsch en quels vitgs.

Sustegn finanziel

La suprastanza ha decidu sustegns finanziels :

- LR per Scuntrada a Donat
- Exposiziun colurs a Ziràn
- Musical Punt Crap

- Gruppa da giuventetgna renaniana
- Giuventetgna romontscha
- Ladràl in mund per sesez
- Cuminonza romontscha Flem
- Deschset ed en speranza a Romania da giuventetgna
- Gruppa da teater, Luven
- Ligia Grischa, concert
- Battaporta, disc per giuvenils
- Las selvadias cuschinan
- Prescoletta Muntogna da Schons

Ediziuns

- Baltasar, cudisch d'affons (sutsilvan)
- Fablas dad Ulrich Caflisch (sursilvan)
- Iert fluraint da Gion Mani, 2 toms (sutsilvan)
- Poesias a raquents da Gion Battaglia da Plazzas (romontsch da Sched)

Quotidiana

La suprastanza dalla Renania e la cumissiun da gasetta Casa Paterna/La Pùnt ein sefatschentadas ils davos onns adina puspei dils projects per ina gasetta romontscha dil gi. La Renania ei s'exprimida pliras gadas uffizialmein per ina tala. Ils gronds plans ein sereduci pli e pli. La davosa proposta acceptabla ei stada la proposta da "La Vusch". Suentar ch'il departament cantunal d'educaziun e cultura ed era Berna han signalisau, che quella proposta hagi negina schanza, vein nus zaco piars la speranza dad anflar ina sligiazion acceptabla en cuort temps.

La suprastanza dalla Renania ei disillusa da quei agir e deplorescha che las duas gasettas pintgas e tut ils projects encuraschonts ein puspei ina gada daventai l'unfrenda d'in cumbat denter las duas grondas casas edituras ed era dall'uniun dils editurs grischuns. Nus duvrein la gasetta per mantener e promover il lungatg romontsch en nossa regiun. La Renania ei prompta da colaborar sin basa da partenari. Ella ei denton buca prompta da cumprar il gat el sac. Ella vegn vinavon a promover la Casa Paterna/La Pùnt sco gasetta regiunala-locala en favur dil romontsch, tochen ch'ei dat ina sligiazion per tuts. La Renania ei persquadida ch'ei vegn buca ad esser pusseivel da dar ora sco uniun regiunala sia gasetta senza sustegn da Berna. Quei vala era per Surmir ch'ei ella medema situaziun. Sche Berna manegia serius cul manteniment dil quart lungatg, sto la Confederaziun era sustener alla fin finala nossas gasettas pintgas e lu era ina gasetta romontscha dil gi.

Engraziament

Oz less jeu engraziar ina gada a tut quels che vegnan normalmein buca numnai: Allas mummas, als babs, allas tattas ed als tats che discuoran romontsch cun lur affons e beadis, allas vendidras ed als vendiders en stizuns, als emploiai da posta e dallas administraziuns communalas als

spurteglis ed aschia vinavon, a tut quels che fan diever tier mintga caschun da lur lungatg matern. Tochen che quei resta aschia, stuein nus buca temer da piarder nies lungatg. In bien engraziament era a tut quels che tgiran sut circumstanzas buca adina simplas era il romontsch en lètgs ch' ein linguisticamein mischedadas, e lu in grazia fetg era a nos convischins da lungatg tudestg ch' emprovan da capir nus, che lessan che lur affons emprendien era romontsch e che frequentan sezs cuors da romontsch. Da lur simpatia e beinvulientscha essan gest nus al cunfin linguistic dependents. Da gudi-gnar e mantener lur simpatia ei era in'incumbensa impurtonta da nus Romontschs.

Il parsura: Sep Item

RAPPORT DAL COLLAVURATUR REGIONAL

En il center da mias activitads da l'onn passà è stada la Scuntrada en Val Schons. Da l'otra vart ma sun jau fatschentà er fitg cun il cumbat en favur da l'instrucziun da rumantsch a Flem, la quala ha gì sia culminaziun en la votaziun dals 25 da settember ch'è vegnida decidida en favur dal rumantsch, malgrà tut ils avantatgs dals adversaris, tranter ils quals figurava er il cussegl da scola. In grond e bel project è stà l'adattaziun dal med d'instrucziun da la terza classa per las scolas da la Sutselva: «Dalientsch e damanevel». Grazia al grond engaschament da Barbara Riedhauser nun hai jau gì tanta lavur cun la gasetta renaniana «La Casa Paterna/La Pünt» en il decurs da l'onn passà sco auters onns.

A Tusaun han gì lieu ils prims «Dis da cultura alpina», in'occorrenza che tracta tut ils champs culturals da la vita en las alps. Jau hai fatg part dal comité d'organisaziun represchentant la part rumantscha dal Grischun.

Qua sut suonda ina survista resumada da mias lavurs principalas da l'onn passà che sa laschan subsumar sut ils sequents temas:

Scolaziun da creschids en Sutselva: Jau hai elavurà il program ed il preventiv da questa, hai fatg las publicaziuns necessarias. Cun gronds sforzs da reclama ed engaschament persunal ha pudì vegnir realisà be in curs a Donat e Scharons. Ils curs da Lon, Maton e Scharons han gì nagina cuntinuaziun per consequenza da mancanza d'interessents/as. Quai malgrà ch'i fiss in respectabel dumber dad immigrants tudestgs domiciliads en quels vitgs. I daventa adina pli difficil da chattar tant manaders/dras per tals curs sco er interessents. Ma er la motivaziun dals immigrants d'emprender rumantsch daventa mintg'onn pli pitschna, essend ch'els damognan plaun a plaun la situaziun linguistica en ils vitgs anc rumantschs da la Sutselva, en ils quals i sa producescha actualmain in colonialissem linguistic-cultural.

Il curs da Sched e Veulden, si Veulden, vegn cuntinuà grazia a l'iniziativa da la mussadra Gelgia Raguth Tscharner da Sched. Il curs da rumantsch, che dunna Christina Buchli-Mani dat a Scharons, ha pudì vegnir cuntinuà. Ils magisters e las magistras Georgina Schaller, Gelgia Raguth Tscharner e Christina Buchli-Mani meritan in engraziament spezial per lur engaschament.

La cumissiun, installada da la Renania per la scolaziun da creschids en Sutselva, nun è vegnida activa en il decurs da l'onn passà, ma forsa pudess quella concepir strategias, co ch'ins pudess reactivar e meglierar la scolaziun da creschids rumantscha en Sutselva.

Dapi l'onn passà fatsch jau part d'ina cumissiun dal Gruppament da planisaziun regiunala (en connex cun la revisiun dal concept da svilup). Questa gruppa sa fatschenta er cun la scolaziun da creschids. Quant enavant ch'il rumantsch po giugar ina rolla en questa concepziun è anc da spetgar. Mesiras concretas n'èn dentant anc betg avant maun.

Jau ha terminà il curs da rumantsch a Donat dond quest onn anc 8 lecziuns.

Scolaziun da creschids en Surselva: Jau hai dà dus curs da rumantsch a Flem, cun 70 lecziuns; in curs per avanzads ed in curs da conversaziun. Ils curs per novizs chattan adina fitg bun resun a Flem, pauc resun a Trin e pitschen resun en las vischnancas da la Foppa.

Collavuraziun cun la Casa Paterna/La Pùnt: En il decurs da l'onn passà hai jau substituì sulet il redactor da la CP/LP durant 4 emnas e durant 6 emnas la redactura da la part sutsilvana, dunna Barbara Riedhauser-Riesch. Danor il temp da redactor nun hai jau scrit blers rapports ed artitgels per CP/LP ed hai fatg paucas translaziuns per nossa gasetta emnila. Quai è d'engraziar als progress evidents dal redactor Manfred Veraguth e grazia a l'engaschament da dunna Barbara Riedhauser.

Translaziuns e correcturas da traducziuns: Translaziuns per uffizis u per privats èn stadas da far paucas.

La correctura da l'adattaziun dal med d'emprender sutsilvan da Gieri Menzli/ Georgina Schaller, tom II, è vegnida cuntinuada, essend che jau hai registrà tut quest material sin il computer. En il decurs da l'onn vegnint vegn ad esser terminada questa lavur.

Grazia a la buna collavuraziun cun l'Uniun dals Grischs avain nus pudì entschaiver cun las preparativas per l'ediziun d'in ulteriur cudesch d'uffants en sutsilvan, che vegn a purtar il titel «L'artgera». La traducziun da quest cudesch vegn a far er dunna Annaleta Semadeni-Kaiser.

Jau hai già da curreger la versiun sutsilvana dal teater «attest matrimonial» che vegn represchentà da la Cumpagneia da Donat l'enviern proxim.

Collavuraziun cun la suprastanza da la Renania: Jau hai fatg part da 10 sesidas da la suprastanza da la Renania e da la radunanza generala da tala che ha già lieu a Pitasch.

Collavuraziun cun cumissiuns e secziuns da la Renania: Jau hai fatg part da duas sesidas da la «Cuminonza romontscha da Trin» e dad in da ses arranschaments, medemamain hai jau fatg part dals arranschaments dal Ravugl Rumantsch d'Andeer e da tuttas sesidas da la Cuminonza Romontscha da Flem, tgirond uschia ils contacts cun ils ravugls rumantschs renanians.

Plinavant sun jau vegnì envidà da la cumissiun «CP/LP». Jau hai prendì part duas giadas da sias sesidas.

Ediziuns e vendita da cudeschs: Jau hai già organisà la vendita dal cudesch «Fablas» da ser Ulrich Caflisch, da «Baltasar» e da «Poesias a raquents» da Gion Battaglia.

La vendita da cudeschs da la Renania, da la quala jau m'occupesch er, ha prosperà en il decurs da l'onn passà.

Teater: Dapi il mars 1994 na sun jau betg pli commember da la suprastanza da l'UTP e dal ZSV (Zentralverband Schweizer Volkstheater). En quests gremis represchentava jau ils interess da la Rumantschia ed en spezial quels da la Lia rumantscha.

En mia funcziun da collavuratur hai jau frequentà las represchentaziuns da teater sin l'intschess da la Renania.

Contacts: En il decurs da l'onn passà hai jau gè pulits contacts cun represchentants da las vischnancas da l'intschess da la Renania, quai grazia a la Scuntrada u grazia a mia lavur sco redactur remplazzant da la CP/LP. Mantegnair buns contacts cun nossas vischnancas ma para in factur fitg impurtant da mia lavur, dal qual jau stoss avoir dapli quità en il decurs da l'onn vegnint.

Rumantschaziuns: Rumantschaziuns hai jau fatg paucas en il decurs da l'onn passà. I daventa er adina pli difficil da motivar ils Renanians da rumantschar las inscripziuns publicas.

Contacts cun la LR: Jau hai fatg part da tuttas sesidas da rapport e dad ina radunanza da delegads. Jau tgir stediain contact cun singulas partiziuns da la LR.

Incumbensas generalas: Jau hai anc scrit inqual artitgel per il «Reflectur», la gasetta dal teater en il Grischun, davart occurrenzas rumantschas sin il sector dal teater.

Bartolome Tscharner, collavuratur regiunal

Suprastanza

<i>Parsura</i>	Sep Item, Flem-Vitg
<i>Vicepresident</i>	Johann Clopath, Trin-Mulin
<i>Cassier</i>	Hanspeter Meiler, Flem-Vitg
<i>Actuar</i>	Martin Wetten, Luven
<i>AssessurAs</i>	Martin Fontana, Flem-Fidaz
	Martin Gabriel, Glion
	Barbara Riedhauser-Riesch, Ziràn
	Georgina Schaller, Donat
	Annaleta Semadeni, Andeer
<i>Revisurs</i>	Gieri Risch, Vuorz
	Martin Cantieni, Donat
	<i>RedacturAs</i>
<i>Casa Paterna/La Pùnt</i>	Manfred Veraguth, Vuorz
	Barbara Riedhauser-Riesch, Ziràn
	(post redacziunal La Pùnt)
<i>Calender per mintga gi</i>	Martin Fontana, Favugn (part sursilvana)
	Jacob Michael, Sagogn (part sutsilvana)
<i>La Tschuetta</i>	Emmi Caviezel, Cuirà (part sursilvana)
	Augustin Manetsch, Mustér, cunredactur
	(part sursilvana)
	Christ Casper Dolf, Vargistagn
	(part sutsilvana)

Uniun rumantscha da Surmeir

La Scuntrada, pigl giubileum da 75 onns Leia rumantscha a Donat an Val Schons, am ò do danovamaintg forza ed anim da star aint per la tgossa rumantscha. Sainza leir negligentar la preschientscha manglousa dalla massa rumantscha, creia da pudeir deir tgi la represchentativitad dalla Rumantscheia era dada. Surtot lò, noua tg'ins tschartgeva da tatger problems pi a fons eran igls exponents preschaints. A chella 4. Scuntrada ins veva l'impressiun tg'igls Rumantschs seian pi unitars, pi averts per igls fatgs suridiomatics. Ins era pertschert tgi angal l'uniun detta la forza. Uscheia èn igl rumantsch grischun e la gassetta digl de tematicas tgi na dastgan betg neir negligentadas ple e restaron per blers onns tema principals er ainten las singulas uniuns. Per l'Uniun rumantscha da Surmeir è er igl onn 1994 sto en onn da grond angaschamaint. La politica da pressa, la realitad ideologica linguistica, ed igl augmoint da costs èn fatgs tgi occupan la lavour dalla suprastanza dall'URS permanentamaintg.

La promoziun digl lungatg

Tgirar e promover igl lungatg èn an amprema lengia tgossa dalla voluntad persunala. Mintga singul è clamo sez ad en angaschamaint lotiers. Tschartger culpevels per sa stgisar sasez, porta navot. L'Uniun rumantscha porscha sustign, tras procurar igls meds didactics basignevels, scolaziun, curs da lungatg, curs d'integrasiun, litteratura, vocabularis, infurmaziun quotidiana etc. Gronda responsablidad pigl mantignamaint digl lungatg rumantsch portan er las organisaziuns scu cumegn, baselgia, uniuns, instituziuns etc. Er cò so l'Uniun rumantscha porscher en tschert sustign cun procurar translaziuns, curs d'integrasiun ed infurmaziun.

Sainza en tschert sforz succeda navot ainten la veta, la suprastanza dall'URS è persvadeida tg'igl noss lungatg vala la pagna d'igl mantigneir, betg angal scu relict museal, ma surtot scu clav per igls oters lungatgs neolategns.

Igl Sulom surmiran

La feugn da november 1993 è cumparia la 3. ediziun digl Sulom surmiran. Er chella ediziun da taimpra actuala ò catto fitg bung resung ainten la nossa populaziun. Cun igl tema general "emigrar" ainten la part litterara e scu tema accompagnont meinsil ainten la part digl calender "exploratours e las sias scuvertas", ò er chest'ediziun anritgia la nossa porscheida litterara e populara grondamaintg. Cun la decoraziun dalla cuverta è en'artista surmirana, Patricia Jegher, sa preschentada agls noss lectours. Per chella lavour stentousa mareta la redacziun ed igls contribuents igl noss pi sincer angraztgamaint. Gio ans legrainsa dalla nova ediziun.

La Pagina da Surmeir

La Pagina da Surmeir è per nour e pigls responsabels dalla LR egn digls pi effizaints meds per la derasaziun e la promoziun digl pled rumantsch. Angal cun purtar actualitad e promoziun chi e lò perfign tensiun vign ligia regularmaintg igl lungatg. La PdS, scu organ regional, è bagn derasada an nossas tgesas e famiglias. Dalla nossa populaziun rumantscha ligian 2/3, emda per emda artetgels, plects rumantschs, or dalla nossa Pagina. En fatg tgi stò neir tgiro. Per tala tgira è la suprastanza dall'URS s'angasheda permanentamaintg. D'ena vart on igls costs da neir equilibros e da l'otra vart vess la purscheida actuala da neir promoveida. Structuras effizaintas ston far lartg ad innovaziuns lucrativas. Uscheia cumpara la nossa Pagina siva digl schaner 94 tar la stampareia Bieler SA a Panadoz. An pe dalla cumischun da redacziun vign igl redacter sustignia da dus collaboratours libers cun angaschamaint regular. An vista agl nov project "La vusch" ischans averts e sustignagn igl project tenor la nossa pòssa. La PdS porscha durant igl onn an 52 ediziuns manivel 700 paginas infurmaziun an rumantsch surmiran. En fatg tgi mareta rancunaschientscha agls promotours, redacter e collaboratours, scu er a tots abunents tgi sustignan e ligian igl noss organ jamnil.

Vocabulari surmiran

Las stentas ve dalla lavour pigl vocabulari idiomatic surmiran vignan exequeidas tenor program. Las determinaziuns fundamentalas tudestg - rumantsch e per part rumantsch - tudestg resta pero anc da far. Tenor igl incarico, redacter Faust Signorell, pò ins chintar cun la terminaziun da tal, pront per la stampa cun la fegn digl 1996. La necessitad da tal è dada e nous speragn ad ena buna reuscheida.

Sustigns

Er chest onn ò l'URS tschartgea veias da sustignair acziuns tgi promovon igl lungatg rumantsch an Surmeir. En fatg tgi ans caschung a veuple difficultads è do tras las reducziuns e discussiuns davart subvenziuns a Berna e Coira, subvenziuns tgi corran alla finala sur la LR per part er an nossa regiun.

Administraziun

Cun la midada, inevitabla, dalla stampareia per la PdS ò er l'antiera infrastruttura tecnica, "computers", agl noss biro stuaia neir ramplazzada. En fatg tgi ò savia neir realiso angal graztga alla planisaziun da finanzas precauta davart dalla suprastanza. Oz stat avant mang alla redacziun ena configuraziun tecnica tgi so adampleir all'infurmatica moderna.

Persunal

Agl biro dall'URS lavouran permanent igl collaboratour regional, Reto Capeder. Scu impiego dalla LR stat el a disposiziun all'URS scu uniun

affiliada dalla LR per l'animaziun e coordinaziun an dumondas dalla promoziun digl lungatg. El substituescha er an cass d'absenza igl redacter dalla Pagina da Surmeir. Cun la redacziun dalla Pagina da Surmeir è incarico Peder Antona Baltermia, scu responsabel. Igl sies pensum vign chinto cun 80% lavour per la redacziun dalla PdS e 20% scu correspondent local pigl radio rumantsch. Igl redacter vign sustignia d'ena gidantra an piazza parziala, actualmaintg donna Letizia Collet-Candreia.

Leia rumantscha

La nosa collaboraziun cun la LR è fitg bunga. La lavour dalla LR è per nous scu uniun affiliada persvadenta ed ans dat igl sustign basignivel. L'URS è represchentada ainten la suprastanza dalla LR cun igl delego Gion Pol Simeon, tgi s'angascha fitg ferm pigls noss basigns. Scu assessour stat a disposiziun Remi Capeder.

Memoria

An rancunaschientscha d'Albert Camen, vign president dall'URS e redacter dalla Pagina da Surmeir cattez en necrolog an chesta ediziun.

Angraztgamaint

La suprastanza dall'URS engraztg cordialmaintg a tots collaboratours ed a tottas collaboratouras, incaricos, ameis e simpatisants, allas autoritads publicas pigl sustign demusso pigl mantignamaint dalla nosa retga ierta, igl lungatg rumantsch.

Igl president: Romano Plaz

RAPPORT DIGL COLLABORATOUR REGIONAL

Chest onn na viglia betg deir tgi para strousch pussebel tgi seia gio passo puspe en onn, na, chest'eda viglia pitost menziunar tgi seian passos diesch onns siva dalla mia antrada an chesta incumbensa scu collaboratour regional per la promoziun ed igl mantignamaint digl lungatg. Sch'ia dung en sguard anavos stòia constatar, tg'igl è nia luvro bler pigl noss lungatg-mamma, tg'igl è pero er nia discuto e discuto, gea perfign sa tgiplito per el, igl faschond chel mument betg adegna en fitg bung sarvetsch. Dalla conscienza digls Rumantschs sezs per lour lungatg ins pò esser da different meini. Savens dattigl puspe en fi ardaint u ena sbrenzla da speranza, ma er savens da l'otra vart frustaziun e resignaziun, sch'ins vei quant pac tgi cultura e lungatg vignan stimos digl agen pievel.

Igls davos diesch onns èn veiramaintg stos diesch onns da gronda lavour, ins ò instrado bleras tgossas e do impuls per acziuns an vischnanca u val. Igl mantignamaint digl lungatg è pero garantia angal schi tot igls Rumantschs e las Rumantschas salvan lour lungatg. Ia less bod deir scu Banadetg Fontana agl senn digl rumantsch: "Ia sung angal egn, u oz Rumantschs/as u mai ple! Igl fi tgi Banadetg Fontana ò vido per la libertad a sias ouras duess er esser oz, bod 500 onns pi tard chel per cultura e lungatg rumantsch, pertge er cò ans smanatscha grond prievel.

Ediziuns 94

An connex cun chellas stat mintgamai er la correctura da talas per satisfar allas Normas surmiranas. Codeschs cumparias chest onn:

- Igl pitschen Baltisar, en codesch d'unfants, translaziun Reto Capeder, Savognin
- Istorgias d'advent e Nadal, en carnet d'OSL per scolars.

Scuntrada e furmaziun

Igl davos onn è sto en onn da gronda activitad sen chest sectour. Agl collaboratour regional surstat l'antiera planisaziun, organisaziun e realisaziun digls divers curs purschias, tgi vignan publitgias mintgamai aint igl decurs digl avost/settember. Plaschevlamaintg vainsa savia realisar 11 curs cun 236 participants.

Curs da lungatg

Igl davos onn è nia realiso 6 curs da lungatg cun 72 participants a Savognin e Casti. Igl interess pigl rumantsch è avant mang, schi dagn la duevla atenziun persiva.

Siva diesch onns ins ò er lia far ena revista digls curs da lungatg per vurdar tge tgi tals portan. An chels 10 onns èn nias realisos 90 curs da rumantsch cun 241 persungas tgi on frequento passa 3800 ouras. Ca. la mesadad dallas persungas veivan oz betg ple aint igl noss intschess. Dallas

146 persungas tgi èn rastadas cò ins pò deir tgi las pi bleras ancleian fitg bler u tot, ma tgi 112 raschungan navot u pac rumantsch, duple cun unfants tgi cun carschias.

Teater

Plaschevlamaintg ègl reuschia igl meis da matg da fundar ena grupp da teater an Val Alvra. Ella duess sa fatschantar digl teater rumantsch ainten la regiun e dar impuls pigl mantignamaint digl rumantsch an Val Alvra. Preschentaziuns èn preveidas per regla mintga dus onns. Alla testa dalla grupp stat Lina Frei-Baselgia, scolasta da Lai. Cumparia è er la "Scena" tgi cuntigna igl teater "Igl vaschigns da Schilda".

Scu collaboratour viseta naturalmaintg er tottas preschentaziuns da teater e tant scu pussebel er otras represchentaziuns culturalas an nossas vischnancas surmiranas u procuresch translaziuns da teater.

Rumantschaziuns

Per chel sectour am restigl fitg pac taimp durant igl onn ed ia sa ager angal sporadicamaintg.

Cante musica

Er igl onn passo vainsa realiso differents cants averts e preschento an differentaas vischnancas igl codesch da canzungs religiousas: Signer, Dia, ia vi cantar. Igl mument ischans vedlonder da realisar ena cassetta losiva ansemen cun la grupp d'unfants dall'emda da cant rumantscha dalla scola da musica digl Grischun central. Per premaveira 95 saro la cassetta sen meisa.

Savond dall'impurtanza dalla canzung vainsa laschea stampar differents canzungs da Nadal per chor viril e masdo, canzungs popularas viglias or dalla consolaziun.

Vendita da codeschs

La vendita da codeschs è stada ordvart bunga durant igl davos onn. Attribuia a chest bung resultat ò la vendita dad ediziuns estras, scu per. ex. la Cuschigna surmirana. Nous vagn spedia da noss biro anor codeschs per en importo da radond 8000.- fr. An biro, scu er sen las fieras da Savognin e Lantsch, e cun la vendita da vischnanca a vischnanca vainsa vandia codeschs, cassetas e cartas per en importo da 16'800.- fr. Veiramaintg en fitg bung resultat. Lagn sperar tgi cun las ediziuns per giuvenils saptgans porscher anavant buna lectura e sarar chella mancanza tgi ans ò fatg chitogio da blers onns.

Nous dastgagn esser loschs ed an chel mument angraztgevels a tots chels tgi ans sustignan.

Otras lavours

Igl collaboratour vign naturalmaintg confronto cun da tottas dumondas da translaziuns per regulativs, cunvagnientschas, inserats tgi cumegn,

organisaziuns u instituziuns, ma er privats dumondan burmaintg de per de en servetsch u l'oter. Igl post di gl collaboratour è colliia strètgamaintg cun la Pagina da Surmeir, essend tg'igls dus biros sa cattan sot en tetg. Concludond lessa angraztger a tots chels tgi s'angaschan per igl lungatg e per la cultura an general ed an spezial. Ia sa tgi tants e tants èn pertscherts dalla muntada d'en lungatg e tgi steman er l'abiltad da saveir daples lungatgs. Gist cun la mobiltad dad ozande e cun l'imigraziun da tottas razzas, pievels, culturas e lungatgs stuainsa esser averts per igls oters, sainza snaer igl agen.

Reto Capeder, collaboratour regiunal

Suprastanza

Parsoura
Viceparsoura
Actuar
Cassier
Assessoura
Delegos dalla Meirana

Revisours da chint

Romano Plaz, Savognin
Remi Capeder, Casti
Gustav Sonder, Salouf
Gion Cola, Riom
Marlies Jegher, Mulegns
Anita Simeon, Lantsch
Marco D'Alessandro, Riom
Berti Farrér, Stierva
Gion Mareia Cotti, Sur

Pagina da Surmeir
Sulom surmiran

Peder Antona Baltermia
Rina Steier, Savognin
Reto Capeder, Savognin
Rita Uffer, Savognin
Francestg Schmid, Oberengstringen

Uniun da scripturas e scripturs rumantschs

Analog al 1993 po er il 1994 vegnir considerà sco in onn da lavur che steva sut l'ensaina da la cuntinuitad. Per la suprastanza na devi a l'entschatta dal 94 nagina autra finamira che quella da pudair cuntinuar sia lavur sin quels binaris ch'eran sa cumprovads ils onns precedents. En pleds concrets èn manegiads en emprima lingia la dieta da lavur ed ils Dis da litteratura, ma er il post da lectorat, la revista Litteratura - e betg il davos er la participaziun a la Scuntrada en Val Schons.

A Salouf: grond interess per la lectura critica

La dieta dals 4 e 5 da zercladur a Salouf è stada pressapauc la cuntinuaziun da la dieta dal 1993 a Veulden. Er quella giada steva la lavur pratica en il center da l'interess, pia la lavur critica cun e vid il text. Na main che dus tozzels commembras e commembers, ma er baininquala persuna d'ordaifer l'uniun, han gughegià il viadi a Salouf, savend ch'i sa tractava er quella giada d'avair il curaschi da crititgar ils texts preschentads senza retegnientschas e senza pudair sa zuppar davos tranterlingias u anonimadis. Sis auturAs han ristgà il pass ed han mess en discussiun in agen text. Las discussiuns - ch'èn tuttas sa spledadas en in'atmosfera empernaivlamain faira e sincera, ma er solidara e constructiva - èn vegnidas supervisiunadas en moda ordvart cumpetenta da noss collega Iso Camartin, al qual igl è reussì da prender a nus baininquala tema. Tuts dus - il curaschi da s'exponer a la critica e d'acceptar quella (er senza stuair pervi da quai esser d'accord cun ella) ed il curaschi d'exprimer avertamain l'atgna impressiun da lectura (senza sa laschar corrumper d'ina eventuala permaladad da la vart da l'autur(a)) - èn stads dumandads durant quels dus dis. E quai cun fritgaivel resun: tgi ch'è stà a Salouf è turnà a chasa cun il sentiment d'avair profità ina massa - davart las polivalenzas d'in text, davart la critica directa ed averta e betg il davos davart il discurs pragmatic e concret en ina gruppa (anc) survesaivla ed interessada. La suprastanza ha prendì a cor il giavisch exprimì da tuts - numnadamain il giavisch che questa occurrenza possia chattar er vinavant ina cuntinuaziun. Sch'il dumber da las persunas participantas duess dentant anc ina giada s'augmentar, fissi da ponderar da far duas gruppas da lavur.

Dis da litteratura: per la quarta giada

Dals 2 als 4 da settember han gì lieu per la quarta giada ils Dis da litteratura a Domat (documentads en il numer 18 da la Litteratura). La suprastanza ha er quella giada gì l'idea d'envidar uffizialmain la giuventetgna rumantscha. E puspè ha in bel dumber da scolaras e scolaras da las scolas medias da l'entir intschess rumantsch, ma er da las partiziuns

rumantschas da las universitads dà suatientscha a noss invit e demussà durant ils dis in grond interess. Cun il bloc da la giuventetgna da sonda suentermezdi ha la giuventetgna survegnì per l'emprima giada la chaschun da preschentar en il rom d'ina occurrenza speziala atgnas lavurs litteraras. Na main ch'in mez tozzel giuvnas e giuvens han fatg adiever da questa offerta e demussà che la litteratura rumantscha ha senz'auter in futur.

En il center dals dis èn sa chapescha puspè stadas las prelecziuns moderadas cun Gion Deplazes (venderdi); Göri Klainguti, Rita Uffer, Ursicin G. G. Derungs e Vic Hendry (sonda) ed Annalisa Zumthor-Cuorad e Silvio Camenisch (dumengia). Daspera ha la suprastanza envidà quella giada cun Ruth Schweikert ina giuvna autura da la Svizra tudestga ch'ans ha prelegì ord ses emprim cudesch da raquints «Erdnüsse. Totschlagen». Ils Dis da litteratura duain esser dapli che mo in inscunter «entre nous», els duain er documentar nossa bilinguitad vivida. Che la suprastanza sa stenta adina puspè da correspunder a quella realitad e da laschar entrar vents d'utrò en la halla polivalenta, demussan - sper l'invit da Ruth Schweikert - er l'engaschament da la musicista Christine Lauterburg e dal musicist Zsolt Marffy (venderdi saira), sco er quel da Roland Van Straaten ch'ha accompagnà la concorrenza litterara «cun gronda chapientscha».

La concorrenza litterara La Pagina è segiramain puspè stada in dals eveniments marcants dals Dis da litteratura. Ella ha dentant er provocà qua e là criticas, e quai surtut pervi dal fatg ch'il dumber da las participantas e dals participants (passa 30!) ha questa giada bunamain siglientà il rom da l'occurrenza. La suprastanza prenda a cor quellas vuschs criticas e prenda en vista ina u l'autra midada organisatorica en chausa. Cun la plima (pia cun il Premi Term Bel) è quella giada il giuven Giovanni Netzer per ses text «La mort da Giulietta». Il Premi spezial da promoziun ha la giuria dà a Madlaina Rauch per «Avuost 94» ed il Premi dal public è à ad Aita Biert per «Scriva ella da di o da not? ...».

Ils quarts Dis da litteratura èn stads sut l'ensaina da las punts - punts tranter giuven e vegl, tranter idioms e rumantsch grischun, ma er tranter rumantsch e tudestg u tranter text e musica.

Sco giasts da surpraisa èn sa preschentads quella giada las acturas ed ils acturs dal program radiofonic «Maloney». La «story» - cun sia maschaida tranter «gags» e «tensiun» - ha chattà tar il public ina buna accoglientscha.

Cun intginas producziuns da la grupp da chant «Calcedon» e cun la surdada dals premis èn ils quarts dis ids a fin ed ha cumenzà - stante pede - l'organisaziun dals tschintgavels ...

Scuntrada en Val Schons - RG en Val d'Avras

Il 1994 è la suprastanza sa radunada uffizialmain tschintg giadas. Daspera hai dà differentas sentupadas inuffizialas tranter singuls commembers da noss gremi directiv, ils quals han servì per organisar ils detagls da nossas occurrenzas.

Per la Scuntrada en Val Schons ha la suprastanza organisà ensemen cun la Lia rumantscha quatter blocs da discussiun che stevan sut il titel «vis-à-vis»

- nua che auturas ed auturs èn entrads en dialog in cun l'auter - ed ina discussiun da podi davart il tema «RG sco linguatg da litteratura». Daspera ha noss collega Clo Duri Bezzola organisà in lavuratori da scriver ch'è stà bain frequentà ed ils fritgs dal qual vegnan publitgads en il proxim numer da nossa revista. Ed il president ha manà in seminari davart il scriver dialogs, titel: «Tranter duet e duel».

L'onn da lavur è i a fin cun la radunanza generala dals 15 d'october a Cresta en Val d'Avras. Sco adina ils davos onns è er quella giada la participaziun stada plitost magra. Ma quest fatg nun ha pudì disturbar la buna atmosfera ch'ha regì quel di sulegliv. Damai che l'uniun ha pudì deliberar ils davos onns baininquala tractanda da paisa (sco finanzas, statuts u post da lectorat) è la RG stada a fin bunamain avant che d'entschaiver. La precara participaziun è vegnida cuncontrastada da maniera pli che legraivla da l'admissiun da na main che d'ina nova commembra e da quatter novs commembers, numnadamain: Fabiola Carigiet, Augustin Manetsch, Giovanni Netzer, Rico Tambornino e Niggi Schubert. L'uniun dumbra oz 60 commembras e commembers.

Post da lectorat e Litteratura

En il decurs da l'onn passà han set auturAs fatg adiever dal post da lectorat. Quel fatg demussa il grond interess en chaussa, e la suprastanza vulesc intimar las auturas ed ils auturs da far er vinavant adiever da quella purschida.

Durant il 94 ha la redacziun da la Litteratura publitgà dus numers, il 16 cun il tema «nus» ed il 17 cun il tema «adrenalin». Suenter la demissiun da Mevina Puorger, ch'è stada dapi il 1986 ina redactura engaschada da nossa revista, ha la RG 94 elegì sco successura l'autura e studenta da romanistica Fabiola Carigiet.

Program da lavur 1995

Per l'onn 1995 ha l'USR danovamain in program pulpì. Dals 16 als 18 da zercladur organisescha ella puspè ina dieta da lavur davart la critica. Il lieu da l'occurrenza n'è anc betg fixà - ma i vegn a sa tractar da la regiun da Flem, ubain dals conturns da Cuira.

Sa chapescha han lieu er quest onn ils Dis da litteratura, er sche quai na sa chapescha betg dal tut da sasez. Ma la suprastanza e la RG han concludì da cuntinuar, uschia ch'ìls dis han lieu quest onn - pitschen giubileum! - gia per la 5avla giada.

La redacziun planisescha per quest onn in sulet numer. Quel stat sut il tema «metropolas» e duess cumparair a l'entschatta da zercladur.

La proxima RG, nua ch'i sa tracta da prender en vista tschertas midadas da structura e da tscherner in nov presidi, ha lieu ils 23 e 24 da settember a Savognin.

Jau na vi serrar quest rapport senza engraziar a tut quellas e tut quels che s'han engaschads en favur da nossa uniun. Jau patratg qua surtut er a la Lia

rumantscha, a l'Acziun Rumantscha ed a las instituziuns e persunas da Domat, senza las qualas ils Dis da litteratura na fissan betg realisabels.

Betg il davos vi jau però engraziar a mias consuprastantas e mes consuprastants per la buna collavuraziun e per il spiert collegial e simpatic ch'ha regì nossas sedutas sco er a las commemoras ed als commembers per lur sustegn, lur participaziun e lur interess.

Il president: Flurin Spescha

Suprastanza

<i>President</i>	Flurin Spescha, Turitg
<i>Cassier</i>	Benedetto Vigne, Turitg
<i>Actuara</i>	Sora Florentina Camartin, Mustér
<i>AssessurAs</i>	Jon Nuotclà, Cuir Erica Lozza, Horw
<i>Redacziun „Litteratura“</i>	Fabiola Carigiet, Berna Vic Hendry, Schaffusa Flurin Spescha, Turitg (coordinatur)
<i>Post da lectorat</i>	Rina Steier, Savognin (surmiran) Gisula Tscharner, Veulden (sutsilvan) Clà Riatsch, Berna (ladin) Gieri Menzli, Cuir (sursilvan) Roman Caviezel, Cuir (sursilvan) Manfred Gross, Cuir (rumantsch grischun)
<i>Represchentant en l'USS</i>	Clo Duri Bezzola, Oetwil am See

Cuminanza rumantscha radio e televisiun

The logo for CRR (Comité romantsch radio e televisiun) consists of the letters 'CRR' in a bold, white, sans-serif font, centered within a solid black square.

Radunonza da commembers a Rabius

La radunonza annuala da commembers dalla CRR ha giu liug ils 7 da matg 1994 a Rabius. La bein frequentada radunonza ha approbau il quen dalla societad dalla CRR per 1993, il rapport da gestiun dalla CRR per 1993 e dau scarica als organs responsabels. A caschun dalla radunonza annuala a Rabius ei il premi cultural dalla CRR per 1994 vegnius surdaus a Victor Durschei, Mustér, sco undrientscha da sia lavur sco sribent, animatur e poet romontsch e sco fidau intermediader da numerusas contribuziuns ed informaziuns per il Radio Rumantsch duront biars onns, ed a Paulin Nuotclà, Punt-Chamues-ch, sco undrientscha per la lavur sco cantatur ed el sectur dalla lirica e prosa romantscha sco era per sia lavur d'illustraziuns, sgrafits e restauraziuns.

Suenter las tractandas statutaras ha Peter Schellenberg, directur dalla Televisiun Svizra DRS, orientau davart "La Televisiun Rumantscha ella Televisiun dalla DRS". En quei connex ha il president dalla CRR allegau la situaziun speciala dalla CRR che giustifichescha arisguard l'organisaziun e l'autonomia dalla Televisiun Rumantscha ina sligiaziun pratica ed adequata.

Organs dalla CRR

La gestiun dils organs dalla societad regionala CRR che fuorma ensemen cun las societads dallas 3 ulteriuras regions linguisticas dalla Svizra, la Societad svizra da radio e televisiun (SSR), vegn presentada detagliadamein el rapport dalla CRR per 1994. Leu vegn era il quen dalla societad da commembers cun il rapport dils revisurs mintgamai publicaus. En quest liug savein nus consequentamein serestrenscher sin entginas informaziuns da natira generala.

La CRR ei enteifer la SSR tenor la concessiun dil Cussegl federal ed ils statuts dalla SSR e dalla CRR la representanta dalla region dalla Svizra romantscha. Ils organs cun incumbensas e cumpetenzas d'interpresa ein - sper il directur dil studio regional - il directori ed il Cussegl regional dalla CRR. Il directori da 5 commembers ei igl organ executiv dalla societad regionala CRR. El funcziuna era sco suprastonza dalla CRR sco uniun da commembers(ras). Egl onn da gestiun 1994 ha il directori dalla CRR salvau sis sedutas. Il Cussegl regional, che cumpeglia 15 commembers(ras) ord tuttas valladas romontschas, ei seradunaus enteifer igl onn 1994 3 gadas. Quei organ dalla CRR ha oravontut incumbensas e cumpetenzas da natira legislativa e da controlla. Ad el cumpetan lu era differentas elecziuns.

Il Cussegl dil publicum da 15 commembers(ras) ademplescha ina funcziun consultativa arisguard las emissiuns romontschas da radio e televi-

siun. Igl organ da mediaziun ha la funcziun d'in mediatur concernent reclamaziuns viers emissiuns romontschas da radio e televisiun. Reclamaziuns che han passau il mediatur senza pacificaziun, san vegnir suttamesas enteifer il termin legal alla corrispundenta istanza da recuors federala. Davart decisiuns da quella decida definitivamein la dertgira federala. Ils rapport dil Cussegl dil publicum e dil organ da mediaziun fuorman ina part integrala dil rapport da gestiun dalla CRR.

Dus novs menaders da redacziun

Igl atun 1994 ha il directori dalla CRR elegiu per il Radio Rumantsch dus novs menaders da redacziun: Johann Clopath per la redacziun "Informaziun" e Niculin Bezzola per la redacziun "Program". Els remplazzan naven dall'entschatta da schaner 1995 Richard Cavigelli e Men Steiner. Quels dus remettan la funcziun da menader da redacziun, stattan denton vinavon a disposiziun sco redactors da quella redacziun ch' els han empalau dapi differents onns. Quei proceder che vegn adina puspei praticaus ella SSR, possibilitescha mutaziuns el rom dil cader. Ils dus menaders da redacziun partents han menau las redacziuns „Informaziun“ e „Program“ cun engaschi, cumpetenza e senn da responsablidad. Als dus successurs giavischa il directori bien success.

Contonschiu las miras fixadas

Cun satisfacziun san ils organs ed ils representants dalla CRR els differents gremis naziunals e regional constatar ensemen cun ils responsabels dil studio regional che las miras fixadas per 1994 ein essenzialmein vegnidas contonschidas. Il contonschiu che munta puspei in impurtont pass anavon, sa vegnir resumaus cuortamein sco suonda:

- *Approvaziun dil preventiv per igl onn 1995*

Il preventiv dalla unitad d'interpresa dil Radio e dalla Televisiun Rumantscha fuorma ina part dil preventiv dalla SSR. Il Cussegl federal ha renviu l'entschatta november 1994 la gronda part dallas propostas per in augment dallas taxas da concessiun. Malgrad quei conclus ha il directori dalla SSR (Cussegl administrativ dalla SSR) approbau ils 17 da november 1994 il preventiv dalla SSR 1995, deliberaus igl october 1994 dallas istanzas dallas societads regionalas per mauns dalla SSR, senza reducir ils programs existents. En singuls cass sto denton la realisaziun da postulats per novs projects vegnir refatga.

- *Ulteriura decentralisaziun*

Sin fundament d'ina istanza comunabla dil directori dalla CRR e dil directur dil Radio Rumantsch alla SSR ha il directori dalla SSR concludiu en connex cun la deliberaziun dil preventiv 1995 in credit supplementar per dus ulteriurs correspondents(as) cun domicil en regiuns romontschas. Ils plazs da lavur previ ein Scuol e Glion. Cun quei ulterior pass d'ina decentralisaziun vulan la CRR ed il studio regional promover ed intensivare l'informaziun e las contribuziuns ord valladas romontschas.

- Dapli temps d'emissiun suentermiezdi

Cul credit supplementar per 1995 ed oravontut cul sustegn dalla nova tecnologia respectivamein automatisaziun tecnica dil studio regional a Cuera eis ei plinavon pusseivel d'extender el decuors dalla primavera 1995 il temps d'emissiun da suentermiezdi per ca. duas uras (15.00 - 17.00 uras). Quei augment cumpeglia oravontut in program accumpignont da natira divertenta cun bia cant e musica. Cun quei slargiamet s'augmenta il temps d'emissiun dil Radio Rumantsch a ca. 12 uras per di.

- Dapli autonomia per la Televisiun Rumantscha

Per la Televisiun Rumantscha mauncan la basa legala ed ina atgna cadeina per contonscher la posiziun giuridica d'ina societad regionala sco quei ei il cass arisguard il Radio Rumantsch. Aschia ei la Televisiun Rumantscha ligiada oz oravontut cun la Televisiun dalla Svizra tudestga e retoromontscha (DRS). Ils statuts novs dalla DRS prevedan denton la pusseivladad da surdar alla CRR incumbensas d'interpresa che pertuccan la Televisiun Rumantscha. Sin fundament da contractivas cun la direcziun dalla Televisiun Svizra DRS e culs representants cumpetents dalla DRS e dalla SSR ha il directori dalla DRS revediu il november 1994 il reglament da gestiun dalla DRS. Cun quella revisiun ha el incumbensau la CRR cun la realisaziun dallas emissions romontschas da televisiun che vegnan transmesso sur la cadeina dalla DRS. Ensemen cun quella incumbensa ei era la responsablidad pil program, pil persunal e per las finanzas vegnida delegada. Enteifer il rom dil reglament da gestiun dalla CRR ha il directori CRR incaricau il studio regional che dispona dalla redacziun dalla Televisiun Rumantscha, cun quella incumbensa. Il reglament da gestiun dalla CRR che valeva tochen ussa per il sector dil Radio Rumantsch, vegn da niev applicaus conformamein arisguard la Televisiun Rumantscha. Concernent cumpetenzas e responsablidad valan aschia per Radio e Televisiun Rumantscha las medemas normas. Enteifer il dretg superiur obtegn la Televisiun Rumantscha consequentamein dapli autonomia che tochen dacheu. Ella cumpetenza dalla regiun DRS restan vinavon decisziuns davart il temps d'emissiun ed il plan da structura dalla Televisiun Svizra DRS. Arisguard ils mieds da producziun, la scolaziun e.a.v. exista ina cunvegnientscha cun la direcziun dalla Televisiun Svizra DRS.

Bilanza positiva

Igl onn 1983 muntava il temps d'emissiun dil Radio Rumantsch a ca. 40 minutas. En pliras etappas ei quel vegnius augmentaus considerablamein. El decuors digl onn 1995 contonscha il temps d'emissiun dil Radio Rumantsch ca. 12 uras per di. Era el sector dalla Televisiun Rumantscha eis ei stau pusseivel da contonscher augments e migliurs. En scadin cass havein nus oz jamnilmein 4 gadas ina preschientscha romontscha ella televisiun. Cheutras eis ei era pusseivel d'esser pli actuals. Las cefras ch'indicheschan il diever dil publicum, ein oravontut arisguard il TELESGUARD fetg legrevilas. Aschia contonscha il TELESGUARD ina participaziun da pu-

blicum che survarga per regla 200'000 personas. Quei ei denter auter era d'attribuir al bien temps d'emissiun ed als suttetels en lungatg tudestg, ina novaziun introducida gia avon ca. in onn.

Resumond san ins constatar ch'igl ei reussiu da contonscher enteifer ils davos 10-12 onns in considerabel augment dalla purschida romontscha el radio ed ella televisiun dalla SSR. Il Radio Rumantsch ei cun la realisaziun dil slargiament dil temps d'emissiun da suentermiezdi in radio ch'emetta praticamein igl entir di. El decuors dils onns ei il Radio Rumantsch sesviluppau ad in radio che accumpogna la populaziun romontscha enteifer e per ina gronda part era ordeifer il cantun Grischun tras il mintgadi. Alla sava dil giubileum da 50 onns sa la CRR presentar ina bilanza tuttavia positiva. Quei ei in fatg che legra tut ils representants dils organs dalla CRR e dil studio regional. Cun grond engaschi ed ord atgna iniziativa han els contribuui a quei success.

Il parsura: Fidel Caviezel

Directori

President

Vicepresident

Commembers

Fidel Caviezel, Cuera/Sumvitg

Remo Godly, Cuera/Zernez

Duri Bezzola, Scuol (numnaus dil Cussegl federal)

Antonio Riva, Berna (ex officio)

Martin Quinter, Mustér

Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa

Lavur publica

L'on 1994 han ils commembers da la suprastanza da l'URB darcheu contactà las associaziuns grischunas/rumantschas in lur territori per tillas *preschantar l'URB* e declerar sias finamiras. Quellas sun tenor ils statüts da reunir las associaziuns rumantschas/ grischunas dadour il chantun Grischun e da promover l'infuormaziun vicendaivla e quella cun la Lia rumantscha. Quatras vuol l'URB contribuir activamaing a las finamiras da la Lia rumantscha e sustgnair ils sforzs per lingua e cultura rumantscha.

Scuntrada 1994 in Val Schons

L'URB s'ha partecipada activamaing a la Scuntrada in Val Schons. Ella ha organisà suot la bachetta da sia vicepresidente Cilgia Vital, Goldach, üna discussiun al podium sur dad ün dals temas ils plü importants per tuot las Rumantschas e'ls Rumantschs chi vivan dadour l'intschess da lur lingua materna, nempe: *Che pudaina far per cha eir noss uffants restan Rumantschs?*

La discussiun ha trattà il tema *La seguonda generaziun - persa pel rumantsch?* Manader da la discussiun es stat Sigisbert Lutz chi abitescha a Berna. Florentin Lutz, Berna, ha tgnü il referat introductiv, e las personas chi s'han partecipadas a la maisa dal podium han dat andit ad üna discussiun animada. Quai sun: Clo Duri Bezzola, Oetwil a. S; Adolf Collenberg, Cuaira; Isabella Jäger, Dübendorf; Clara Joos, Cuaira. A la fin ha Gion Duno Simeon, Cuaira, fat ün'analis da la discussiun our dal punct da vista dad ün chi'd es restà in patria.

Per güdar cha noss uffants restan Rumantschs es gnüda fatta la proposta dad organisar *chomps da vacanzas in territori rumantsch*.

L'URB ha muossà a man da cartas e glistas in che lös illa Bassa chi sun uniuns commembras ed in che regions cha nus pudain fingià retschaiver las emischiuns dal radio rumantsch tras cabel.

Radio rumantsch

Davent da l'on chi vain nu gnaran derasadas giò la Bassa pü ingünas emischiuns dal Radio rumantsch sur ils emettuors dad uondas cuortas, dimena neir plü per exaimpel las novitads da la saira sur DRS 2. Tenor il regulativ da la nouva ledscha da radio e televisiun sun però las *societats da cabel obliadas da derasar ils prüims* programs da tuots quatter radios naziunals svizzers, dimena eir quel da nos *Radio rumantsch*. Id es cler cha quistas societats nu sun prontas dad installar ils indrizs necessaris e d'occupar üna da las frequenzas s-charsas in lur cabels sch'ingün nu taidla las emischiuns

rumantschas. Perquai esa indispensabel cha tuot ils Rumantschs chi vivan giò la Bassa fetschan palais lur bsögn da pudair retschaiver il program dal Radio rumantsch. Pür cur cha nus pudain cumprovar cha la necessità da tadlar las emischiuns rumantschas es efectivamaing avant man, pudarà l'URB metter suot pressiun las societats da cabel. Per quist scopo ha l'URB stampà scrits da suottascripziun e tils miss a disposiziun d'ürant la Scuntra-da.

LR e Gruppa da lavur per üna gasetta rumantscha dal di

Ils commembers da la suprastanza da l'URB han tut part activamaing a las radunazas da delegats da la LR, ed il president ha assistì a quellas dal cussagl da la LR e per part a quellas da la Gruppa da lavur per üna gasetta rumantscha dal di.

Conferenza annuala

La conferenza annuala chi ha gnü lö in november a Lucerna ha reelet tuot la suprastanza per ün'ulteriura perioda da trais ons. Il „bap“ da l'URB, Toni Cantieni, anteriur president da la Lia Rumantscha ed actual president da la Pro Svizra Rumantscha, d'eira eir preschaint ed ha dat üna cuorta survista da la situaziun dals progets per üna gasetta rumantscha dal di. Il „padrin“ da l'URB, dr. Giusep Capaul, ha rapreschantà la suprastanza da Lia Rumantscha e portà seis salüds.

La conferenza annuala da l'on chi vain avarà lö ils 11 november 1995 a Berna per cha'ls interessents possan as partecipar a la festa da giubileum da la Società grischuna bernaisa.

Il parsura: Gian Guolf Bardola

Suprastanza

President
Vicepresidenta ed
Actuara
Assessurs

Gian Guolf Bardola, Thalwil
Cilgia Vital, Goldach
Sigisbert Lutz, Berna
Clau Derungs, Malers
Jachen Sarott, Chesalles-sur-Moudon

Cuminanza mussadras rumantschas

Que es mieu ultim rapport annuel zieva desch ans ch'eu d'he presidio la CMR. In quell'ocasiun vögl eu revgnir a las müdedas ed a las decisiuns las pü importantas cha nus mussedras vains raggiunt pel s-chelin scoulina ils ultims ans.

Dal 1984 d'he eu surpiglio il presidi da la CMR. Quella vouta vaivans be poch radunanzas da suprastanza, cun que cha'd eiran da tratter be dumandas internas da la CMR e dad organiser la radunanza generela.

Ad es gnieu il mumaint cha vains tschercho da gnir our da nossa izolaziun pigliand contact cun otras uniuns da nossa professiun.

Dal 1987 essans gnidas dumandedas da dvanter commembras dal BLV (Uniun da magisters grischuns) "s-chelin scoulina", adonta cha na tuot ils delegios da la conferenza chantunela da magisters d'eiran perinclets culla proposta. Els vessan preferieu scha nus mussedras rumauntschas ans vessans unidas cun quellas da lingua tudas-cha. Cun que nu vess la CMR pü existieu.

Dal 1988 essans dvantedas üna secziun da l'associaziun svizra da mussedras KgCH. Lo rapreschantains nus tuot las scoulinas rumauntschas.

Quist pass ho eir pretais üna revisiun totela da noss statüts.

Al listess mumaint haun cumanzo ils preparativs per la revisiun totela da nossa ledscha da scoulina.

Quella ho mno per granda part müdedas positivas taunt per las mussedras scu eir pels iffaunts.

In meg 1992 ho il pövel grischun accepto la ledscha nouva.

Uena granda lavur dals ultims ans es steda quella da preparar l'ediziun d'ün cudesch da chanzuns e versets i'ls differents idioms. La "Girumbella" in puter e la "Cuorturala" in sursilvan sun cumparidas, avair pazienzcha stöglan las collegas d'Engiadina Bassa e la Val Müstair. La cassetta per la Girumbella nun es neir auncha cumparida, ma vess da gnir. Daspö la commembranza culla KgCH haun las lezchas da la suprastanza tuot otras dimensiuns. Tar progets, müdamaints e decisiuns vains eir nus il dret da vuscher.

Tuot las incumbenzas ch'eu d'he surpiglio avaunt 10 ans sun uossa suot tet. Preque m'he impisseda cha saja gnieu il mumaint da'm retrer e da surder il timun a forzas pü giuvnas.

Structuras novas - forzas giuvnas!

Tar noss'ultima radunanza generela in settember nun es que sto pussibel da chatter üna presidenta. Our da quel motiv ho la suprastanza decis da lavurer düraunt ün an in ün collectiv. Mincha commembra surpiglia las incumbenzas e la respunsabilted tenor üna glista da dovairs.

Glivrer mieu rapport vuless eau cun ün sincer grazcha fich a minchün chi m'ho sustgnida in mia lavur e per la buna collavuraziun culla suprastanza, la collegas e las instanzas a favur da nossas scoulinas rumauntschas.

La presidenta: Mirta Hartmann

Suprastanza

Presidenta

Vicepresidenta

Actuara

Chaschiera

Assessura

Revisuras da quint

Mirta Hartmann, Silvaplana

Letizia Sonder, Lantsch

Clara Cadruvi, Ruschein

Annina Nicolay, Samedan

Barbara Rupp, Laax

Sora Veronica Albin, Glion

Mirta Lombris, Alvangni-Vischnanca

Rendaquint da la Lia rumantscha 1994

Rendaquint da la Lia rumantscha 1994

EXPENSAS

	Contribuziuns directas	<i>Quint 1994</i>	<i>Prev. 1994</i>	<i>Quint 1993</i>
	<i>Uniuns regiunalas</i>			
3050	Romania	86 250.—	86 250.—	86 250.—
3060	Uniun dals Grischs	86 250.—	86 250.—	86 250.—
3070	Renania	86 250.—	86 250.—	86 250.—
3080	Uniun rumantscha da Surmeir	86 250.—	86 250.—	86 250.—
Total	<i>Uniuns regiunalas</i>	345 000.—	345 000.—	345 000.—
	<i>Uniuns surregiunalas</i>			
3150	Societad Retorumantscha	25 000.—	25 000.—	23 750.—
3160	Cuminanza rum. radio e televisiun	625.—	625.—	593.75
3170	Uniun scripturs rumantschs	40 000.—	40 000.—	38 000.—
3180	RumantschAs en la Bassa	—	—	273.10
Total	<i>Uniuns surregiunalas</i>	65 625.—	65 625.—	62 616.85
	<i>Pressa rumantscha</i>			
3250	Gasetta Romantscha	39 375.—	39 375.—	37 406.25
3260	Fögl Ladin	39 375.—	39 375.—	37 406.25
3270	La Casa Paterna/La Punt	87 500.—	87 500.—	83 625.—
3280	Pagina da Surmeir	87 500.—	87 500.—	83 625.—
3290	Punts	2 000.—	—	—
3295	PSR/ANR/LA VUSCH	20 000.—	20 000.—	—
Total	<i>Pressa rumantscha</i>	275 750.—	273 750.—	262 062.50
	<i>Diversas contribuziuns</i>			
3350	Ediziuns ordaifer la LR	28 500.—	19 000.—	20 700.—
3351	Uniuns culturalas	2 033.—	1 500.—	500.—
3352	Fundaziun Planta	2 000.—	2 000.—	2 000.—
3353	Fundaziun Retoromana	2 000.—	2 000.—	2 000.—
3354	Fundaziun Dialog	8 017.—	7 600.—	8 017.—
3355	Fundaziun scienza e giuventetgna	—	1 000.—	1 000.—
3360	SRR/Rapport LR en las Annalas	900.—	900.—	900.—
3361	Cuminanza mussadras rum. CMR	500.—	500.—	500.—
3362	Projects circumscrits	—	—	4 500.—
3364	UFCE-delegaziun rumantscha	4 823.90	2 500.—	3 309.—

	Quint 1994	Prev. 1994	Quint 1993
3365 Gasetta da scolars Aviöl	5 000.—	5 000.—	4 750.—
3367 Contribuziuns nunprevidas	-.—	-.—	1 639.20
Total <i>Diversas contribuziuns</i>	53 773.90	42 000.—	48 815.20
Total <i>Contribuziuns directas</i>	740 148.90	726 375.—	719 494.55

Acziuns spezialas

3450 Program d'assimiliaziun	33 633.—	35 000.—	39 599.80
3452 Curs rumantsch scola Cuira	4 039.80	6 000.—	5 789.20
3453 Scolaziun da creschids	5 903.35	3 000.—	3 764.20
3454 Scolas medias/istorgia da la litteratura	-.—	-.—	16 000.—
3456 Preparaziun vocabularis idiomatics	-.—	-.—	-.—
3457 Salon du livre et de la presse	3 920.—	4 500.—	4 579.90
3458 Documentaziun/relaziuns publicas	8 694.80	6 000.—	3 521.30
3459 Pressa/studi da projects	-.—	-.—	-.—
3460 SCUNTRADA RUMANTSCHA	162 414.35	145 000.—	10 000.—
3462 Promoziun chant rumantsch	46.—	6 000.—	700.—
3464 Rumantschaziuns	72.—	2 000.—	397.50
3465 Bibliotecas localas	307.30	2 000.—	2 959.90
3466 Acziuns na fixadas	-.—	-.—	248.60
3467 Cussegliaziun d'experts	4 234.80	-.—	-.—
3468 Geniturs ed uffants	120.—	1 000.—	626.—
3469 Project dumbraziun dal pievel	5 135.80	5 000.—	7 429.50
3470 Dun naziunal/La Quotidiana	-.—	-.—	-.—
3475 Contacts cun regiuns svizras	744.—	3 000.—	1 110.—
3476 Contacts cun regiuns europeicas	250.—	3 000.—	3 059.05
Total <i>Acziuns spezialas</i>	229 515.20	221 500.—	99 784.95
Total <i>Expensas generalas</i>	969 664.10	947 875.—	819 279.50

Collavuraturs regionalas

3501 Pajas mensilas	424 330.40	423 700.—	407 364.75
3506 Supplement per la chasada	8 160.—	8 160.—	8 160.—
3507 Supplement d'uffants	10 380.—	10 200.—	10 200.—
3511 AVS/AI/UCG/AD	33 315.45	33 000.—	32 144.75
3513 Segiranza d'accidents	409.55	420.—	395.15
3515 Cassa da pensiun	40 791.75	36 000.—	31 157.60
3521 Spesas da viadi	7 481.60	10 000.—	8 328.10
3522 Diversas custs da biro	9 533.95	6 000.—	7 810.75
3523 Fits biro	7 800.—	7 800.—	7 700.—
3553 Elavuraziun electronica da datas	-.—	-.—	60.—
3554 Infrastructura biros coll. novs	-.—	-.—	-.—
Total <i>Collavuraturs regionalas</i>	542 202.70	535 280.—	513 321.10

	<i>Quint 1994</i>	<i>Prev. 1994</i>	<i>Quint 1993</i>	
Post da linguatg				
3601	Pajas mensilas	140 086.80	156 000.—	138 777.70
3603	Pajas rg	150 748.30	148 632.—	156 590.—
3606	Supplement per la chasada	3 816.50	3 770.—	3 774.—
3611	AVS/UCG/AD/AI	25 179.25	23 000.—	23 575.70
3613	Segiranza d'accidents	309.50	300.—	286.50
3615	Cassa da pensiun	21 972.90	25 000.—	21 275.50
3550	Biblioteca linguistica	551.45	2 000.—	1 649.55
3553	Elavuraziun electronica da datas	3 300.—	7 000.—	2 778.—
Total	<i>Post da linguatg e da RG</i>	345 964.70	365 702.—	348 706.95

Post d'infurmaziun e da documentaziun				
3701	Pajas mensilas	64 742.50	71 000.—	68 749.20
3706	Supplement per la chasada	1 224.—	1 220.—	1 224.—
3711	AVS/AI/UCG/AD	5 321.60	5 600.—	5 487.45
3713	Segiranza d'accidents	65.40	100.—	66.70
3715	Cassa da pensiun	5 951.20	6 200.—	5 361.40
3753	Elavuraziun electronica da datas	2 300.—	3 000.—	945.—
3755	Material d'infurmaziun	134.90	—.	84.60
Total	<i>Post d'infurmaziun e documentaziun</i>	79 739.60	87 120.—	81 918.35

Post da translaziuns				
3801	Pajas mensilas	49 883.50	50 000.—	47 517.60
3802	Pajas per ura	1 484.95	—.	367.25
3806	Supplement per la chasada	1 139.—	1 224.—	1 224.—
3807	Supplement d'uffants	1 882.—	—.	500.—
3811	AVS/AD/UCG/AI	3 986.65	3 900.—	3 829.45
3813	Segiranza d'accidents	49.—	50.—	46.55
3815	Cassa da pensiun	3 495.15	4 000.—	2 904.80
3853	Elavuraziun electronica da datas linguisticas	4 425.—	2 000.—	75.—
3855	Lectorat da translaziuns	—.	2 000.—	—.
Total	<i>Post da translaziuns</i>	66 345.25	63 174.—	56 464.65

Post da teater				
3901	Pajas mensilas	12 236.90	13 000.—	15 201.90
3902	Pajas per incumbensas	290.—	3 000.—	1 036.50
3911	AVS/AI/UCG/AD	965.55	1 000.—	1 213.40
3913	Segiranza d'accidents	11.85	30.—	14.75
3950	Curs/festival da teater UTP	—.	1 000.—	—.
3951	Spesas e contribuziuns	500.—	2 000.—	4 000.—
3952	Contribuziun UTP	1 000.—	1 000.—	1 000.—
3953	Biblioteca	—.	500.—	—.

	Quint 1994	Prev. 1994	Quint 1993
3954 Translaziuns	11 900.—	10 000.—	8 455.—
3955 Mussavia dramatic	—.	500.—	1 200.—
3956 LA SCENA	1 039.—	1 500.—	486.—
3957 Contribuziun per REFLECTUR	1 000.—	1 000.—	1 000.—
3958 Contacts externs e festival	—.	1 000.—	—.
3959 Divers custs	215.50	500.—	306.—
3962 Contribuziuns annualas	636.—	1 000.—	600.—
3963 SCUNTRADA/scola da teater	—.	5 000.—	—.
3965 Project UTP/SCUNTRADA	—.	2 000.—	—.
Total Post da teater	29 794.80	44 030.—	34 513.55

Post d'ediziuns

4001 Pajas mensilas	34 846.20	34 200.—	30 760.65
4002 Pajas per ura	13 388.90	12 000.—	11 665.40
4011 AVS/AI/AD/UCG	3 952.30	2 700.—	3 386.40
4013 Segiranza d'accidents	48.60	50.—	41.15
4040 Quaderns OSL	21 807.15	25 000.—	23 988.10
4042 Acziuns per promover il chant	356.70	—.	1 336.40
4044 Abunament chanzuns	5 000.—	7 000.—	9 849.80
4045 Restampa Dicziunari ladin-francais	18 529.80	16 000.—	—.
4046 Meds didactics scolas fundamentalas tudestgas	4 098.20	6 000.—	6 303.90
4047 Med "assimiliaziun/integrasiun rumantscha"	8 402.95	4 000.—	4 702.—
4048 Restampa cuors Menzli vallader	8 830.—	—.	—.
4050 PLEDARI GROND (1994 sin discs)	2 317.35	5 000.—	79 839.05
4054 Funtaunas IV	70.30	—.	32 760.15
4056 Comics rumantsch	—.	3 000.—	—.
4058 Rstampa vocabularis	20 000.—	—.	—.
4059 Restampa Strietta	2 399.—	—.	—.
4061 Versets e chanzuns	56 093.80	30 000.—	14 599.—
4062 Cassetas tar chanzuns e versets	—.	10 000.—	21.—
4064 Restampa Funtaunas I	—.	—.	7 600.—
4066 Restampa Vocabulari tud.-surs.	22 176.—	23 000.—	—.
4067 Restampa Dicziunari tud.-lad.	—.	—.	4 725.65
4068 Restampa Dicziunari lad.-tud.	260.—	—.	—.
4073 Cumpra Polyglott	—.	—.	5 208.—
4075 Grufi Gruogn	12 905.—	—.	—.
4078 Restampa prospect Rumantschia tud.	100.—	—.	7 000.—
4079 Lectura uffants gronds 7-14	134.25	40 000.—	—.
4080 Lectura giuvenils 15-20	55.30	15 000.—	—.
4081 Pepino (surs./surm./put.)	18 045.65	—.	—.
4082 Don Quichotte	16 111.—	—.	85.10
4083 Greg	24 021.30	—.	—.

	Quint 1994	Prev. 1994	Quint 1993
4084 Cumpra per sustegn	-.—	5 000.—	800.—
4085 Cumpra Mes emprim cudesch da plets	-.—	-.—	9 504.—
4086 Cumpra per revendita	59 232.40	45 000.—	47 490.30
4088 Cumpra antiquariat	640.—	2 000.—	-.—
4090 Propaganda	5 379.20	10 000.—	3 964.40
4092 Francatura e vitgira	2 398.60	1 500.—	2 103.95
4093 Divers custs ediziuns	170.—	-.—	162.—
4094 Material da spediziun	3 426.70	3 000.—	6 260.—
4095 Tschains Il Palantin	9 213.50	9 500.—	13 212.50
4098 Sminuaziun cudeschs avant maun	-.—	-.—	33 961.20
Total <i>Post d'ediziuns</i>	374 410.15	308 950.—	361 330.10

Scolinas

4101 Pajas mensilas	113 539.05	112 000.—	111 476.65
4103 Paja transports uffants	13 776.75	14 000.—	13 632.70
4111 AVS/AI/AD/UCG	8 957.70	8 900.—	8 897.85
4113 Segiranza d'accidents	1 192.05	130.—	121.35
4115 Cassa da pensiun	6 304.25	5 900.—	4 325.—
4150 Spesas bus	7 165.50	7 000.—	5 252.95
4152 Reparaturas	-.—	500.—	-.—
4154 Divers custs	5 594.45	3 000.—	1 177.50
4156 Fits chasa	13 000.—	13 000.—	13 000.—
4158 Curs perfecziun mussadras	50.75	-.—	-.—
Total <i>Scolinas</i>	169 580.50	164 430.—	157 884.—

Secretariat ed adminstraziun

4401 Pajas mensilas	294 408.75	305 000.—	318 896.15
4406 Supplements per la chasada	2 040.—	2 040.—	2 040.—
4407 Supplements d'uffants	2 970.—	3 600.—	3 600.—
4411 AVS/AI/AD/UCG	30 398.60	26 000.—	32 414.95
4413 Segiranza d'accidents	1 615.95	500.—	716.55
4415 Cassa da pensiun	12 078.30	18 000.—	20 098.45
Total <i>pajas/custs socials e da persunal</i>	343 511.60	355 140.—	377 766.10

Infrastructura generala

4550 Material	13 261.90	16 000.—	15 743.15
4551 Francatura e vitgira	4 230.10	2 000.—	6 942.75
4552 Telefon	13 920.45	13 000.—	12 499.20
4553 Spesas banca/schec postal	1 556.50	800.—	2 020.60
4554 Reparaturas	144.50	1 000.—	436.45
4555 Nettegiar	11 943.85	11 000.—	11 306.40

	Quint 1994	Prev. 1994	Quint 1993
4556 Mantegniment da maschinas e computers	1 114.75	4 000.—	3 218.75
4557 Fits chasa/parcadis	40 600.—	40 600.—	40 600.—
4558 Stgaudent	4 000.—	3 500.—	7 405.95
4559 Forz'electric/a/a	1 937.95	3 000.—	4 100.80
4560 Amortisaziun maschinas e mobiglias	17 200.50	15 000.—	11 939.20
4561 Tschains passivs	51.30	1 000.—	171.95
Total <i>Infrastructura generala</i>	109 961.80	110 900.—	116 385.20

Divers custs

4650 Biblioteca/archiv	3 603.95	5 000.—	6 370.—
4651 Gasettas e revistas	1 115.35	1 000.—	873.60
4652 Rapport annual	8 473.—	8 000.—	8 372.80
4653 Inserats	2 865.90	3 000.—	2 179.05
4654 Contribuziuns annualas	3 442.05	3 000.—	3 120.—
4655 Divers custs	883.65	2 000.—	1 020.20
4656 Segiranzas (materialias)	1 426.20	1 000.—	1 326.80
4657 Scolaziun persunal	30.—	2 000.—	2 293.—
4658 Spesas persunal	3 916.70	5 000.—	3 732.70
Total <i>Divers custs</i>	25 756.80	30 000.—	29 288.15
Total <i>Secretariat ed administraziuns</i>	479 230.20	496 040.—	523 439.45

Total <i>SERVETSCHS, EDIZIUNS, PERSUNAL, ADMINSTR.</i>	2 087 267.90	2 064 726.—	2 077 578.15
---	---------------------	--------------------	---------------------

Organs

4850 Radunanza da delegads	2 641.30	2 000.—	2 504.40
4852 Cussegl	2 732.—	5 000.—	2 519.20
4854 Suprastanza	13 893.60	18 000.—	13 322.90
4856 Revisorat	539.80	700.—	643.40
4858 President	30 000.—	30 000.—	30 000.—
4860 Spesas, rapreschentaziuns, viadis	12 098.05	5 000.—	8 544.80
4862 Diversas cumissiuns	2 192.30	3 000.—	4 338.50
4863 Tschentaments novs	2 190.—	—	—
Total <i>Organs</i>	66 287.05	63 700.—	61 873.20
4870 Egualisaziun deficit da 1991/92	16 299.—	16 299.—	19 079.70
4871 Credits supplementars	5 500.—	12 000.—	—
Total <i>EXPENSAS</i>	3 145 018.05	3 104 600.—	2 977 810.55

ENTRADAS

Subsidis e contribuziuns		<i>Quint 1994</i>	<i>Prev. 1994</i>	<i>Quint 1993</i>
6050	Confederaziun	2 000 000.—	2 000 000.—	1 900 000.—
6060	Chantun Grischun	400 000.—	400 000.—	400 000.—
Total <i>Subsidis e contribuziun</i>		2 400 000.—	2 400 000.—	2 300 000.—

Entradas ord investiziuns				
6150	Tschains	29 517.90	30 000.—	29 677.25
6160	Tschains da legats	1 087.50	2 000.—	1 297.15
Total <i>Subsidis e contribuziun</i>		30 605.40	32 000.—	30 974.40

Entradas spezificas				
6250	Chantun per scolinas d'exercizis	5 094.90	5 000.—	5 474.30
6251	Chantun contr. lescha scolinas	22 652.55	20 000.—	91 862.30
6252	Citad da Cuira per instrucziun rumantscha	5 000.—	5 000.—	5 000.—
6253	Chantun Genevra	30 000.—	30 000.—	50 000.—
6255	Citad da Cuira per scolinas	75 000.—	75 000.—	—
6260	Citad da Turitg	5 000.—	5 000.—	5 000.—
6261	Uniun da scolinas Cuira (transport)	9 450.—	9 000.—	6 200.—
6262	Program d'assimilaziun	20 424.—	20 000.—	25 758.—
6264	Acziuns spezialas	350.—	—	350.—
6265	Diversas	100.—	—	658.20
6266	Dun naziunal/La Quotidiana	—	—	600.—
6267	Restituziun supplements d'uffants	15 130.—	15 000.—	14 300.—
6268	Sevetsch translaziun rumantsch grischun	30 145.20	10 000.—	20 278.60
6269	Servetsch translaziuns/idioms	40 931.30	15 000.—	22 429.40
6270	Servetsch da linguatg	—	5 000.—	4 350.—
6275	Scuntrada rumantscha	127 226.15	95 000.—	—
6276	Scolaziun da creschids	7 580.40	5 000.—	9 081.10
6277	Donaziuns en pia memoria	—	—	50.—
6278	Sustegns per projects da teater	54.—	—	330.—
6280	Entradas per divers servetschs	9 146.90	3 000.—	9 952.10
6281	Contribuziuns en pia memoria Mena Grisch	—	—	1 810.—
6285	Cto. Coop/La Quotidiana	20 000.—	20 000.—	20 000.—
6296	Fits parcadis	300.—	—	100.—
Total <i>Entradas spezificas</i>		423 585.40	337 000.—	293 584.—

	Quint 1994	Prev. 1994	Quint 1993
Entradas ediziuns			
6312 Pro Helvetia per ARS HELVETICA	-.—	-.—	200.—
6315 SUISA/Pro Litteris	500.—	600.—	500.—
6319 Sustegns per chanzunettas e versets	23 650.—	46 000.—	14 000.—
6320 Divers sustegns	-.—	10 000.—	-.—
6323 Sponsoring per Dicziunari ladin-francais	19 000.—	16 000.—	-.—
6324 Contribuziuns per Gregory Greg	10 000.—	-.—	-.—
6325 Augment cudeschs avant maun	-.—	-.—	33 961.20
6326 Augment debiturs	12 049.—	-.—	1 175.90
Total Sustegn per ediziuns	65 199.—	72 600.—	49 837.10
Donaziuns			
6400 Spierta rumantscha	100.—	-.—	-.—
Total Donaziuns	100.—	-.—	-.—
Vendita generala			
6500 Vendita ediziuns Lia rumantscha	115 954.40	120 000.—	104 585.40
6501 Entradas discetta PLEDARI GROND	18 909.40	5 000.—	79 839.05
6502 Vendita musicalias	17 080.15	18 000.—	16 784.60
6504 Vendita autras ediziuns	40 916.80	50 000.—	43 050.75
6506 Vendita diversas	817.10	2 000.—	1 909.55
6508 Vendita cassetas da praulas	3 020.05	2 000.—	2 899.90
6509 Vendita VAG	-.—	-.—	600.—
6510 Vendita ediziuns rumantsch grischun	29 029.90	22 000.—	35 499.55
6511 Vendita antiquariat	1 049.—	4 000.—	2 221.10
Total Vendita generala	226 776.80	223 000.—	287 389.90
Total Entradas ediziuns	292 075.80	295 600.—	337 227.—
Total ENTRADAS	3 146 266.60	3 064 600.—	2 961 785.40

Quint final

Entradas	3 146 266.60	3 064 600.—	2 961 785.40
Expensas	3 145 018.05	3 104 600.—	2 977 810.55
GUDOGN 94/DEFICIT 93	1 248.55	40 000.—	16 025.15

BILANTSCHA

Activas	<i>per 31-12-94</i>	<i>per 31-12-93</i>
1000 Cassa	550.—	550.—
1010 Schec postal	18 440.95	9 705.35
1050 Banca chantunala (cto corr.)	21 179.15	322.60
1051 Cassa da spargn persunal LR	60 044.30	58 599.10
1052 Cassa da pensiun/conto serrà		12 519.60
1053 Raiffeisen Breil FN/Project Muoth	47 470.45	28 180.70
1054 Credit svizzer Scuol	3 470.35	2 016.40
1055 Banca populara Cuirà	291.70	291.25
1056 Societad da bancas svizra Cuirà	77 841.65	970.30
1059 Raiffeisen Muntogna da Schons/conto termin		100 000.—
1062 Uniun da bancas svizras Mustér	13 488.80	114.—
1064 Banca Raiffeisen Laax	888.—	101.—
1067 Raiffeisen Breil/Project G. H. Muoth	28 067.95	32 446.45
1071 Donaziun dr. Felix Calonder	9 000.—	9 000.—
1072 Donaziun Giovannina Bazzi-Mengiardi	20 000.—	20 000.—
1073 Donaziun 100 onns Coop	70 408.20	86 702.85
1074 Donaziun Baur	8 087.95	10 202.15
1075 Projects da teater	4 375.35	10 011.60
1076 Donaziun Egger-Hämmerle	15 412.05	15 044.90
1077 Donaziun Billigmeier/Scuntrada	—.	3 583.10
1078 Donaziun Forster	5 057.50	—.
1079 Projects rg	22 214.10	—.
1080 Debiturs divers	77 662.60	46 110.30
1081 Debitur taglia anticipada	10 641.90	10 488.65
1082 Debiturs ediziuns	43 726.65	31 677.65
1085 Activas transitorias	305.35	31 660.60
1090 Radio Turitg	1.—	1.—
1100 Maschinas da biro/computers	1.—	1.—
1110 Mobiglias da biro	1.—	1.—
1115 Mobiglias da scolinas	1.—	1.—
1150 Biblioteca Lia rumantscha e Caviezel	1.—	1.—
1160 Bus da scolina	1.—	1.—
1200 Marcas 2000 onns	500.—	500.—
1201 Cudeschs avant maun	1.—	1.—
1290 Report dal deficit	—.	16 025.15
1900 Daivet	16 025.15	16 299.—
Total <i>activas</i>	575 157.10	553 129.70

Passivas	<i>per 31-12-94</i>	<i>per 31-12-93</i>
2000 Crediturs	151 881.70	101 029.50
2051 Emprest cassa da spargn pers. LR	60 044.30	58 599.10
2052 Emprest cassa da pensiun/conto serrà	-.—	12 519.60
2053 Raiffaisen Breil FN/Project Muoth	47 470.45	28 180.70
2054 Emprest FN Litteratura Rumantschs e Ladins	736.—	1 021.—
2067 Project G. H. Muoth	28 067.95	32 446.45
2071 Donaziun dr. Felix Calonder	9 000.—	9 000.—
2072 Donaziun Giovannina Bazzi-Mengiardi	20 000.—	20 000.—
2073 Donaziun 100 onns Coop	70 408.20	86 702.85
2074 Donaziun Baur	8 087.95	10 202.15
2075 Projects da teater	4 375.35	10 011.60
1076 Donaziun Egger-Hämmerle	15 412.05	15 044.90
2077 Donaziun Billigmeier/Scuntrada	-.—	3 583.10
2078 Donaziun Forster	5 057.50	-.—
2079 Projects rg	22 214.10	-.—
2100 Reservas ediziuns linguisticas	8 500.—	10 000.—
2105 Reservas ediziuns commemorativas	2 953.—	2 953.—
2110 Reserva restampa vocabularis	20 000.—	-.—
2150 Passivas transitorias	99 200.—	151 335.75
2200 Marcas 2000 onns	500.—	500.—
2900 Chapital	1 248.55	-.—
Total <i>passivas</i>	575 157.10	553 129.70

RAPPORT DA REVISIUN

Tenor art. 10 cifra a) e b) dals tschentaments da la LR avain nus controllà la bilantscha, fatga per ils 31 da december 1994, sco era ils quints da gudogn e sperdita per il temp dals 1. da schaner 1994 fin ils 31 da december 1994.

La bilantscha serra da mintga vart cun frs. 575'157.10. Il quint da gudogn e sperdita mussa in gudogn da frs. 1'248.55.

Nossa controlla ha mussà ch'ìls cudeschs èn manads en urden. Sin fundament da nossa controlla e da las infurmaziuns retschavidas essan nus persvadids che la preschentaziun dal resultat da gestiun e da la situaziun da la facultad correspunda a las prescripziuns legalas e statutaras.

Ils detagls davart las dimensiuns da nossa controlla e las constataziuns fatgas èn francadas en noss rapport separà.

Sin fundament dals resultats da nossa controlla proponin nus d'acceptar il quint annual 1994 e la bilantscha per ils 31 da december 1994.

Cuira, ils 31 da mars 1995

L'uffizi da controlla

CONTROLLA DA FINANZA DAL
CHANTUN GRISCHUN

il caposecziun

il revisur

Huonder

Cavegn